د معاصر اسلامي

اقتصاد پېژندنه

د معاصر اسلامي اقتصاد

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمیره عنوان

١. د کتاب په اړه څو ټکي

٢. لومړی **فصل**= اسلامي اقتصاد څه ته وايي

٣. غربي اقتصادي نظرياتو ته لنډه کتنه

٤. د اسلامي اقتصاد ظهور

٥. د اسلامي اقتصادي سيستم اصول

٦. د اسلام له نظره د مصرف کوونکي تيوري

٧. اوسنی اقتصادي سيستم څه ډول اسلامي شي؟

٨. دوهم **فصل** – د اسلامي او غير اسلامي اقتصادي سيستمونو پرتله

٩. اسلام او سوسياليزم

١٠. اسلام او کپيټاليزم:

١١. اسلامي اقتصادي سيستم

١٢. په اسلامي اقتصادي سيستم کې ثبات

١٣. دريم **فصل**- اسلامي بانك

١٤. په نړۍ کې د اسلامي بانکونو لست

١٥. اسلامي بانکونه څرنګه کار کوي:

١٦. د اسلامي بانګي سيستم غوره والی

١٧. **څلورم فصل** - دتمويلولو اسلامي لارې

١٨. سود يا ربا:

١٩. ربا په قرآن او حديث کې:

٢٠. د سود په اړوند څو شبهات او اعتراضات:

٢١. د ربا(سود) د حراموالي اقتصادي منطق:

٢٢. د تمويلولواسلامي طريقې

٢٣. سکوك (اسلامي بانډ):

٢٤. پنځم **فصل**- اسلامي اقتصادي پرمختګ

٢٥. د اقتصادي پر مختګ د کچې لارې:

٢٦. پر مختګ د اسلام له نظره:

٢٧. ځنې غربي اقتصادي تيوريو ته کتنه

٢٨. داقتصادي پرمختګ غربي تيوريو په اړه ځوروستی خبرې

٢٩. شپږم **فصل**-د اسلامي هيوادونو ترمينځ اقتصادي همکاري

٣٠. په اقتصادي برخه کې پر نورو تکيه کول او پايلی يې

٣١. اقتصادي يووالي ته ليوالتيا او په مخ کې پراته خنډونه

0. د اقتصادي ائتلاف لارې

اووم **فصل** - انفلاسيون:

٣٤. د انفلا سيون ډولونه

٣٥. د انفلاسيون اغيزې:

٣٦. اسلامي اقتصاد او انفلاسيون:

٣٧. د انفلاسيون دکنټرول ځانګړې لارې

٣٨. اتم **فصل**- د اسلامي اقتصاد مهمی مسئلې

٣٩. نرخ ټاکل د اسلام له نظره

٤٠. بيمه (انشورينس):

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤١. بیمه د اسلام له نظره: ٣
٤٢. د مروجې بیمې خلاف د اسلامي علماوو دلایل
٤٣. تکافل یا اسلامي بیمه ٤
٤٤. نهم فصل - په اقتصاد کې د حکومت رول
٤٥. د حکومت دندې
٤٦. د حکومت د عاید سرچینې
٤٧. لسم فصل -د اسلامي دولت مالي او پولي پالیسي
٤٨. د اقتصادي پرمختګ لپاره ضروري ټکي
٤٩. په اسلامي هیواد کې مالیه (ټکس)
٥٠. زکات
٥١. زکات او اقتصادي ثبات 7
٥٢. د زکات او ټکس تر منځ توپیر 1
٥٣. اسلامي پولي پالیسي 1
٥٤. ماخذونه 7

د معاصر اسلامي اقتصاد پیژندنه

بشیر اللّه نجیمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم چاپ
کال ۱۳۸۸/ ۲۰۰۹ م

د کتاب پېژندنه

نوم	:	د معاصر اسلامي اقتصاد پیژندنه
تالیف	:	بشیر الله نجیمي
کمپوز	:	مؤلف
ناشر	:	د القلم د ژباړې او څېړنې خپرندویه اداره
آدرس	:	یونیورستۍ روډ، ارباب روډ، ګل حاجي پلازه، اطاق: ٤٠٦
شمېر	:	۱۰۰۰
نېټه	:	حمل ۱۳۸۸، مارچ ۲۰۰۹م
د چاپ نوبت	:	دوهم

د چاپ حقوق خوندي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب په اړه څو ټکي

علم نعمت دی، خو مونږ خوار افغانان له نورو نه زیات له دې لوی نعمت نه بې برخې یو، هغه افغان نیکمرغه او بختور دی چې پدې بده ورځ کې د زده کړې امکانات تر لاسه کوي، او زیات بختور خو هغه دی چې د لوړو زده کړو فرصت په لاس ورځي. پدې حساب زه هم ځان بختور شمیرم چې الله تعالی په داسې ځای کې د تحصیل شرایط راته برابر کړل چې د نورو ساینسي علومو ترڅنګ د اسلامي علومو ښوونه او تدریس هم په کې کېږي، زما مطلب د اسلام آباد نړیوال اسلامي پوهنتون دی، کوم چې پر نورو خدمتونو سربیره یې افغاني ټولنې ته هم زیات شمیر په پوهه او علم سمبال خادمان وړاندې کړیدي. ما د اسلام آباد په نړیوال اسلامي پوهنتون کې د اسلامي اقتصاد د لیسانس په دوره کې د خپلې زده کړې په دوران کې د غربي اقتصاد او اسلامي اقتصاد په اړه ګڼور معلومات ترلاسه کړل او همغه وخت دا هیله راسره پیدا شوه چې د اسلامي اقتصاد په اړوند څه ولیکم، دا مې خپله دنده وبلله ځکه چې د اسلامي اقتصاد زده کړه او تدریس په ډېرو لږو اسلامي هیوادونو کې تر سره کېږي او زمونږ په هیواد کې خو د جنګونو او د کفارو د تېریو په وجه دې خواته هیڅ پاملرنه نه ده شوې. له نېکمرغه چې د ماسترۍ په دوران کې د اسلامي اقتصاد یو مشهور او تکړه اقتصاد پوه ډاکتر عبد الرحمان یسري (1) له مصر څخه د اسلام آباد نړیوال اسلامي پوهنتون ته د تدریس لپاره تشریف راوړ او ما ته دا ویاړ راپه برخه شو چې له نوموړي څخه د Current issue in Islamic Economic په نامه د اسلامي اقتصاد یو مضمون ولولم. په دغه دوران کې مې د اسلامي اقتصاد په اړه د یوه داسې کتاب لیکلو ته پیل وکړ چې معاصرې اقتصادي نظریې او تیورۍ په کې رانغښتې وي. ددغه کتاب له

[1]- د مصر په سکندریه پوهنتون کې د اقتصاد استاذ دی.

لیکلو څخه زما هدف دا دی چې که وکولی شم د اقتصاد محصلینو ته د اسلامي اقتصاد په اړوند تازه مفکوره او نوي معلومات وړاندې کړم تر څو دوی دیته وهڅول شي چې د اوسني اقتصادي سیستم اسلامي کولو لپاره متې راونغاړي او پدې ډول سره ځانونه او ملت د دنیا او آخرت دواړو په کامیابیو سره سرلوړي کړي.

کوښښ کړی مې کړی په کتاب کې د اقتصاد د محصلینو اړتیاوې په پام کې ونیسم، ډېرې اقتصادي موضوګانې په لنډ ډول راونغاړم او له ډېر ژور او اوږده بحث څخه ډډه وکړم. همدا راز پدې کتاب کې ځینې اقتصادي ترمنالوژۍ او اقتصادي اصطلاحات کارول شویدي او دا فرض شوېده چې ګران لوستونکي به تر یوه حده د اقتصاد په بنسټیزو اصولو او قواعدو پوهېږي. همدا راز په کتاب کې اسلامي اقتصاد له غیر اسلامي اقتصاد سره په پرتلیزه توګه څېړل شوی او د اسلامي اقتصاد په اړوند معاصرو پرمختګونو او د اسلامي اقتصاد د عملي کولو هڅو ته پکې اشاره شویده.

دغه کتاب د اقتصاد پر محصلینو سربیره د هغه چا لپاره هم ګټور بولم چې غواړي د اسلامي اقتصاد په اړوند تازه معلومات تر لاسه کړي، خو هغوی شاید په ځینو اقتصادي اصطلاحاتو او تحلیلونو کې له څه مشکل سره مخ شي، خو بیا هم تمه ده پوره ګټه ورنه واخلي. کوښښ مې کړی ټول هغه څه چې ما د تحصیل په دوران کې د اسلامي اقتصاد په اړوند زده کړي ولیکم او ددې ترڅنګ مې دا هم کړي چې د ځینو اسلامي اقتصاد پوهانو مقالې په لنډه توګه راوژباړم او په کتاب کې ځای ورکړم. د یادولو وړ ده څرنګه چې زه په خپله د ډاکتر عبد الرحمان یسري له نظریاتو څخه ډېر متاثر یم نو ځکه دغه کتاب هم په زیاترو مسایلو کې د نوموړي د نظریاتو تر سیوري لاندې لیکل شویدی.

درنو لوستونکو، څرنګه چې دا زما لومړنۍ لیکنه ده، نو ښکاره خبره ده چې تیروتنې او غلطۍ به پکې شوې وي، که څه هم ما تر خپله وسه کوښښ کړی چې د اشتباهاتو مخه ونیسم، خو بیا هم کتاب له غلطیو نه تش نه وینم، نو که تاسو ښاغلو ته کومه غلطي په مخه درځي، هیله. ده چې په بښنې سره مې ونماځئ او د خپلې مهربانۍ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې يې راته په ګوته کړئ تر څو په راتلونکې کې سمه او تصحيح شي.

په پای کې له محترم استاذ سلطان محمود صلاح څخه ډيره مننه کوم چې د کتاب په تصحيح او چاپ کې يې مرسته راسره وکړه او هم له محترمو ورونو هر يو عزت الله ، قاري محمد نعيم او محب الله رحيمي نه ډيره مننه کوم چې د ليکلو په بهير کې يې خپله مرسته نه ده رانه سپمولې.

له رحمان خدای نه د خپل دې عاجزانه خدمت د قبول سوال کوم او ټولو هغو دوستانو ته د اجر او ثواب دعا کوم چې له ما سره يې په دې برخه کې مرسته کړيده.

په درنښت

بشيرالله نجيمي

اسلام آباد ، پاکستان

۲۰۰۵/۹/۱۱

لومړی فصل

اسلامي اقتصاد څه ته وايي؟

په نړۍ کې درې غټ اقتصادي سيستمونه موجود دي چې هغه عبارت دي له: کپيټاليزم، سوسياليزم او اسلام څخه. سوسياليزم يا کمونيزم په ځينو هيوادونو لکه روس، چين او داسې نورو کې پلې شو، خو نن سبا دغه هيوادونه بيا دکپيټالزم په لور روان دي او کمونيستي اقتصادي سيستم له مينځه تللی دی. کپيټاليستي اقتصادي سيستم تر اوسه په پښو ولاړ دی مګر دغه دواړه وضعي اقتصادي سيستمونه يوازې د انسان مادي اړتياوو ته درناوی کوي او د هغې د لاسته راوړنې او پوره کولو لارې چارې ښيي، روحي اړتياوو ته په کې پام نه دی شوی، بل دا چې دا اقتصادي سيستمونه انسانانو د خپل فکر په اساس جوړکړي دي، د آسماني لارښوونو او اصولو په اساس نه دي ولاړ، نو ځکه کامياب او ګټور نه دي، خو اسلامي اقتصادي سيستم يوازينی سيستم دی چې د مادي او روحي اړتياوو دواړو د پوره کولو لارې چارې په کې ښودل شوې دي. (اسلامي اقتصادي سيستم له نورو سيستمونو سره په دوهم فصل کې په پرتليزه توګه څيړل شوی دی). اسلامي اقتصادي سيستم د الله (ج) د اوامرو او احکامو په رڼا کې جوړ شوی، خو متاسفانه چې داسلامي خلافت له زرينې دورې څخه وروسته په بشپړه توګه نه دی پلی شوی که څه هم په دې وروستيو کې په دې برخه کې هڅې روانې دي.

ولې اسلامي اقتصاد؟ غربيانو چې کوم اقتصادي سيستم جوړکړی دی هغه د دوی د خپلو اقتصادي او کلتوري عاداتو او حالاتو په نظر کې نيولو په اساس جوړ شويدی. د بيلګې په توګه سود، خود غرضي او داسې نور په کې ګډ شوي دي او د دوی ټول اقتصادي سيستم په همدغو اصولو ولاړ دی او څرګنده ده چې د دوی ټول اصول د انسانانو په وسيله جوړشوي دي، نو مونږ نشو کولای چې غربي اقتصادي تګلاره په پټو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترګو عملي کړو، ځکه مونږ خپل بشپړ نظام لرو او الله (ج) د ځنې کارونو او اعمالو له کولو څخه منع کړې یو او څرنګه چې دا ژوند یوه آزموینه ده، نو مونږ باید نه یوازې د دنیا د ژوند په اړوند فکر وکړو بلکې آخرت هم باید په نظر کې ونیسو، په همدې بنسټ زمونږ اقتصادي سیستم باید دقرآن او احادیثو د اصولو په مراعاتولو او د هغې په رڼا کې جوړشي.

غربي اقتصادي نظریاتو ته لنډه کتنه:

په عمومي ډول سره غربي اقتصادي تیوري په دوو برخو ویشل شوې ده کلاسیکل او کېنیزین اقتصادي مفکوره.

کلاسیکل اقتصادي نظریه: ددې نظریې اقتصاد پوهان پدې نظر دي چې په اقتصاد کې باید همیشه ټول وسایل پکار اچول شوي وي، بشپړ توظیف (Full Employment) وي نوځکه دوی فرض کوي چې د عمومي عرضې خط عمودي دی او دوی پدې نظر دي چې حکومت باید په مارکېټ کې هیڅ مداخله ونکړي، سربیره پردې دوی دا هم فرض کوي چې مارکېټ فعال (موثر یا Efficient) دی او د تنخوا اندازه بدلیدونکې ده (Flexible Wage) او که مارکېټ (تقاضا او عرضه) په خپل حال پرېښودل شي تعادل مینځته راځي.

مګر کلاسیکل اقتصادي سیستم د لوی زوال (Great depression 1930) نه وروسته له ناکامۍ سره مخ شو او دکېنز نظریو ډېر شهرت وموند.

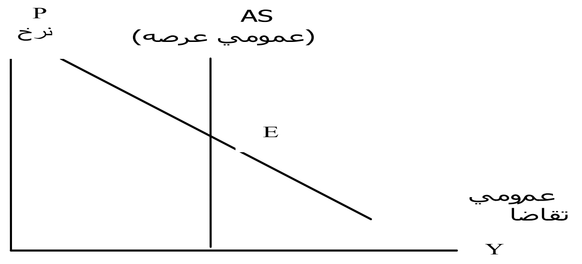

کېنزین اقتصادي نظریه:

کېنز وویل چې حکومت باید په مارکېټ کې فعال رول ولري او عمومي تقاضا (غوښتنه) (Aggregate Demand) باید ترتیب شي. پدې سیستم کې دوی دا فرض کوي چې د عمومي عرضې (Aggregate Supply) له اړخه کوم مشکل نشته او هر څومره شي چې وغواړو تولید کړو تولید کېدی شي، اصلي مشکل یوازې د تقاضا له اړخه دی.

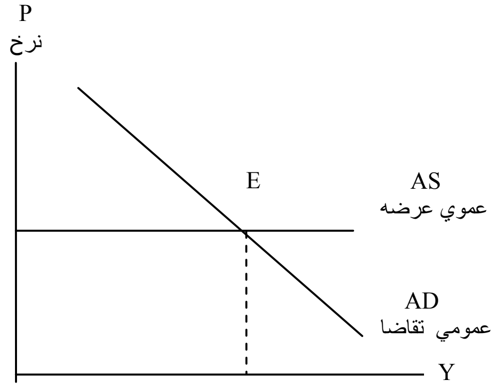

او تقاضا باید د حکومتي لګښتونو په وسیله کنټرول شي، دوی دا هم وایي چې د تنخوا اندازه یا حد ثابت دی، (Wages are Rigid)

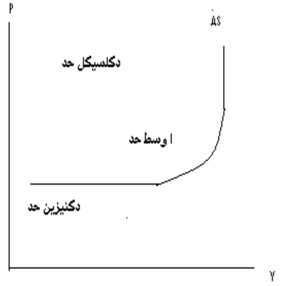

په دغه ګراف کې د عرضې د خط (Supply Curve) درې واړه برخې (

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښودل شوي دي اسلامي هيوادونه ټول په اوسط حد کې واقع دي، ددې دا معنی شوه چې اسلامي هيوادونو خپل ټول وسايل په کار ندي اچولي او ددې ترڅنګ دوی د توليد له اړخه هم مشکلات لري.

مګر مونږ ته دا معلومه ده چې له اوو اسلامي هيوادونو (کويت، سعودي، ليبيا، قطر، متحده عرب امارات) څخه پرته چې ټول تيل توليدونکي هيوادونه دي نور ټول اسلامي هيوادونه د غريبو يا وروسته پاتې هيوادونو په ډله کې راځي. زمونږ مارکيټونه او زمونږ مالي سيستم دومره موثر او فعال نه دی چې د غربي هيوادونو له حالت سره د برابرۍ وي او زمونږ حالات او شرايط له هغو شرايطو نه ډير توپير لري د کومو په بنا چې د لويديځ اقتصاد پوهانو اقتصادي تيورۍ جوړې کړې دي.

له بل اړخه په اسلامي هيوادونو کې اصلي مشکل د عرضې (Supply) او يا توليد له لوري دی، تقاضا موجوده ده مګر مونږ د خپلې اړتيا وړ شيان په خپله نشو توليدولی، اسلامي هيوادونو ته پکار ده چې د عرضې اړخ ته Side (Supply) ډيره پاملرنه وکړي څکه د تقاضا له اړخه مشکل کم دی، په اسلامي هيوادونو کې چې کومه کمه تقاضا موجوده ده مونږ هغه هم په خپله نشو پوره کولای او د نورو بهرنيو هيوادونو څخه ډير تجارتي وسايل اخلو.

نن سبا په غربي هيوادونو کې د اقتصادي ثبات ساتنه ,(Stabilization) غټه مسئله ده، يعنی د هغه بشپړ توظيف چې دوی ترلاسه کړی ثابت ساتنه او د هغې ترڅنګ د انفلاسيون کنټرولول يوه مهمه مسئله ده. خو زمونږ (اسلامي هيوادونو) مشکل دا نه دی، زمونږ په هيوادونو کې پوره توظيف (full employment) نشته، بېکاري زياته ده، مونږ ته لومړی دا پکار ده چې خپل توليدات زيات کړو، ترڅو خلکو ته روزګار برابر شي او د عوامو د ژوند سطحه ورسره ښه شي.

له بله پلوه غربي هيوادونو د الله (ج) اوامر له پامه غورځولي دي، دوی يوازې د مادي اړتياوو (material need) د پوره کولو په هڅه کې دي او روحي خوشحالي يې له پامه غورځولې ده چې ددې په وجه د دوی په وګړو کې د ځان وژنې کچه ورځ په ورځ زياتيږي

او سره له دې چې د ژوند ټول مشکلات يې هم حل دي بيا هم ذهني او روحي راحت او ډاډ نلري ددوی ځينو اقتصاد پوهانو دغه خبره منلې ده. يو غربي اقتصاد پوه وايي چې د مال او دولت زياتيدل حتما د خوشحالۍ د زياتيدو باعث نګرځي، بلکې يوازې د انتخاب ساحه (Range of Choice) ورسره زياتيږي.

يعنی که يو سړی ۱۰۰۰۰ افغانۍ عايد ولري او بل سړی ۲۰۰۰۰ افغانۍ عايد ولري پدې صورت کې لومړني سړی يوازې هغه شيان اخستلای شي چې قيمت يې د افغانيو۱-۱۰۰۰۰ تر مينځ وي او دوهم سړی د ۱-۲۰۰۰۰ افغانيو تر مينځ قيمت لرونکي شيان اخستلای شي دا د دې معنی ورکوي چې د لومړي سړي د انتخاب ساحه د دوهم سړي د انتخاب له ساحې څخه کمه ده، مګر دا ددې معنی نه ورکوي چې هرومرو دې هغه سړی چې ډير عايد لري خوشحاله او آرامه وي ، کېدای شي چې هغه سړی چې کم عايد لري له هغه بل نه ډير آرام او روحا سوکاله وي .

الله(ج) په قرآن کې فرمايي: [الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ]. (الرعد: **27**)

ترجمه: (دغه رجوع کوونکي) هغه کسان دي چې ايمان يې راوړی دی او آرام نيسي زړونه ددغو (مومنانو) په ذکر دالله (ج) سره، واوری خبردار شئ چې په ذکر دالله (ج) سره مطمئن کېږي آرام نيسي زړونه.

يعنی خوشحالي د الله(ج) له اړخه ده او هر څوك چې د الله (ج) اوامر مني او د هغه عبادت کوي الله (ج) هغوی خوشحاله او آرام ساتي.

سره له دې چې ډيرو اسلامي هيوادونو کوښښ وکړ چې د غير اسلامي اقتصادي نظرياتو او فارمولو په عملي کولو سره، خپل اقتصادي مشکلات حل کړي مګر د دوی ټولي هڅې ناکامې شوې او ددې په وجه ډير اسلامي هيوادونه د سود تر بوج لاندې راغلل، د مثال په ډول پاکستان د خپلو پيداوارو (داخلي ناخالص محصول(GDP) تقريبا ۲۵% يوازې د سود په ورکولو مصرفوي، نو مونږ ته پکار ده چې اسلامي اقتصاد عملي کړو او لدې لارې د دواړو دارينو کاميابي ترلاسه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسلامي اقتصاد ظهور:

اسلامي اقتصاد په تدريجي ډول پرمختګ کړی، په تيرو وختونو کې له نورو علومو سره ګډ و، لکه د قرآنکريم په احکامو کې، د فقهاء او تاريخ ليکونکو په ليکوکې د اسلامي اقتصاد په برخه کې لاندنيو علماؤ ډېر کار کړی دی:

امام ابويوسف(d182/798)(2),ماوردي (d450/1058)،ابن حزم (d456/1046),الغزالي (d 505/1111), ابن تيميه (d 728/1328), ابن قيم(d 751/1350)،ابن خلدون (d 808/1406) او شاه ولي الله (d 1176/1762) ډېر د قدر وړ کار کړی دی .مګر لکه څرنګه مو چې مخکې ذکر وکړ په دې دوران کې اسلامي اقتصاد له نورو علومو لکه فلسفه، فقه او نورو سره ګډ و .

د ابن خلدون کتاب (مقدمه)کوم چې د تاريخ د معرفت په اړوند ليکل شوې، خو ځينو اقتصادي نظريو ته هم پکې ډېره توجه شوې ده. ابن خلدون په دې کتاب کې د اقتصاد، سياست، ټولنيزو عاداتو او رواجونو او د حکومتونو د زوال او عروج تر مينځ د اړيکو او تړاو مسئله څيړلې ده. د ابن خلدون ځيني اصول او نظريات کوم چې ده تقريبا شپږ پيړۍ وړاندې ويلي وو دومره پرمختللي وو چې د نننۍ زمانې له نظرياتو او تيوريو سره ډېر ورته والی لري. ابن خلدون په هر صورت په داسې وخت کې ژوند کولو چې د مسلمانانو سياسي او ټولنيز زوال شروع شوی و. هغه صحيح ويلي وو چې: *علم او ساينس هغه وخت پرمختګ کوي کله چې يوه ټولنه په خپله د پرمختګ په حال کې وي*، له دې څخه وروسته کله چې مسلمانان د زوال سره مخ شول د اقتصاد په برخه کې کله ناکله پرمختګ مينځ ته راتلو مګر دا په پراخه پيمانه نه و، يعنی له ابن خلدون څخه وروسته پدې برخه کې چا کوم غټ کار ونکړ، پرته له يو څو کارڅخه چې ځينو علماؤ لکه المقريزي، الدواني او شاه ولي الله وکړ نور کوم د پام وړ کار ندی شوی.

پدې دوران کې غربي اقتصادي علومو ډېر پرمختګ وکړ، د ۱۸۹۰لسيزې په دوران کې د الفرډ مارشال لخوا د اقتصادي اصولو په نامه کتاب چاپ شو او لدې څخه وروسته د

[2]- (d182/798) دغه ۱۸۲ ميلادي کال ، او د هغه لاندی ۷۹۸ هجري کال شيي

اقتصاد علم په غرب کې د يوه مستقل علم په ډول وپيژندل شو. خو اسلامي اقتصاد تر دوهم نړيوال جنګ پورې همداسې له نورو علومو سره ګډ پاتې شو، زيات اسلامي هيوادونه له دوهم نړيوال جنګ څخه وروسته آزاد شول په دغه وخت کې اسلامي هيوادونه د خپلو ويجاړو سيستمونو ترڅنګ د اقتصادي سيستم د جوړولو او بيا پر پښو دريدلو په هڅه کې شول ځکه دغه سيستمونه د نړيوال جنګ او د کفارو د حملو په وجه له مينځه وړل شوي وو، څرنګه چې په هغه وخت کې نور اقتصادي سيستمونه په سود ولاړ وو او سود د اسلام له نظره ناروا دی (د اسلامي اقتصاد او نورو اقتصادي سيستمونو ترمينځ ډېر توپيرونه شته او يوازې سود ندی) نو ځکه دوی دا اړتيا وليده چې خپل اقتصادي سيستم د اسلام د اصولو او قوانينو په چوکاټ کې جوړکړي.

په هر صورت لکه څرنګه مو چې وړاندې يادونه وکړه انفرادي هلې ځلې په دې برياليۍ نشوې چې اسلامي اقتصاد د يوه مستقل علم په ډول نړيوالو ته ور وپيژني نو د ګډو هلو ځلو اړتيا پيداشوه. تر څو پورې چې په کال ۱۹۷۶ د فبروري په مياشت کې د اسلامي اقتصاد په اړه په مکه مکرمه کې لومړنی نړيوال کنفرانس جوړ شو ا و پدې وسيله اسلامي اقتصاد د يوه مستقل علم په ډول دنيا ته معرفي شو او همدې د اسلامي اقتصاد مشهورتيا او پدې لاره کې د کار کولو لپاره لاره برابره کړه. ددغه کنفرانس په جوړولو کې ډاکتر محمد نجات الله صديقي، ډاکتر محمد عمر او پروفيسر خورشيد احمد فعال رول ولوبولو.په دغه کنفرانس يا سيمينار کې د ډاکتر محمد نجات الله صديقي لخوا د پخوانيو اسلامي علماؤ د اقتصادي نظرياتو په باب يوه مقاله يا رساله وړاندې شوه، دغې مقالې په اسلامي اقتصاد باندې د بحث کولو بنسټ کېښود. ځينو نورو ادارو هم په دې اړوند مهم رول اداکړی دی چې لدې جملې څخه مهمې په لاندې ډول دي:

- دي اسوسيشن اف مسلم ساينټيسټ (The Association of Muslim Scientist) داسلامي ساينسي علماؤ ټولنه، چې په۱۹۷۲ کال په امريکا کې جوړه شويده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دي اسلامك فونډيشن ، لايسيسټر ، بريتانيا (The Islamic Foundation, Leicester, UK,) ، اسلامي موسسه په برتانيا کې په کال1973 کې جوړه شوې ده.

- اسلامك ډيولوپمنټ بنك (Islamic Development Bank) اسلامي پرمختيايي بانك، اسلامي ريسرچ او ټرينينګ اداره، کال ۱۹۸۳،جده سعودي عربستان.
- نړيواله اسلامي اقتصادي پوهنځی ماليزيا ، ۱۹۸۳کال.
- نړيواله اسلامي اقتصادي پوهنځی اسلام آباد، پاکستان ۱۹۸۳

د اسلامي اقتصادي بانك په اړوند د ډېر کار په وجه اسلامي پرمختيايي بانك نړيوال اسلامي اقتصادي پوهنځی اسلام آباد ته يوه جايزه هم ورکړيده (IDB Prize).

اسلامي اقتصادي سيستم :

لکه څرنګه مو چې مخکې وويل مونږ نشو کولای غير اسلامي اقتصادي سيستم عملي کړو، نو ځکه را ته پکار ده چې يو داسې اقتصادي سيستم جوړ کړو چې د اسلام په اصولو ولاړ وي. اسلامي اقتصادي سيستم هغه سيستم ته وايي چې ټول اقتصادي مشکلات د قرآن او احاديثو په رڼا کې حل کړي.

دکتور عبدالرحمان يسري اسلامي اقتصاد په لاندې ډول تعريفوي:

اسلامي اقتصاد هغه علم دی چې له هغو اقتصادي وسايلو نه بحث او خبرې کوي کوم چې د الله تعالی له خوا د حلالو شيانو د لوړ امکاني توليد او هغو خدمتونو د برابرولو لپاره ورکړل شويدی کوم چې نن او په راتلونکې کې د ټولنې لپاره په کار راځي.

کپيټاليزم او نور اقتصادي سيستمونه وايي چې وسايل محدود دي او اړتياوې لامحدودې دي .مګر په اسلام کې دا نظريه نشته، اسلام وايي چې الله تعالی ټول وسايل او موجودات په يوه ټاکلې اندازه پيدا کړي دي لکه چې الله (ج) فرمايي :

"الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا" (الفرقان:1)

ترجمه: هغه (الله (ج) چې خاص هم ده ته دی ملك سلطنت د آسمانونو او د ځمکې او نه يې دی نيولی هيڅ ولد او نشته ده ته شريك (مل) په ملك سلطنت کې او پيدا کړی دی الله (ج) هرشي پس په اندازه کړی يې دی هغه (شي) په اندازه کولو سره.

لدينه دا څرګنديږي چې د وسايلو کمی نشته، مګر مشکل دا دی چې مونږ پدې نه يو توانيدلي چې ددغو وسايلو څخه په موثر ډول کار واخلو. ددې خبرې مطلب دا شو چې الله (ج) د انسانانو لپاره پوره وسايل او د اړتيا وړ شيان په دې ځمکه کې پيدا کړي دي، خو دا دې ته اړتيا لري چې مونږ د هغو د پلټنې او کارونې لپاره موثر ګامونه اوچت کړو او دا ويره غلطه او بې ځايه ده چې ځينې خلك وايي که د نړۍ نفوس زيات شي نو انسانان به له لوږې سره مخ شي.

اوس دا سوال پيداکيږي چې اسلامي اقتصادي سيستم ولې ندی عملي شوی؟

مونږ بايد پدې پوه شو چې اسلامي اقتصاد د نبي کريم صلی الله عليه وسلم په وخت کې او د هغه نه وروسته وجود درلود، سود حرام شوی و، د زکات سيستم وجود درلود او اسلامي دولت په خپله زکات را ټولولو، حتی د حضرت عمر بن عبد العزيز رضي الله عنه په وخت کې د مسلمانانو اقتصاد دومره پياوړی شوی و چې داسې څوك نه پيدا کېدل د زکات پيسې واخلي، مګر وروسته بيا د کفارو له خوا اسلامي سيستم له مينځه يوړل شو او هم په وروستيو کلونو کې د اسلامي دولتونو مشرانو دې ته سمه توجه ونکړه. خو بايد ووايو چې پدې وروستيو کلونو کې اسلامي اقتصاد ته ډېر کار شوی دی او ډېر اسلامي بانکونه جوړشوي دي او څرنګه چې دغه بانکونه کامياب دي ، نو ځينو سودي بانکونو هم د اسلامي بانکونو کړکۍ (Islamic Banking window) خلاصې کړې دي لکه د سيټي بانك (City Bank) ,د چين د شانګهاي بانك (Shang

(c) ketabton.com: The Digital Library

(Hai Bank) ،سنټر چارټر بانک او داسې نور غیر اسلامي بانکونه اسلامي بانکي سیستم په مخ بیايي. نوره تفصیلي څېړنه د اسلامي بانک تر عنوان لاندې فصل کې کتلی شئ. ددې ترڅنګ غربي هیوادونه هم په دې هڅه کې دي چې د اسلامي اقتصاد په اړوند معلومات ترلاسه کړي چې په دې لړ کې په انګلستان کې د اسلامي اقتصاد او فاینس په نامه یوه پوهنځۍ هم جوړه شویده.

له نیکمرغه پدې وروستیو کې په ځینو اسلامي هیوادونو کې د اسلامي اقتصاد پوهنځۍ جوړې شوې دي لکه په پاکستان، ایران، مالیزیا، سعودي عربستان او داسې نورو هیوادونو کې، دوی کوښښ کوي چې د اسلامي اقتصاد د عملي کولو لپاره اسلامي اقتصاد پوهان وروزي او د اسلامي اقتصاد د پلي کولو لپاره لاره برابره کړي.

پدې اړوند ډېر پرمختګ شوی دی او ان شاء الله په نږدې راتلونکي کې به په مکمل ډول د اسلامي هیوادونو اقتصاد اسلامي شي.

د اسلامي اقتصادي سیستم اصول:

په لنډ ډول د اسلامي اقتصاد اصول په لاندې ډول دي، یعنی اسلاي اقتصاد په لاندنیو ستنو ولاړ دی:

1) د سود حراموالی:

سود چې په عربي کې ورته ربا وايي، داسې ندی چې یوازې د اسلام په دین کې حرام دی، بلکې په ټولو اسماني ادیانو لکه نصرانیت، یهودیت کې هم حرام دی، خو متاسفانه چې اوس یهودانو او نصرانیانو خپل دین پرېښی او سود خوري.

سود اخستل له کبیره ګناهونو څخه یوه لویه ګناه ده او څوك چې سود اخلي الله (ج) هغوی ته ویلي چې له الله (ج) سره د جنګ لپاره دې تیار شي، الله (ج) فرمايي:

"یَاأَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ (*) فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ".
(البقرة: **۲۷۷-۲۷۸**)

ترجمه:اې هغو کسانو چې ایمان یې راوړې دی وویرېږئ له الله (ج) نه او پرېږدئ هغه چې پاتې شوي دي له سوده که یئ تاسې مومنان . پس که ونه کړ تاسې (داکار) نو آګاه شئ (ځان تیارکړئ) تاسې په جنګ له (طرفه د) الله (ج) او رسول دده، او که توبه ګاره شوئ تاسې (له اخستلو د سوده) نو شته تاسو لره اصل د مالونو ستاسې مه کوئ تاسې ظلم (چې سود به هم غواړئ) او نه دې ظلم کاوه شي پر تاسو (چې له راس المال څخه مو څه کم کړی شي).

اوسني بانکونه چې ګټه ورکوي هغه سود دی. په اسلام کې د پانګونې ډېرې داسې لارې شته چې د سود څخه پاکې دي چې تفصیل به یې وروسته (د تمویلولو اسلامي لارې) تر عنوان لاندې راشي.

2) زکات :

زکات په لغت کې پاکوالي او په اصطلاح کې ودې او زیاتوالي ته وايي. زکات د اسلام دریمه بنا ده، زکات د نصاب د پوره کیدو په صورت کې له لاندنیو دریو شیانو پرته په هر څه کې فرض دی :

- د تولیداتو وسایل یا فکتورونه هغه وسایل چې یو شخص په خپل کاروبار کې ور څخه کار اخلي، مثلا یو سړی یوه کمپنۍ لري نو په هغه کمپنۍ باندې زکات نشته بلکې د هغې په تولید کې زکات فرض دی .
- لومړنۍ اړتیاوې .لومړنۍ اړتیاوې هغه دي چې د یوه شخص د ژوند لپاره ضروري وي چې په هغه باندې زکات نشته مثلا یو شخص یو کور لري او په خپله په کې اوسیږي، نو په هغه زکات نشته ، مګر که ډېر کورونه ولري او په کرایه یې ورکړي وي نو بیا زکات ور باندې شته.
- د نصاب له حد نه کمه شتمني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زکات په هر بډای مسلمان فرض دی او نصا ب یې په لاندې ډول سره دی (3):

- په بیکاره سپما او شتمنۍ (روپیو، پیسو) باندې 2.5% زکات دی.
- طبیعي زیرمې (معدنیات....) چې د زکات اندازه یې ۲۰% ده.
- هغه شیان چې په تولید کې یې له کپیټل (4) (capital) او محنت (labor) دواړوڅخه کار اخستل شوی وي پدې ډول شیانو کې ۵% زکات دی.مثلا یو سړی یوه کارخانه لري او په هغه کې په خپله هم کار کوي په دې صورت کې نوموړی باید ۵%زکات ورکړي .
- هغه تولیدات چې په هغه کې یوازې د کپیټل یا محنت (labor) څخه استفاده شوي وي چې پدې کې د زکات اندازه۱۰% ده، مثلا یو سړی د شاتو د مچیو کار و بار کوي په دې کې د نوموړي سړي یوازې کپیټل په کار اچول شوی دی او دده څه خاص محنت په کې نه شته ، نو په دې صورت کې نوموړې باید ۱۰% زکات ورکړي .
- هغه ځمکه چې د باران په وسیله اوبه کېږي د هغې په پیداورو کې ۱۰%زکات دی او هغه ځمکه چې په بله وسیله اوبه کېږي مثلا د واټر پمپ په وسیله د هغې په پیداورو باندې ۵% زکات دی
- په څارویو کې هم زکات شته چې د نصاب حد یې مختلف دی، او د بحث د نه اوږدولو په خاطر یې دلته له یادولو نه تیریږو.

نوټ: دغه پورته ذکر شوې اندازې د زکات د ځینو معاصرو اسلامي علماوو او اقتصاد پوهانو نظریه ده او دوی خپل نظر د باراني او غیر باراني مځکې د پیداوارو په زکات باندې قیاس کړی دی، خومشکل په دې کې دا دی چې څرنګه معلومه کړی شي چې په یوه کار و بار کې یوازې کپیټل او یا یوازې محنت کارول شوی دی؟ دغه کار لږ شانته

3- د زکات دغه حد(اندازه) یا ریټ د محترم استاذ حسن الامین د لیکچر څخه را اخستل شوې نوموړی د اسلام آباد په نړیوال اسلامي پوهنتون کې د اسلامي اقتصاد استاذ دی .

4- کپیټل هر هغه شي ته وایي چې اقتصادي ارزښت ولري لکه ماشین آلات، کور ، موټر او داسې نور.

مشکل دی او د دقت غوښتنه کوي .

د زکات د لګښت ځایونه:

د زکات د لګښت د ځایونو په اړوند الله (ج) په قرآن شریف کې فرمایلي دي: ((إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ)) (التوبة:59)

ترجمه:بیشکه همدا خبره ده چې صدقې (زکات صرفیږي) لپاره د فقیرانو او مسکینانو او عاملانو د هغه او هغو ته چې الفت اچولی شي په زړونو د دوی کې (له اسلام سره) او (صرفیږي) په (خلاصولو) د غاړوکې او پور وړو او په لاره د الله (ج) کې او مسافرانو (چې مال ورسره نه وي)، (مقرره او لازم کړې شوې ده دغه) فریضه (زکات) له (جانبه) د الله (ج) او الله (ج) په هرڅه ښه پوه او د حکمت خاوند دی.

په دغه آیت شریف کې الله (جل جلاله) د زکات آته مستحقین ذکر کړي دي :

I. فقراء
II. مساکین
III. العاملین (دزکات راټولونکي یا د زکات راټولولو عمله)
IV. مولفه القلوب (هغه کسان چې زړونه یې اسلام ته مایل شوي وي)
V. ابن السبیل (مسافر)
VI. في الرقاب (غلامان) چې ځانونه پرې آزاد کړي.
VII. في سبیل الله (جهاد).

زیات شمیر اسلامي علماء پدې نظر دي چې د زکات پیسې یوازې په دغه پورته ذکر شویو آتو لارو کې مصرف کېداي شي او حکومت نشي کولی چې دا په نورو حکومتي کارونو او خدماتو کې لکه سړك جوړولو او داسې نورو کې مصرف کړي، خو ځنې نور معاصر علماء عقیده لري چې دغه پورته ذکر شوي لست ته وسعت ورکولی شو، دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې په العاملين کې نه يوازې زکات راټولونکي شامل دي بلکې پدې کې د حکومت ټول مامورين شامل دي او په في سبيل ا لله کې نه يوازې مجاهدين او جهاد شامل دی بلکې دا حکم هر نيك کار ته شامل دی لکه د ښوونځيو، سړکونو او روغتونونو جوړول او داسې نور.

د زکات نور تفصيل په لسم فصل کې داسلامي دولت مالي او پولي پاليسي تر عنوان لاندې ولولئ.

3) عدل او د عايد منصفانه ويش:

عدل په اسلام کې د ملا د تير حيثيت لري، نو په اقتصادي چارو او د عايد په ويشلو کې عدل ډير ضروري دی. اسلام ددې خلاف دی چې دولت د څو کسانو په لاس کې جمع او ذخيره شي او د ټولني نور وګړي په غربت کې ژوند وکړي. د عايد د منصفانه ويش او له غريبانو سره د مرستې په خاطر زکات فرض کړی شوی دی، لدې څخه علاوه شتمنو مسلمانانو ته د صدقې او خيرات ورکولو توصيه هم شوی ده، چې دغه پورته ذکر شوي شيان د عايد د منصفانه ويش او عدل د مينځ ته راتګ لارې برابروي. د عدل د تامين او فقر د له منځه وړلو په هکله ډيرې اسلامې لارښوونې وجود لري د مثال په توګه په يوه حديث شريف کې راځي :

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ: مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ وَمَا أَكَلَتْ الْعَافِيَةُ مِنْهُ لَهُ بِهِ صَدَقَة (5)

ترجمه: د جابر بن عبدلله څخه روايت دی چې رسول الله (ص) وفرمايل: چا چې شاړه ځمکه آباده کړ له نو دا د هغه شوه............

لدې نبوي ارشاد څخه دا څرګنديږي چې وسايل بايد په موثر او عادلانه ډول وويشل شي او داسې کوښښ وشي چې ټول شته وسايل وکارول شي او خلك ترې ګټه اوچته کړي ددې

[5]-المصدر:سنن احمد، الكتاب: باقي مسند المكثرين، الباب: مسند جابربن عبدالله (رض)، رقم الحديث: ١۴۵۵٠

تر څنګ دا هم بايد له ياده و نه ايستل شي چې دا جواز نلري چې يو کس ډېره ځمکه ونيسي او بيا د هغه د آبادولو توان ونه لري او شاړه پاتې شي . د عدل په اړوند الله تعالی فرمايي:

[يَاأَيُّهَا الّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوّامِينَ للّه شُهَدَاءَ بِالْقسْط وَلَا يَجْرِمَنّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتّقْوَى وَاتّقُوا اللهَ إِنّ اللّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ] (المائدة: **7**)

ترجمه: ((اې هغو کسانو چې ايمان مو راوړې دی (يعنی اې مومنانو!) اوسئ تاسې محکم ولاړ (په حق باندې) لپاره دالله (ج) (اوسئ تاسې!) شاهدان په قسط (عدل او انصاف) سره)).........

اسلام د عايد د عادلانه ويش امر کوي او له اميرانو څخه غواړي چې د ټولنې له غريبانو سره مرسته وکړي او څوك چې د غريبانو سره مرسته نه کوي، زکات نه ورکوي او تل د مال او دولت د جمع کولو په هڅه کې وي دهغوی په اړوند الله (جل جلاله) فرمايي:

........وَالّذِينَ يَكْنِزُونَ الذّهَبَ وَالْفِضّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ فَبَشّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ (التوبة: **33- 34**)

ترجمه: ((او هغه کسان چې خزانه کوي سره زر او سپين زر او نه لګوي هغه په لاره د الله (ج) کې، نو زيری ورکړه دوی ته په عذاب دردناك سره، په هغه ورځې چې سختې سرې به کړی شي دغه خزانې په اور د جهنم (دوزخ) کې نو داغلی به شي په هغه سره وچولي (تندې) د دوی او اړخونه د دوی او شاګانې د دوی ((او ويلی به شي ورته)) دا هغه شي دی چې خزانه کړې وو تاسې د پاره د نفسونو (ځانونو) خپلو، نو وڅکئ تاسې ((خوند د سزا)) هغه ((مال)) چې وئ تاسې چې خزانه کاوه به مو ((په دنيا کې اوس درته بلا شو په عقبا کې))

4) اقتصادي آزادي:

اسلام کې ټول وګړي او ادارې په خپلو اقتصادي فعاليتونو کې پوره خپلواکي لري. او

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت بې ځایه مداخله نشي کولی، مګر دغه آزادي د شریعت تر چوکاټ پورې محدووده ده، هغه پدې معنی څه شي چې شریعت منع کړي هغه منع دي د بیلګې په توګه یو صنعت کار نشي کولی چې په یوه اسلامي هیوا د کې شراب تولید کړي .

5) د شخصي ملکیت حق:

د شخصي ملکیت مطلب دا دی چې یو وګړی کولی شي شخصي دارایي او شتمني ولري او حکومت بیځایه په هغه کې د مداخلې حق نه لري، نا ویلي دې پاتې نه وي چې په کمونیستي سیستم کې د شخصي ملکیت حق نشته.

6) حلال او حرام:

اسلامي اقتصادي سیستم د نورو اقتصادي سیستمونو په خلاف د حلا ل او حرام سرحدونه لري دا په دې معنی چې هر هغه شي چې شرعا ناروا دی په اسلامي هیواد کې څوك ددې حق نه لري چې هغه تولید کړي او یا هغه وپلوري. د بیلګې په توکه څوك ددې حق نه لري چې شراب تولید کړي او یا د خنزیر غوښه وپلوري که څه هم خلك یې غوښتنه وکړي. په دې اړوند الله (ج) تعالی فرمایي:

[یاأَیُّهَا النّاسُ کُلُوا مِمّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَیِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّیْطَانِ إِنَّهُ لَکُمْ عَدُوٌّ مُبِینٌ] (البقرة: **167**)

ترجمه: اې خلکو! خورئ تاسې له (ځینو هغو) شیانو څخه چې په ځمکه کې دي حلال پاك (بې شبهې) او پیروي مه کوئ تاسې د (اثر د) قدمونو د شیطان! (شیطان پسې مه ځئ! او دده په وسوسه د هوی او هوس متابعت مه کوئ!) بیشکه چې شیطان تاسې لره دښمن دی ښکاره .

7) د عایدپه لګښت کې اعتدال (د اصراف، او تبذیر منع):

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي:

[یَابَنِي آدَمَ خُذُوا زِینَتَکُمْ عِنْدَ کُلِّ مَسْجِدٍ وکُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنّهُ لَا یُحِبُّ الْمُسْرِفِینَ] (الأعراف: **30**)

ترجمه: اې زامنو د آدمه! واخلئ تاسې زینت (ښایست) خپل په نزد د (وخت) د هر لمانځه (په آغوستلو د پاکو کالیو د عورت ستر) او خورئ او څښئ او اسراف ((بې ځایه خرڅ)) مه کوئ تاسې، بېشکه چې الله (ج) نه خوښوي مسرفان (بې ځایه خرڅ کوونکي).

لدینه څرګندیږي چې مسلمانان د بیځایه مصرف (په نا موثر ډول سره د وسایلو د کارونې) څخه منع کړی شویدی. موږ کولی شو چې د اسلامي اقتصادي سیستم دغه پورته ذکر شوي اصول او ځانګړنې په لاندې شکل کې وښیو:

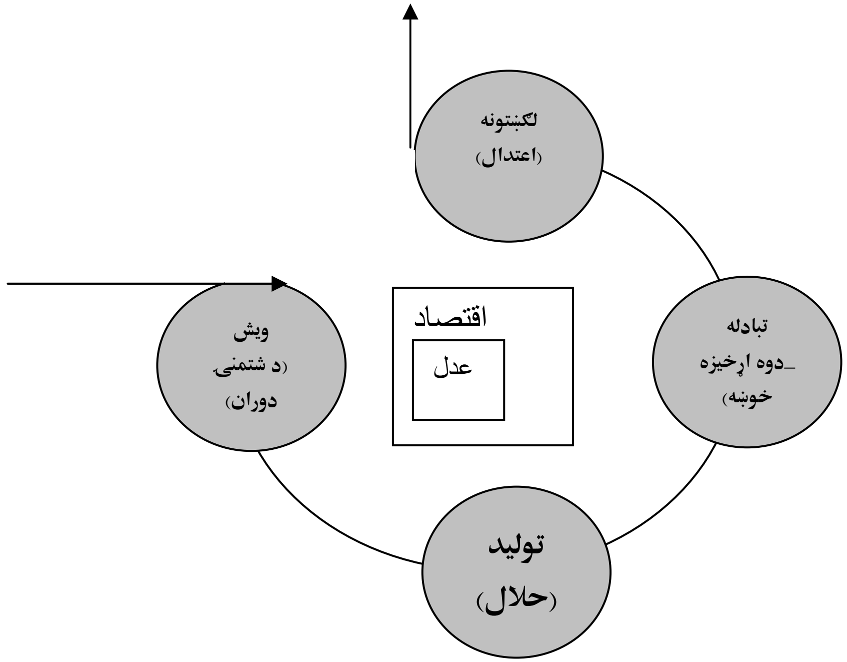

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني شکل کې وينو چې اسلامي اقتصاد په عدل ولاړ دی او د اسلام د حکم په اساس توليد بايد يوازې تر حلالو شيانو پورې محدود وي او د شيانو تبادله بايد د دواړو خواوو په خوښه وي، لګښت کې اعتدال يا ميانه روي عملي شي او عايد بايد په عادلانه ډول وويشل شي او شتمني د يو څو کسانو په لاسونو کې جمع نه شي.

8) د ميراث اسلامي قانون:

د ميراث د اسلامي قانون په مراعاتولو سره فيوډاليزم له مينځه ځي او په ټولنه کې د امير او غريب تر مينځ د توپير په کموالي کې لويه مرسته کيدلی شي. موږ په دې ځای کې د ميراث د احکامو او د هغې د ويش د لارو چارو له يادونې څخه تيريږو ځکه هغه ځانګړی بحث دی او ددې کتاب موضوع نه ده.

9) د حکومت مثبت رول:

په اسلامي اقتصاد کې حکومت د يوې مرکزي پلان جوړونکې ادارې په شکل کار نه کوي، لکه څرنګه چې په کمونستي اقتصادي سيستم کې دی بلکې په اسلام کې حکومت د اقتصادي سيستم د خرابيو يا کمزورتياوو د ليرې کولو لپاره کارکوي، د احتکار د له منځه وړلو او په مارکېټ کې د شرعي قوانينو د پلي کولو دنده په غاړه لري. د موضوع نور تفصيل په نهم فصل کې په اقتصاد کې د حکومت رول تر عنوان لاندې راځي.

10) د غرر، قمار، نجش او دوکې منع:

غرر د قرارداد يا ترړون پير او پلور د معاملې د له مينځه وړنې (فسخه) کولو له اهمو اسبابو څخه يو دی. غرر په لغوي ډول سره د خطر (Risk) او دوکې معنی ورکوي. د غرر

تعريف (6) امام سرخسي (Sarakhsi) په دې ډول کړی دی: غرر هغه وخت مينځ ته راځي کله چې د يوه ترړون يا سودا پايله او انجام مبهم او ناپيژندل شول وي پدې معنی چې که د يوه قرار داد يا سودا پايله او عواقب مبهم پاتې شي ، نو غرر منځه ته راځي.
د ابن خلدون له نظره په خرڅلاو کې هغه وخت غرر مينځ ته راځي کله چې پلورونکي ته دا نه وي معلومه چې هغه څه خرڅ کړي دي او پيرودونکي (اخستونکي) ته دا نه وي معلومه چې څه يې پيرودلي دي.
مثال: په يوه ترړون کې دوې بيعې : دا معنی ورکوي چې يو قرارداد يا سودا په دوو عقدونو يا ترونونو پورې تړاو ولري، دا په دې ډول چې پلورونکی (بائع)، پيرودونکي (مشتري) ته ووايي چې زه دا څيز (شي) په تا باندې په ۱۰۰ افغانيو نقدو او په ۱۵۰ افغانيو قرض خرڅوم، او پيرودونکې يې قبول کړي، ووايي قبوله مې ده خو بې له دې څخه چې نرخ مشخص کړي چې په کوم قيمت به يې اخلي، په نقدو يې اخلي او که په قرض؟. په دې کې غرر، نا معينتوب شته يعنی نرخ يا قيمت ټاکلی او معين نه دی.ځکه چې پلورونکی په دې نه پوهيږي چې په کوم قيمت يې ورنه واخيست.

د ګټې او يا پيسو تر لاسه کولو ټولې هغه طريقې او لارې کومې چې په خالص ډول سره په قسمت پورې تړلې (متکي) وي د قمار تر حکم لاندې راځي. همدا راز دوکه ورکول هم د اسلام په مبين دين کې په کلکه منع شويده، په قرآنکريم کې الله(ج) تعالی فرمايي:
[يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.] (المائدة: **89**)
ترجمه: اې هغو کسانو چې ايمان يې راوړی دی (يعنی اې مومنانو!) بيشکه هم دا خبره ده چې شراب او قمار او بتان او غشي (د فال، دا څلور واړه ټول) پليت دي له کار د شيطان څخه دي نو ځان وساتئ تاسې له دې څخه له پاره ددې چې نجات ومومئ تاسې (په ځان ساتلو سره).

[6]- د ډاکټر طاهر منصوري کتاب (Islamic law of contract) ، آتم فصل ، صفحه ۹۵- ۹۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یوه حدیث شریف کې د دوکې په اړوند پیغمبر (ص) فرمايي:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلًا فَقَالَ مَا هَذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ قَالَ أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَيْ يَرَاهُ النَّاسُ مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنِّي. (7)

ترجمه:له ابو هریره (رض) څخه روایت دی چې نبي کریم (ص) د غلې (خوراك) په یوه درمن تیرشو، خپل لاس یې پکې ورد ننه کړ ګوتې یې لمدې شوې نو ویې فرمایل دا څه دي اې د غلې څښتنه! هغه وویل باران پرې شوی دی اې د الله (ج) رسوله ، رسول (ص) وفرمایل: نو دا لاندې غنم دې سرته نه راوړل چې خلك یې ویني ، څوك چې چل ول کوي له مونږ څخه نه دي .

نجش (تیزول) هم منع دي، او هغه دا چې یو څوك د یوه شي د پیرودلو لپاره قیمت جګ ووايي خو د اخستلو اراده یې نه وي بلکه صرف ددې لپاره چې بل سړی پری ورتیز کړي لوړه بیه وايي تر څو دغه شي بل څوك په لوړه بیه واخلي.

نبي کریم صلی الله علیه وسلم او د هغه ځینو اصحا بو به په مارکېټ کی پیرودل او پلورل مشا هده کول او نظارت به یې کولو او لدینه یې هدف په مارکېټ کې مداخله نه وه بلکه هدف یې د ظلم (دوکې او فریب) مخنیوی و.

الله پاك په سوره المطففین کې فرمايي.

[وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ (1) الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ (2) وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ].

ترجمه:افسوس، هلاك، خرابي یا کنده د دوزخ ده کم کونکېو لره (په پیمانه او تول کې) هغه (کسان) هر کله چې ځان ته اخلي پیمانه نو پوره اخلي او کله چې پیمانه ورکوي یا یې تلي هغوی ته نو کمي کوي (پوره یې نه ورکوي).

7- المصدر: صحیح مسلم، الکتاب: الایمان، الباب: قول النبي من غش فلیس منا، رقم الحدیث: ۱۴۷

11) احتکار:

12) احتکار کونکی هغه شخص دی کوم چې په قصدي ډول غذايي مواد ذخیره کوي او یا یې ددې لپاره پټوي چې بیه لوړه کړي .

په اسلام کې احتکار (یا انحصار) منع دی، نبي کریم صلی الله علیه وسلم داسې فرمایلي دي: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ احْتَكَرَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ طَعَامًا ضَرَبَهُ اللهُ بِالْجُذَامِ وَالْإِفْلَاسِ (8)

ترجمه:له عمربن الخطاب (رض)څخه روایت دی وایي چې ما له رسول الله (ص) څخه واوریدل چې ویل یې: څوك چې له مسلمانانو نه غله منع کړي (احتکار وکړي) ،الله پاك به یې د جزام په ناروغۍ او په تنګدستۍ اخته کړي.

د اسلام له نظره د مصرف کونکي تیوري

د غیر اسلامي اقتصادي سیستمونو فکري مشران وايي چې انسان خود غرضه دی او غواړي چې صرف خپلې اړتیاوې پوره کړي. او د دوی په اند د انسان اړتیاوې (ضروریات) لامحدود دي. خو سمه خبره دا ده چې حتمي نده ټول خلك په عام ډول او مسلمانان په خاص ډول خود غرضه واوسي، د بیلګې په توګه که یو بډایه سړی یوه غریب سړي ته خیرات ورکړي پدې سره هغه (شتمن) ته روحي خوښي ورپه برخه کېږي او مونږ وینو چې ځینې کفار هم بیله کوم شخصي هدف څخه د غریبانو مرسته کوي، خو ټول دا ډول ندي.

کفار یوازې د دنیوي خواهشاتو پوره کول خپل هدف ګڼي، مګر مسلمانان په خپلو مصرفي فعالیتونو کې آخرت هم په نظر کې نیسي او د خپلې شتمنۍ یوه برخه د الله (ج) په لاره کې او بله برخه د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره کاروي. په عامه توګه د انسانانو اړتیاوې په درې ډوله دي:

8- المصدر:سنن ابن ماجه، الکتاب: التجارات، الباب:**الحکرة والجلب، رقم الحدیث:۲۱۴۶**

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-ضروريات   ۲ -احتياجات.   ۳-تحسينيات.

پورته ذکر شوي اړتياوي څنې لړ او څنې نوري ډېر اهميت لري.

د وسايلو په ويش کې د مصرفونکي انتخاب:

په لاندې چارټ کې د مصرف کونکي مصارف په ترتيبي ډول سره ښودل شويدي:

۱

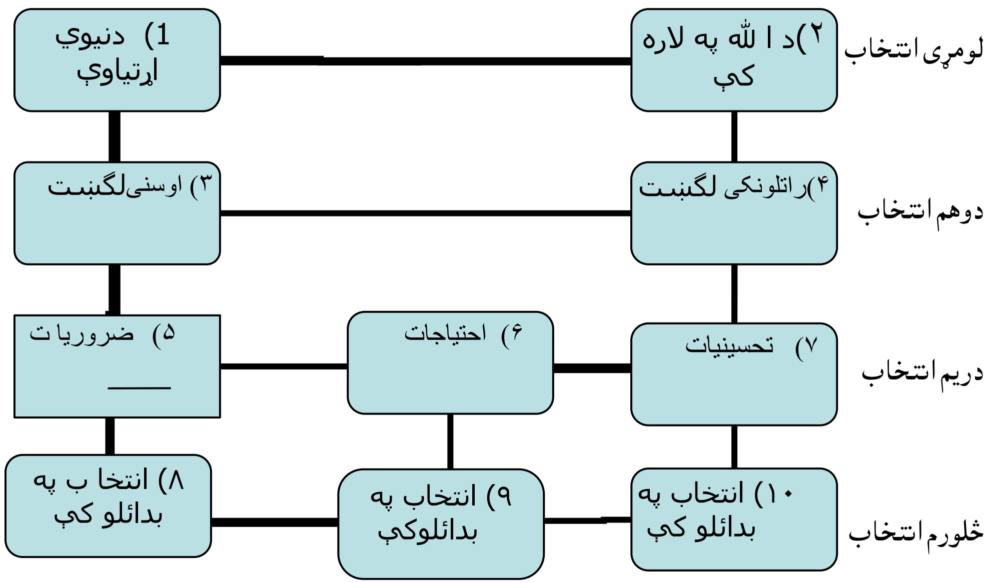

په اړتياوو د وسايلو د توزيع يا ويش قانون: وسايل لو مړی ضروریاتو ، بيا احتياجاتو او که بيا هم وسايل پاتې شي نو تحسينياتو ته ګوښې کېدی شي

په کپيټالستي سيستم کې د مصرفونکي انتخاب:

لکه مخکې مو چې يادونه وکړه په کپيټاليزم کې مصرف کونکی خپل عايد د دنيوي شيانو له جملې څخه په هغو توکېو يا شيانو مصرفوي چې هغه ته ډېره يوټيليټي (فايده ، خوند) پکې ښکاره شي په لاندې شکل کې مونږ فرض کوو، چې يوا زې دوه اجناس موجود دي   x1 او   x2

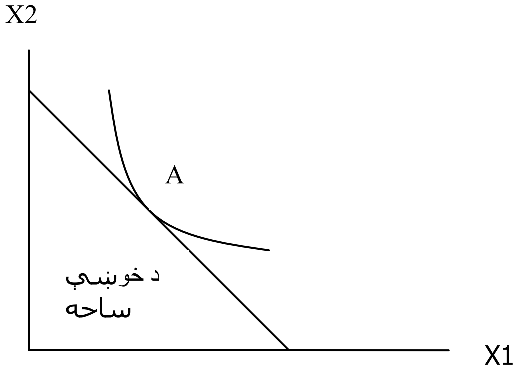

.نو مصرف کونکی به خپل عايد په دغه دواړو اجناسو په داسې ډول ويشي يا مصرفوي چې د دواړو اجناسو څخه لاسته راتلونکی يوټيليټي يا خوند اعظمي شي. او په دغه شکل کې هغه د (A) په نقطه کې مينځ ته راځي چيرې چې د توپير د نه موجوديت منحني (Indifference Curve) د بوديجې (Budget Line) له خط سره مماس دی.

د لګښت لپاره د اسلام عادي فورمول:

مسلمان مصرفونکي(Consumers)خپل عايد يوازې په دنيوي توکېو (شيانو) باندې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرفوي بلکې د الله (ج) په لاره کې هم مصرف کوي او د هر شي پیرودل (اخستل) نه غواړي د مسلمان اړتیا تر مصلحت پورې اړه لري، هرهغه شي چې مصلحت په کې وي هغه د مسلمان اړتیاده.

د امام شاطبي له خوا مصلحت په پنځه ډوله ښودل شوی دی چې هغه ته المقاصد الشرعیه هم ویلاي شو او هغه پنځه مصلحتونه په لاندې ډول دي:

۱-د ځان ساتنه ۲-د دین ساتنه ۳- د مال ساتنه ۴-د عقل ساتنه ۵- د نسل ساتنه. نو هر هغه شي چې له انسان سره د پورته ذکر شوو مصلحتونو په ساتنه کې مرسته کوي مصلحت ګڼل کېږي، خو ټول مصلحتونه یو شان اهم ندي. د بیلګی په توګه که یو سړی له ډېر ي لوږې سره مخامخ شي چې دده د مرګ خطر وي پدې حالت کې ډېر مصلحت پدې کی دی چی یو څه وخوري حتی چې مرداره هم خوړلی شي، اما که یو څوک موړ وي او بیا هم یو شي اخلي نو پدې کې کم مصلحت دی.

احتیاجات دری مرحلې یا پولې لري، او هغه په لاندې ډول دي :

۱- د اړتیا هغه حد یا پوله چې د پورته ذکر شویو پنځو مصلحتونو(شرعي مقاصدو) ساتنه وړباندي کېږي.

۲- د اړتیا هغه حد چې د پنځو مصلحتونو(شرعي مقاصدو) محا فظت نور هم وړباندې تقویه کېږي.

۳- د اړتیا هغه حد چې د دغو مصلحتونو(شرعي مقاصدو) ساتنه ورسره ښه یا غوره کېږي.

په لاندې شکل یا ګراف کې د یوه مسلمان لګښت ښودل شوی دی او په دې ډول سره یو مسلمان د دنیوي او اخروي لګښت یا اهدافو تر مینځ حرکت کولی شي.

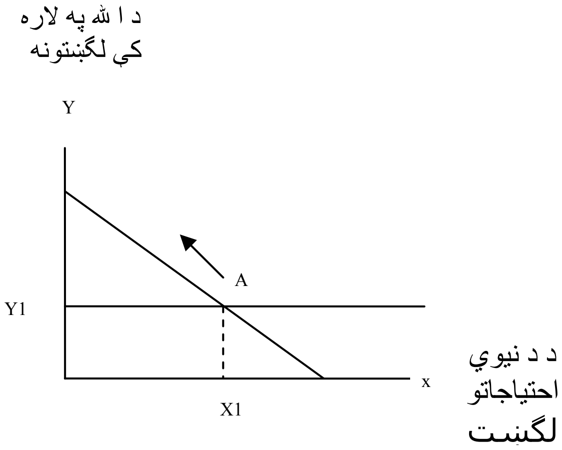

د اسلام له نظره یو سړی خپل عاید په دوو شیانو مصرفوي یو دنیوي اړتیاوې او بل د الله په لاره کې(اخروي اړتیاوې)که چیرې فرض کړو ددغه سړي د دنیا اړتیاوې (X1)وي، نو دغه شخص به د خپل عاید (Y1) برخه د الله په لاره کې په مصرف رسوي او ددغه سړي تعا دل د (A)په نقطه کې مینځ ته راځي پدې ځای کې مونږ د توپیر د نه شتون خط (Indifference Curve)مفکوره نه کاروو، د (A)نه پورته ټولې نقطې غوره دي معنی دا چې د الله په لاره کې چې څومره ډېر مصارف وشي هغومره ثواب لري، مګر دنیوی اړتیاوې هم له پامه نشو غورځولای . اوس سوال دا دی چې څومره لګښت با ید وشي؟ ددې لپاره یو خاص قانون نشته مګر تر ټولو ښه منځنی لګښت یا اوسط مصرف دی، رسول الله (ص) فرمایي:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجِسَ الْمُزَنِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ السَّمْتُ الْحَسَنُ وَالتُّؤَدَةُ وَالِاقْتِصَادُ جُزْءٌ مِنْ أَرْبَعَةٍ وَعِشْرِينَ جُزْءًا مِنْ النُّبُوَّةِ .

ترجمه: عبدالله بن سرجس مزني (رض) وایي چې رسول الله (ص) فرمایلي: غوره اخلاق ، دوستي او میانه روي د نبوت له څلورویشتمې برخې نه یوه برخه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو مونږ باید په دنیوي کارونو کې اصراف ونکړو ځکه چې هغه نا روا دی. په غیر اسلامي سیستم کې د یوه سړي ضرورت یا خواهشات د ټولنې له اړتیاوو سره په ټکر کې واقع کېدي شي، مګر په اسلام کې د یوه شخص ضرورت د مصلحت په بنا ټاکل کېږي او هغه شخص یې په خپله نه ټاکلی شي مګر شخصي مصلحت د ټولنې له مصلحت سره سمون لري یعنې په تضادکې نه واقع کېږي .د بیلګې په توګه د اسلام له نظره یو سړی نشي کولی چې شراب وخوري او یا یې تولید کړي که څه هم دا سړی اصرار وکړي چې زه دیته ضرورت لرم او یا دا چې د شرابو په تولید کې ګټه کوم، ځکه چې دا لومړی مصلحت ندی او که چیرې شخصي مصلحت د ټولنې له مصلحت سره په تضاد کی واقع کېږي نو بیا د ټولنې مصلحت د اولیت حق لري.

ددې لپاره چې مقاصد شرعیه تر لاسه شي دوه ډوله موسسې یا اداري پکاردي:

۱-داوطلبانه اداره: دغه ته فرض کفایي کارونه هم ویلي شو چې یو مسلمان له بل سره په داوطلبانه ډول مرسته کوي او یو بل ته امر بالمعروف او نهي عن المنکر کوي (په نیکو کارونو امر او له بدو څخه منع کوي)

۲-اجرایي اداره : دغه اداره ددې لپاره جوړېږي تر څو مصرف کونکي له ناروا کارونو څخه منع کړي او هغوي دیته اړ باسي چې د اسلام مطابق کار وکړي دغه ادارې ته حکومت ویلی شو چې د مصرف کونکي په عمل کې په لاندې صورتونو کې مداخله کولی شي:

I. د حرامو شیانو پیرودل - پلورل

II. په تحیسنیاتو او یا حاجیاتو کې اسراف

III. په تحسینیاتو ټول یا زیات مصرف کول او د ضروریاتو له پامه غورځول.

اوسنی اقتصادي سیستم څه ډول اسلامي شي؟

ټول اسلامي امت په دې باندې توافق لري چې د اسلامي هیوادونو اوسنی اقتصادي سیستم په داسې اصولو ولاړ دی چې له اسلامي شریعت سره په تضادکې دی. لدینه مو مخکې هم یادونه وکړه . ټول مسلمانان دا هیله لري چې زر تر زره اسلامي اقتصادي سیستم جوړشي تر څو د دنیا او آخرت دواړو بری تر لاسه کړي. اوس دا سوال پیداکېږي چې څرنګه کولی شو خپل اقتصادي سیستم اسلامي کړو او هغه اعمال چې له اسلامي شریعت سره په تضاد کې دي څه ډول له مینځه یوسو؟.پدې اړوند اسلامي اقتصاد پوهان دوه نظریې لري:

۱-یو دم اسلامي کول

۲- په تدریجي توګه اسلامي کول

یو دم اسلامي کول: ددې نظریې پلوي اقتصاد پوهان لکه دکتور سید طاهر [9] پدې نظر دي چې اسلامي حکومت ته پکار ده یو دم ټولې اقتصادي ادارې په اسلامي اصولو برابرې کړي یعنې په ټولو ادارو کې لکه بانکونو او داسې نورو کې سود بند کړي او ددې تر څنګ نور اسلامي قوانین عملي کړي. د دوی دلیل دا دی چې اسلام مکمل دین دی او د اسلام د اصولو نه مراعاتول لویه ګناه ده که څه هم د لږ وخت لپاره وي، دغه ډله اقتصاد پوها ن د قرآنکریم په دې آیت باندې استدلال کوي چی فرمایي: اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ . (المائدة**2**)

ترجمه:نن ورځ نا امیده شول هغه کسان چې کافران شوي دي له (ابطاله د) دین ستاسې نو مه ویریږي له دغو (کفارونه اې مومنانو)او وویریږئ له مانه، نن ورځ مکمل کړ ما

[9]- دکتور سید طاهر د اسلام آپا د په نړیوال اسلامي پوهنتون کې د اسلامي اقتصاد استاذ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې ته دین ستاسې او تمام (پوره مې کړ پر تاسې) نعمت (د دین په اکمال) او غوره کړ ما تاسې ته اسلام له جهت د دین، نو هر څوک چې اړشو (خوراك د حرام شي ته) په سخته لوږه کې حال دا چې نه وي مائل ګناه ته پس بې شکه چې الله (ج) ښه مغفرت کونکی دی (د خطایاتو) ډېر رحم والا.
دغه ډله اقتصاد پوهان وايي چې د اسلام دین مکمل دین دی نو اقتصادي سیستم باید په تدریجي ډول سره نه بلکې یو دم اسلامي کړی شي.

۲- تدریجي اسلامي کول: دغه ډله اقتصاد پوهان لکه دکتور عبد الرحمان یسري (10) او داسې نور دا وايي چې نني اسلامي هیوادونه د شریعت د اصولو څخه لیرې تللي دي او په لنډ وخت کې دا ممکنه نده چې ټول اقتصادي سیستم اسلامي کړي شي، ددې لپاره یو څه وخت ته اړتیا شته او دوی وايي چې دغه کار باید په تدریجي ډول سره وشي، او دوی له غیر اسلامي اقتصادي سیستم څخه اسلامي سیستم ته اوړیدل په مختلفو مراحلو ویشي:

د ضرورت مرحله:

په اسلامي فقه کې دا قاعده شته چی وايي: [الضروریات تبیح المحضورات] یعنی کله داسې حالات راتلای شي چې یو مسلمان دیته اړ باسي په موقتي ډول د شریعت له عمومي حکم څخه لیرې شي، سرغړونه وکړي او دا استثنایي حالات دي، دبیلګې په توګه که څوک له سختې لوږې سره مخامخ شي یعني دمرګ خطر یې وي او د خوراك لپاره حلال څه نه وي هغه کولی شي مرداره، یا د داسې حیوان غوښه وخوري چې د غوښې خوړل یې په عادي حالت کې حرام وي. دیته ضرورت ویل کېږي، مګر دومره باید

[10]- پروفیسور دکتور عبد الرحمان یسري د مصر په سکندریه پوهنتون کې د اقتصاد استاذ دی، او د اسلامي اقتصاد له غټو علماوو څخه شمیرل کېږي.

وخوري چې یوازې ژوندی پرې پاتې شي او ځان پرې مړول جواز نلري.

په اوسني وخت کې د اسلامي اقتصادي سیستم د پلي کولو لپاره ډېر کمزوري کوښښونه روان دي او هغه هم په تیت او پرك ډول سره، نو ځکه اوس اضطراري حالت دی او ددې لپاره چې اقتصادي سیستم د شریعت د اصولو مطابق وګرځولي شي، په موقتي ډول سره به د ځینو غیر شرعي کارونو له سرته رسولو څخه خلاصی شونی نه وي. په دې مرحله کې اقتصاد پوهان باید لاندې تحقیق (څیړنه) وکړي:

(الف): اسلامي اقتصاد پوهان باید اضطراري حالت وڅیړي او هغه پروژې یا کارونه چې خلك یې ضروري او اضطراري بولي وڅیړي او د هغې په اړوند ډیټا او معلومات راجمع کړي او هم د دیني علماؤ او فقهاوو سره ورباندې مشوره وکړي ، چې آیا دا ضرورت دی او که نه؟

(ب): هغه کسان یا پروژې چې په رښتیا ضرورت لري هغوی ته باید لارښوونه وشي، او هغوی ته د دغه مشکل داسې حل وښودل شي چې شریعت ته نژدې وي (البته که پوره شرعي حل ممکن نه وي) او هم د ضرورت د اوږدوالي موده وټاکل شي ځکه ضرورت د شریعت په بنا یو موقتي شي دی نه دایمي، نو اقتصاد پوهان با ید په ډېر دقت او احتیاط سره د ضرورت د مرحلې اوږدوالی وټاکی.

مثال:که اوسنی اقتصادي سیستم په نظر کې ونیسو په ډېرو اسلامي هیوادونو کې اسلامي بانکونه وجود نلري،که چیرې یو مسلمان صنعتکار د خپلې فابریکې د چلولو لپاره قرض ته اړتیا ولري او داسې څوك وجود ونلري چې له ده سره مرسته وکړي او دغه صنعتکار په سود باندې د قرض اخستلو د شرعي حکم په اړوند فتوی وغواړي او ووايي چې زه دا منم چې سود حرام دی، خو زه پیسو ته اړتیا لرم آیا د ضرورت په بنا په موقتي ډول سودي قرض واخلم او که نه؟ اسلامي اقتصاد پوها ن د دیني علماؤ سره په مشوره دا باید وڅیړي او وګوري چې دا د ضرورت تر حکم لاندې راتلی شي او که نه؟ او دا دې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پام کې ونیسي چې که دغه سړی پور وانه خلي نو کېدی شي دده کمپنۍ بنده شي او په دې سره به ډېر غریب کارګران له کاره ګوښه شي او دا هم له یاده ونه باسي چې په اسلام کې یوه فقهي قاعده ده که چیرې څوک له دوو غیر شرعي کارونو سره لاس او ګریوان وي او له دواړو څخه خلاصی نا شونی وي، نو هغه کار به کوي چې کمه ګناه ولري.

I. اوسطه مرحله

په منځنۍ یا اوسط مرحله کې د ځینو ټاکل شوو اهدافو لاسته راوړل ضروري دي. مخکې لدې څخه چې آخري مرحله (Structural Change) عملي کړی شي. په دغه مرحله کې باید په عوامو او ټولنه باندې کار وشي تر څو زیات کسان یا یوه لویه ډله جوړه کړی شي چې د اسلامي اقتصاد اصول قبول کړي او د تقویې هڅه یې وکړي. ددې تر څنګ ځنې داسې پروژې یا فابریکې جوړې شي چې د شریعت په اصولو برابرې وي .

په دغه مرحله کې اسلامي اقتصاد پوهانو ته بنایي لاندې کارونو ته پاملرنه وکړي:

(الف): د هغو قواوو او ځواکونو په اړوند معلومات او ډیټا راجمع کول چې د اسلامي اقتصاد د اصولو خلاف دي او د اقتصادي سیستم د اسلامي کولو په مخ کې خنډ واقع کېږي او بیا ددغو ځواکونو کمزورې او پیاوړې نقطې (ټکي) معلوم شي او بیا ددې کوښښ وشي چې لومړی د هغوی ضعیفې نقطې له مینځه یووړل شي او په موقتي ډول د هغوی قوي ټکي یا عناصر پرېښودل شي.

(ب):اقتصادي محققین (څېړونکي) با ید دغه کمزوري ټکي په خپلو څېړنواو مطالعو کې په نښه کړي او داسې لارې او پالیسۍ وښیې چې هغه ورباندې له مینځه یووړل شي.

(ت): داسې پروژې پیداکول او په هغوی باندې تحقیق کول کومې چې په بشپړه توګه د اسلامي اقتصاد په اصولو جوړېدی شي. دغه پروژې به د آخري مرحلې لپاره د ستنې یا

بنسټ شکل ولري او په دغو پروژو باندې به آخري مرحله (Structural change Phase) ولاړه وي.

(ث): د اسلامي اقتصاد اصول او ګټې با ید د خبري رسنیو(Media)له لارې عوامو ته وښودل شي او ددې تر څنګ په منځنیو، عالي ښوونځیو او پوهنتونونو کې زده کوونکو ته د اسلامي اقتصاد په اړوند زده کړه ورکړل شي .

مثال: په هغو قواوو کې چې د اسلام د اصولو د پلي کولو په مخ کې خنډ ګرځي یو کمزوری ټکی انحصار(Monopoly) دی، چې د ډېرو اسلامي هیوادونو وګړي ورسره مخ دي. ددې مسئلې اسلامي حل دا دی چې ددغو شیانو یا تجارتي توکښو بدیل (Substitute) جوړشي، خو پداسې شکل دا ډول پروژې او یا کمپنۍ جوړول په کار دي چې دغه شیان تولید کړي او پرېنږدي چې قیمتونه یې ډېر جګ شي او په دغو پروژو یا کمپنیو کې د اسلامي لارو په وسیله لکه د مشارکت او یا د مضاربت پاڼو (Mudaribah Certificate) د عرضه کولو په ذریعه او یا د تمویلولو د یوې بلې اسلامي لارې په وسیله د زیات شمیر خلکو ګډون یقیني کړی شي. په دغه شکل سره به په راتلونکی کې د انحصار(Monopoly) (11) د مینځ ته را تګ مخنیوی وشي.

دوهم مثال: انفلاسیون هم یو له هغو مشکلاتو څخه دی چې اسلامي هیوادونه ورسره مخ دي او دا په مخالفو قواوو کې (غیر اسلامي اقتصاد کې) یو ضعیف ټکی دی ، اوس ددې لنډ مهاله اسلامي حل په مینځنۍ مرحله کې تر څو پورې چې مکمل سیستم اسلامي کېږي څه کول په کار دي؟ په داسې حال کې چې په اسلامي هیوادونو کې مالي او پولي پالیسۍ په سودي سیستم باندې ولاړې دي؟ په موقتي ډول د انفلاسیون حل با ید پیداکړی شي. ددې لپاره چې دانفلاسیون مضر اثرات کم کړی شي. دغسې حل با ید د

[11]- مناپولي هغه حالت ته وایي چې په هغه کې یوه کمپنۍ یا یو سوداګر په دې وتوانیږي په انفرادي ډول سره په نرخ باندې اغیز وکړي یعنې کم یا زیات یې کړی شي. چې زیاتره وخت نوموړی شخص د خپل شخصي مفاد لپاره په بې انصافه ډول قیمتونه جګوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شريعت لخوا تصديق شي او دا بايد په تدريجي توگه وي تر څو مکمل اسلامي حل پيدا کړي شي. د مثال په ډول آيا انډيکسيشن (12) کېدی شي او که نه؟ او يا کو م بل حل وموندل شي. بل مثال:وگوری د ټيکس سيستم چی په اسلامي هيوادونوکې په ځانگړې توگه په حقيقي مسلمان باندې کوم چې د زکات په اداکولو کې صادق دی لوی فشار او بوج دی .

آيا دا ممکنه ده چې په سياسي سطحه کې داسې يو حرکت په کار واچول شي چې د زکات پيسې له ټيکس څخه کمې کړي او پدې اړوند اقتصاد پوها ن تحقيق وکړي چې په دې کار سره فوايد عامه (Public Interest) ته زيان نه رسيږي.او همدا رنگه اقتصاد پوهان با يد دا وڅيړي که چيرې د زکات په وسيله ټيکس عوض شي نو عواقب به يې څه وي.

II. وروستۍ مرحله (The structural change phase

دا د اسلامي اقتصاد داصولو د پلي کولو وروستۍ مرحله ده ، او يوازې هغه وخت شروع کېدی شي چې د منځنۍ مرحلې اهداف لاسته راوړل شي. په دې مرحله کې به د اقتصاد پوهانو کار يا څېړنه دی شيانو ته شامله وي: په موثر ډول کارونه، په عادلانه توگه د عايد ويش، او د شريعت د اصولو پر بنا د زياتو پروژو جوړول او ددې تر څنگ د لوی اقتصاد (Macro Economic) جوړل د شريعت د اصولو مطابق، او د داسې پاليسيو جوړول چې د هغو په وسيله ټول هغه کارونه او اداري وټړل شي کومې چې د شريعت د اصولو مطابق کارنکوي.

[12]- انډيکسيشن ديته وايي چې د پيسې ارزښت په بل شي مثلا سرو زرو پورې وتړل شي په دې ډول سره چې اوس په دغه روپيو دومره طلا کيږي نو کله چې ته ماته قرض بيرته راکوې دومره پيسې به راکوې تر څو چې دغه اندازه سره زر ورباندې واخستل شي.

دوهم فصل

داسلامي او غير اسلامي اقتصادي سيستمونو پرتله

د اسلامي اقتصادي سيستم او نورو اقتصادي سيستمونو تر مينځ ډېر توپيرونه وجود لري چې مهم يې په لاندې دول دي :

- اسلامي اقتصاد د اسلامي دين او ژوند لپاره د اسلامی دود لارې يوه بر خه ده او نور اقتصادي سيستمونه د انسانانو پر نظريو او قوانينو ولاړ دي.
- په اسلامي اقتصادي سيستم کې زکا ت شته په نوروسيستمونو کې زکات نشته.
- په اسلام کې سود حرام دی مگر په نورواقتصادي سيستمونو کې سود کارول کېږي.

اوس به په هر يوه باندې په لنډ ډول سره رڼا واچوو.

اسلام او سوسياليزم:

سوسياليزم د انفراديت يوه نظريه ده، چې په هغه کې حکومت ته پراخ واك ورکول کېږي. سوسياليزم د کارل مارکس په وسيله مينځ ته راغی لومړی په روسيه او وروسته په شمالي کوريا ، کېوبا ، چين او د شرقي اورپا په ځينو هيوادونو کې عملي شو، پدې وسيله يې ډېر شهرت پيدا کړ. مارکس دا نظريه درلوده چې مادي او اقتصادي حالات د تاريخ د مهمو پېښو د راوړل کېدو اساسي وجه يا عامل دی او دغه فکتور(ماده،اقتصادي حالت) د ټولنې دود ، عنعنات او طبيعت جوړوي او نور ټول فکتورونه لکه کلچر ، مذهب، دين، ټولنيز تعلقات او سياسي کارونه ټول په اقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې تړاو لري.

مارکس د تاریخ په شرحه کې د دیالیکتیک ماتریالیزم (Dialecticmaterialism) له نظریې څخه کار اخستلو. سوسیالیزم په حکومتي ملکیت (Public ownership) باندې ولاړ دی او په اکثرو مسا ئلو کې حکومتي پلان ضروري ګڼي او ددې تر څنګ عاید په مساوي ډول ویشي. د سوسیالزم له مخې د ټولو بد بختیو او حوادثو اصلي عامل د شخصي ملکیت حق دی او له همدې ځایه دوی عقیده لری چې د شخصي ملکیت حق باید له چا سره نه وي .

د سوسیالزم مهم خواص:

- د تولید د وسایلو عمومي ملکیت: یعنې د تولید ټول وسایل باید له عوامو څخه واخستل شي یا د حکومت په کنټرول کې شي او یا اشتراکي فارم ورته جوړ شي چې ټول وګړي په کې په ګډه کار وکړي.
- مرکزي اقتصادي فلان: د حکومت له خوا د اقتصادي امورو له پاره لکه تجارت، صنعت او داسې نور مرکزي پلان جوړیږي او د همغه اهدافو د لاسته راوړلو له پاره هر شخص یا هرې فابریکې ته وظیفه ورکول کیږي چې لازم عمل وکړي .
- د شخصي آزادۍ له مینځه وړل: په دې سیستم کې ټول وګړي مکلف دي چې د مرکزي پلان مطابق کار وکړي، ټول د ټولنې خدمتکار ګڼل کیږي او اقتصادي آزادي نه لري.
- د عاید مساویانه ویش: په سوسیالیستي یا کمونستي اقتصادي سیستم کې عاید په مساویانه ډول سره ویشل کیږي پرته له دې چې طبیعي توپیر په نظر کې ونیول شي او دا ددې باعث ګرځي چې خلك له کار کولو څخه ډډه وکړي. په اسلام کې د عاید ویش په عادلانه ډول سره دی خو طبیعي توپیر په نظر کې نیسي د بیلګې په توګه که څوك ډیر کارکوي ډیر عاید به لاسته راوړي او که کم کار کوي کم عاید به لاسته راوړي .

د سوسیالیزم ناوړه اغیزې:

- له کار کولو څخه ډډه کول : لکه څرنګه مو چې مخکې ذکر وکړ په سوسیالیزم کې د شخصي ملکیت حق نشته او عاید په مساویانه ډول سره ویشل کیږي نو ځکه څوك دیته زړه نه ښه کوي چې ډیر کار وکړي ځکه پدې کی دوی ته خاصه ګټه نه وي.
- زیاتره وخت عرضه له تقاضا څخه کمه وي ځکه حکومت د ځینو شیانو نرخ له خپل اصلي قیمت څخه کم ټاکي او دا ددې باعث ګرځي چې تقاضا زیاته کړي او په مقابل کې یې عرضه دومره نه وي، چې دا بیا د راشن کولو باعث ګرځي او په ځینو حالاتو کې د تور مارکېټ د مینځ ته راتګ باعث هم ګرځي چې په هغه کې بیا شیزونه له حکومتي ټاکل شوي قیمت څخه په لوړ قیمت خرڅیږي .
- څرنګه چې د تولید وسایل لکه فابریکې او داسې نور د حکومت په لاس کې وي نو دا د کمپنیو تر مینځ د رقابت د کمولو او یا له مینځه وړلو باعث ګرځي او په دې سره د وسایلو د موثر استعمال مخنیوی کیږي.

اسلام د مارکس نظریه په مکمله توګه ردوي

کارل مارکس له مذهب څخه انکار کوي او مذهب د اقتصادي حالت تابع ګڼي چې دده دا ادعا حقیقت نلري. د مارکس د دیالیکتیک ماتریالیزم (Dialecticmaterialis) نظریه هم د منلو وړ نده او د نړۍ ډېر جنګونه او تاریخي پیښې صرف په مادي شیانو او اقتصادي حالت پورې ندي تړلې، لدینه علاوه اسلام شخصي ملکیت ته اجازه ورکوي کوم چې د مارکس په فلسفه کې وجود نلري.

د ۱۹۹۰ کلونو په پیل کې دکارل مارکس په فلسفه ولاړ سوسیالیستي سیستم د روسیې د ماتې سره یو ځای له زوال سره مخ شو، او سوسیالیستي هیوادونو د سوسیالیزم یا کمونیزم د ۷۵ کلنې تجربې څخه وروسته سوسیالیستي سیستم پرېښود او کپیټالیستي سیستم ته بیا را وګرځیدل

ددې تر څنګ کمونیزم دکپیټالیزم په شان عقیده لري چې خوشحالي او ذهني سکون د مادي اړتیاوو په پوره کولو پورې تړلې دی چې دا هم حقیقت نلري او دا موضوع مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې یاد کړې وه ، خو په لنډ ډول ویلی شو چې روحي خوشحالي د الله (ج) له طرفه ده او په دولت او دارایۍ پورې مکمل تړاو نلري الله تعالی فرمایلي:..... أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ (الرعد 27). یعنې بیشکه چې د ا لله په ذکر سره زړونه سکون مومي.

د پخواني شوروي اتحاد له ړنګیدو وروسته د کپیټالیزم آزاد مارکیټ نورهم قوت ومونند سربیره پر دې د ګلوبلایزشن ناره نور هم د کپیټالیستي سیستم د تقویه کولو کوښښ کوي. مګر په پوره آزاد مارکیټي سیستم کې هم ډیر مشکلات شته، لکه انحصار (Monopoly)، د مارکیټ نا موثریت، او د امیر او غریب تر مینځ د توپیر زیاتوالی.

د اسلام له نظره د حکومت رول محدود مګر اړین (ضروري او اهم)دی او دا موضوع، د حکومت رول په اقتصاد کې، تر عنوان لاندې په تفصیل سره ذکر شویده. دلته یوازې پدې بسنه کوو چې د ځینو عام المنفعه شیانو برابرول د حکومت و ظیفه ده او شخصي سکټور ته د هغوی ورکول موثر ندي او یا په بل عبارت دا د عوامو په ضرر تمامیږي.

اسلام او کپیټالیزم:

کپیټالیزم یو اقتصادي سیستم دی په کوم کی چې د تولید ټول او یا زیات وسایل لکه مځکه، فابریکې، سړکونه ... او د ویش سیستم تر شخصي اداري (Management) لاندې کارول کیږي چې ګټه ترلاسه کړي. په لومړنیو مراحلو کې به په دغه سیستم کې ټوله سلسله د زیات رقابت په وسیله مخکې بیول کېده چې په دې سره د څو کسانو سره د دولت د جمع کېدو میل نور هم پیاوړی شو ، مګر وروسته لوی شرکتونه مینځ ته راغلل او د حکومت مداخله او کنټرول په مارکیټ کې زیات شو(13).

کپیټالیزم د صنعتي انقلاب په دوران کې مینځ ته راغی او په انفرادیت

13- Webstor's new college dictionary, pp 208

(Individualism) اوخود غرضۍ یا شخصي مفاد (Self interest)باندې تکیه لري.

د کپیټالزم مهم خواص:

- اقتصادي آزادي : په کپیټالیزم کې پوره اقتصادي آزادي شته څوک چې هرڅه وغواړي تولید کړي تولیدولی یې شي. هر څوک کولی شي چې خپلې پیسې بل چاته په سود ورکړي او یا په سود سره قرض واخلي او داسې نور پداسې حال کی چې په اسلام کې سود ناروا دی او د حلال او حرام مفکوره شته ده.
- د شخصي ملکیت حق: د شخصي مکلیت حق په کپیټالیزم کې شته هر فرد کولی شي چې خپل عاید څرنګه چې وغواړي ویې کاروي او خپل دولت او شخصي مال زیات کړي حکومت په کې د مداخلې حق نه لري. په اسلام کې هم د شخصي ملکیت حق شته مګر تر شرعي اصولو لاندې .
- د حکومت محدود رول: د کپیټالیستي اقتصادي سیستم بل صفت دا دی چې حکومت باید په مارکیټ کې مداخله ونه کړي، خو پدې وروستیو کې په کپیټالیستي سیستم کې هم په اقتصادي فعالیتونو کې د حکومت لاسوهنه تر یوه حده منل شویده، مګر د حکومت رول په کې محدود دی. په اسلامي اقصادي سیستم کې د حکومت رول محدود مګر مهم دی او هغه په تفصیل سره په نهم فصل کې راځي.

د کپیټالیزم ناوړتیا:

- د عاید غیر عادلانه ویش: کپیټالیستي سیستم داسې اصول لري چې د هغې په وجه سره امیر نور هم امیر کېږي او غریب نورهم غریب کېږي، په دغه سیستم کې شتمن د غریبو خلکو له غریبۍ څخه ناوړه ګټه اخلي، سود په دغه سیستم کې وجود لري چې په دې سره له شتمنوسره د دولت جمع کېدل شروع کېږي او په ټولنه کې دوه طبقې مینځ ته راوړي یوه لویه غریبه طبقه او بله کوچنۍ امیره طبقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- غیر مفید اقتصادي فعالیتونه: ځنې وخت کله چې ښه فصل یا ښه تولید شوی وي او عرضه له تقاضا څخه زیاته شي نو په کپیټالیستي سیستم کی تولیدونکی د نرخونو د کمیدو له ویرې خپل تولید کړي توکي له مینځه وړي تر څو نرخونه کښته نشي. په داسې حال کې چې ډیر خلك به هغه شي ته اړتیا لري . ددې ډیرعملي مثالونه شته دي چې یو یې د نرخونو د ښکته کیدو او ګټې د کمیدو له ویرې د امریکا د متحده ایالاتو له خوا غنم په سمندر کې اچول دي .

- مضر رقابت:په کپیټالیستي سیستم کې د فابریکو او صنعت کارانو تر مینځ سخت رقابت موجود وي، رقابت د اقتصادي پرمختګ او د نویو شیانو او تکنالوژۍ د ایجاد لپاره ښه دی مګر چې هغه تعمیري رقابت وي خو له بده مرغه ځنې وخت داسې رقابت صورت نیسي چې په هغه سره یو قوي صنعت کار یا فابریکه یوه ضعیفه فابریکه یا صنعت کار له پښو غورځوي چې دغه ډول رقابت غیر مفید دی. د مثال په توګه کله چې یوه نوې کمپنۍ مارکیټ ته داخلیږي ددې له ویرې چې په راتلونکی کې به قیمتونه ښکته شي د مارکیټ پخوانۍ کمپنۍ په قصدي ډول سره د محدود وخت لپاره د خپلو تولیداتو قیمتونه ښکته کوي او کله چې هغه نوې داخله شوې کمپنۍ مجبورا له مارکیټ څخه ووزي دغه کمپنۍ بیا خپل نرخونه ډیر او چت کړي او په دې وسیله له عوامو سره زیاتی او ظلم کوي.

د نولسمې پیړۍ په آخر کې سوسیالیستانو او کارګرو پدې سیستم باندې ډېرې نیوکې وکړې، او د ادم سمیت کپیټالیزم (آزاد مارکیټ سیستم)یې د مشکلاتو سره مخ کړ، او د حکومت د مداخلې غوښتنه یې وکړه. په شلمه پیړۍ کې د اقتصادي لوی زوال (Great depression) ۱۹۲۹_۱۹۳۳ په وجه ډېر شیان بدل شول او په کپیټالیستي سیستم کې ډېر بدلون راغی چې په هغه کې یې د حکومت مداخله قبوله کړه.د انحصار (Monopoly) په ضد قانون جوړ شو ددې تر څنګ د کارګرو منظمې او فعالی ټولنې جوړې شوې.

یو ډېر اهم شي چې اسلامي اقتصاد له نورو څخه بیلوي هغه نظریه ده، اسلام د نړۍ

ژوند یو امتحان بولي .اسلامي اقتصادي سیستم د اسلامي اصولو په نظر کې نیولو په بنا جوړ شویدی، کوم چې د انسانانو لپاره د دواړو جهانونو کامیابي غواړي نو ځکه ددغه سیستم ریښې په اسلامي شریعت کې دي.

ددغه سیستم هدف په یوه وخت کی د ژوند د مادي او روحي اړتیاوو پوره کول دي، بالعکس کپیټالیزم په مادي فلسفه باندې ولاړ دی او په مکمل ډول په مادي پرمختګ او غوره کیدو تمرکز لري هغه هم یوازې په دې جهان کې، آخرت له پامه غورځوي. د اسلامي اقتصاد بل صفت دا دی چې ټول اقتصادي کارونه یا فعالیتونه لکه مصارف، پانګه اچونه، تولید ، او اقتصادي پرمختګ او داسې نور په پټه توګه د اسلامي اخلاقو تابع وي لدې امله شخصي مفاد (خود غرضي) او د شخصي ګټې قوانین په مکمل ډول سره د عملي کېدو وړندي، یانه کارول کېږي .له بله اړخه خود غرضي او معاشرتي ګډوډي له کپیټالیزم څخه سر چینه اخلي.

وروړګلوي او ساده ژوند د اسلامي اقتصا د یو صفت دی بالعکس ځان ښودنه او ناوړه رقابت د کپیټالیزم غوښتنه ده.

د اسلام له نظره له انسان سره چې کو م مال او دولت دی هغه ورسره د امانت په ډول ایښودل شویدی او هغه با ید د الله (ج) د اوامرو مطابق وکارول شي، خو د کپیټالیستي نظریې مطابق هر سړی د خپل مال اصلي مالك ګڼل کېږي او هر رنګه یې چې وغواړي کارولی (استعمالولی) شي.

په اسلامي اقتصادي سیستم کې د حکومت رول د معاشروي اهدافو په لاسته راوړلو کې ډېر فعال او اهم دی مګر په کپیټالیستي سیستم کې دومره فعال ندی.

اسلام د یوه او یا څو کسانو سره د دولت د جمع کېدو خلاف دی، زکات او صدقه د دې رنځ او مشکل مخنیوی کوي مګر په نورو سیستمونو کې دا ډول علاج وجود نلري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي اقتصادي سیستم:

اسلام د ژوند مکمل نظام دی او په دې کې ټول درې واړه سیستمونه اقتصادي ، ټولنیز او سیاسي سیستمونه یو له بل سره تړاو لري او د یوه او بل په موثریت باندې زیاته اغیزه لري.او د دوی ټولو مرکزي ټکی یا اصل اخلاقي (شریعت،عقیده) سیستم دی.

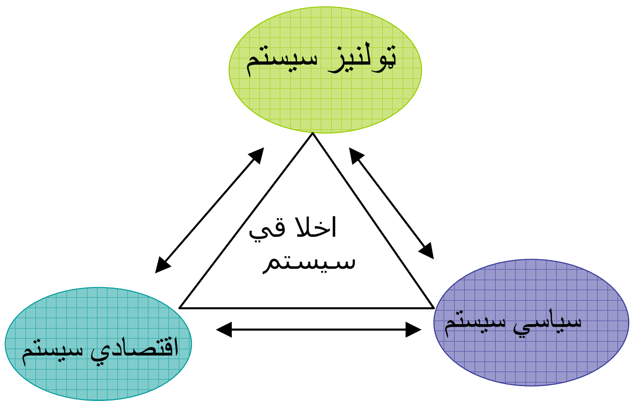

داسلامي اقتصادي سیستم اساسي خواص مخکې ذکر شوي دلته یوازې یو څو بیا تکراروو.

- اسلامي اقتصاد د اخلاقو په وسیله تنظیم شوی اقتصادي سیستم دی او د اسلام د اخلاقي فلسفې یوه برخه ده. مګر په مقابل کې غیر اسلامي اقتصادي سیستمونه اخلاق په نظر کې نه نیسي.
- شخصي فعالیتونه آزاد دي مګر د شریعت تر چوکاټ لاندې، داسې مطلقه آزادي کومه چې په کپیټالیستي سیستم کې شته په اسلام کې نشته او داسلام له نظره د هر شي اصلي مالك الله (ج) دی او مونږ با ید د هغه د اوامرو مطا بق عمل وکړو.
- اسلامي اقتصاد یو واضح هدف لري او هغه د ټولنیزې هوساینې او وروګلوۍ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینځ ته راوړل او ساتنه ده.

- کار د تولید اهم فکتور دی او کار د عاید د تولیدولو او ویشلو او د عاید د لاسته راوړلو قانوني لاره ده.
- سود حرام دی د اسلام له نظره.پیسې یوازې د پیر او پلور (Exchange) وسیله او د شتمنۍ ذخیره (Store of wealth) ده او په پیسو باندې د سود اخستل حرام دي.

په اسلامي اقتصادي سیستم کې ثبات:

په اسلام کې سود سخت منع شویدی. اسلامي اقتصاد غواړي چې د پیسو برابرونه په کاروبار کې د شراکت (Equity) په بنا وشي، نه د سودي قرض او پروژو په بناء، بلکې لازمي ده د نورو اسلامی لارو لکه مشارکت، مضاربت او داسې نورو په بنا تمویل (Financ) شي. لدې څخه څرګندیږي چې اسلامي اقتصاد په ونډو یا شراکت (Equity base) ولاړ سیستم دی او بالمقابل کپیټالیستي سیستم په سودي قرض باندې ولاړ دی.

د ثبا ت د کتلو لارې: د یوه اقتصادي سیستم ثبات کېدی شي چې په تجربي (Empirical) او یا په تحلیلي(Analytical)ډول سره وڅیړل شي. څرنګه چې تر اوسه داسې یو هیواد نشته چې په پوره ډول یې اسلامي اقتصادي سیستم عملي کړی وي . نو مونږ کوښښ کوو چې له تحلیلي طریقې څخه کار واخلو او په دې ډول د اسلامي اقتصادي سیستم ثبات وښیو، ددې هدف لپاره کولی شو چې لږ ترلږه دری دلیلونه وړاندې کړو.

1) ډیر اقتصاد پوهان په دې نظر دي چې دکپیټالیستي سیستم د نا ثباتۍ یوه اهمه وجه دا ده چې دا سیستم په سودي قرض باندې ولاړ دی یعنې زیاترې پروژې او یا فابریکې په سودي قرض باندې چلیږي چې دغه د بې ثباتۍ غټ عامل دی.یو اقتصاد پوه

((مینسکي(Minsky)) دا نظر لري چې معاصر کپیټالیستي سیستم په لنډ مهاله قرضو باندې ولاړ دی، یعنې د کمپنیو زیاتره ماشین آلات یا کپیټال[14] په قرضي پیسو باندې اخستل شوي دي او کله چې ددغه لنډ مهاله قرضونو د بیرته سپارلو وخت راشي کمپنۍ نور لنډ مهاله قرض اخلي تر څو پخوانی قرض سره له سوده ادا کړي او دا سلسله دوام پیداکوي.که چیرې کمپنۍ خوش قسمته وي او ګټه زیاته وکړي نو ښه تر ښه ټول قرض به اداکړي، خو که کمپنۍ تاوان وکړي او یا اقتصادي زوال مینځ ته راشي نو بیا دکمپنۍ سره پیسې نه وي چې قرض ادا کړي نو پدې صورت کې به یا کمپنۍ له مینځه ځي، یا (Bank carupt) کیږي.

هینري سایمن (Henry Simon) یو بل اقتصاد پوه وایي: د اقتصادي بې ثباتۍ خطر هغه وخت کمیدلی شي چې قرض وانه خستل شي خصوصا لنډ مها له قرض، یعنې که چیرې د شراکت (Equity)په بنا پانګونه وشي غوره به وي.

2) سفته بازي (Speculation): د پیسو هغه ډول تقاضا او ساتنه چې لوړ سود ورباندې وګټل شي یا د پیسو احتکار آمیزه تقاضا (Speculative demand of Money) د اقتصادي سیستم د بې ثبا تۍ یو عامل ګڼل کیږی. په اسلامي سیستم کې د نا ثباتۍ دغه عامل او وجه ډیره کمه وي، ځکه له یوه اړخه په اسلام کې سود منع دی او له بله اړخه د زکات عملي کول خلك دیته هڅوي چې اضافي پیسې له ځان سره ونه ساتي کومې چې ددې (Speculation) هدف له پاره په کاریږي، همدارنګه اسلامي اخلاقي اوامر احتکار سخت منع کوي نو ځکه پدې سیستم کې د (Speculative) فعالیت کم دی

3) نړیواله پانګونه: (International Finance):

که چیرې نړیواله پانګه اچونه او د پیسو انتقال له یوه هیواده بل هیواد ته په نظر کې ونیسو نو د معمولي سود (Interest rate) په فرق سره د یوه هیواد څخه بل هیواد ته

14- هر هغه شي ته وایي چه یو اقتصادي ارزښت ولري لکه کور،مځکه، ماشین الات، موټر ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلك پیسې نقلوي او پدې وجه په یوه هیواد کې کله پیسې زیاتیږي او کله کمیږي چې دا هم د اقتصادي بې ثباتۍ یو عامل دی.

کله چې په یوه هیواد کې د سود حد زیات وي هغه هیواد ته له بهر څخه پیسې داخلیږي (Capital inflow) او کله چې د سود اندازه کمه شي، نو له هغه هیواد څخه پیسې بهرته انتقالیږي، یعنی (Capital outflow) صورت نیسي، چې په دې سره د یوه هیواد د پولي واحد ارزښت را لویږي .

په اسلامي اقتصادي سیستم کې سود نشته او پانګه اچونه دګټې او تاوان د شریکولو په بنیاد کیږي، یعنې اسلامي سیستم په حصصو یا ونډو (Equity Shares) باندې ولاړ دی او دا د اوږدې مودې لپاره وي، نو ځکه که په یوه اسلامي هیواد کې دګټې اندازه زیاته او یا کمه شي عوام په لنډ وخت کې پیسې له یوه هیواد نه بل ته نه انتقالوي، یعنې که د ګټې معمولي توپیر وجود هم ولري ډېر خلك نه غواړي چې خپل حصص ونډې (Shares) له یوه هیواد څخه بل هیواد ته یوسي (په یوه هیواد کې یې خرڅ او بل کې یې واخلي) ځکه دوی د اوږدې مودې لپاره پانګونه کړې وي .

دریم فصل

اسلامي بانک

اسلامي بانك د لومړي ځل لپاره د شخصي(انفرادي)کوښښونو په نتیجه کی را مینځته شو ځکه چې معاصر بانکونه په سود باندې ولاړ وو اوسود د اسلام له نظره ناروا دی، نو ځکه ځنې ویښ مسلمانان د حکومتونو له بې تفاوتۍ څخه مایوسه شول او په انفرادي ډول یې دا هلې ځلې شروع کړې خو وروسته ځنې اسلامي هیوادونه په دې کوښښ کې ورسره شامل شول لکه پاکستان،ایران،سوډان....

لومړنی اسلامي بانك په کال ۱۹۶۳م کې د مصر په یوه وړوکي ښار چې د بیت عمر په نوم یادیږي جوړشو، دغه بانك دیو څوکسانو د شخصي هلوځلو په نتیجه کی جوړشو د حکومت مرسته ورسره نه وه ملګرې. په هغه وخت کې د سیاسي ملاحظاتو په وجه دوی دغه بانك ته د اسلامي بانك نوم نه و ورکړی. لدینه وروسته د اسلامي بانکونو جوړیدل پیل شول چې مهم یې په کال ۱۹۷۵ کې د اسلامي پرمختیایي بانك جوړیدل و. دغه بانك د یوه نړیوال بانك یا مرستندویه ادارې په ډول چې بې سوده قرض ورکوي جوړشو.

په همدغه کال کې د دوبۍ اسلامي بانك جوړ شو او ورپسې په کال ۱۹۷۸کې د مصر د الفیصل اسلامي بانك او د سوډان او کویت بانکونه(FinanceHouse) جوړشول لدینه وروسته د ډېرو نورو اسلامي بانکونو د جوړیدو لړۍ پیل شوه او تر اوسه داوم لري.

دکویټ اسلامي بانك څوارلس څانګې لري، د مصرد الفیصل اسلامي بانك څلورویشت څانګې لري چې د مصر په ټولو ښارونوکې خورې دي.اسلامي پرمختیایي بانك د پانګونې او پرمختګ اوه څانګې لري. د اسلامي هیوادونو له جملې څخه د سوډان هیواد تر ټولو ډېر اسلامي بانکونه لري لکه البرکه بانك، فیصل اسلامي بانك، اسلامي بانك د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مغربي سوډان لپاره، د سوډان اسلامي بانك اوځني نور چې ټول بې سوده پانګونه(سرمايه اچونه)او قرض برابروي وجودلري.

د اردن اسلامي بانك څوارلس څانګې لري او له برياليو بانكونو څخه دی دا بانك ۶۵۰۰۰ څخه زيات پيسې اچونكي او مالي حساب لرونكي (Depositor)لري . د نورو اسلامي بانكونو بر خلاف دې بانك ته كمپنۍ ويل كېږي او ددې د حصصو يا ونډو(Shares) تجارت د عمان د حصصو د راكړې وركړې په ماركېټ يا سټاك اكسچينج كې ترسره كېږي. او ددې بانك ونډې د اردن د ټولو نورو بانكونو له حصصو څخه ښه فعاليت كوي .

په لنډ ډول ويلی شو چې تر اوسه پورې د ټولو اسلامي بانكونو شميره تقريباّ له ۲۶۵ څخه زياته ده او په ټولو اسلامي بانكونو كې د$۲۴۰بيلونه روپيو څخه زياته سرمايه (كپيټل) په كار اچول شويده .

اسلامي بانكونه د سود پرځای د ګټې او تاوان د شريكولو پر بنياد ولاړ دي . د اسلامي بانكونو وده يا پرمختګ (Growth rate)په كال كې د ۱۰% څخه تر ۲۰% پوری دی. په پيل كې له خلكو سره دا ګمان و چې اسلامي بانكونه به كامياب نه شي او د غربي او په سود ولاړ سيستم د مقابلې توان به ونلري مګر ددغو توقعاتو برخلاف اسلامي بانكونه ډېر بريالي وختل او د غربي بانكونو ښه مقابله يې وكړه او په همدې وجه غربي بانكونه متأثر شول او ځينو غربي بانكونو هم د اسلامي بانكونو كړكۍ خلاصې كړې او زيار يې وكړ تر څو د اسلامي بانكارۍ تقليد وكړي د دغو بانكونو څخه څو مهم په لاندې ډول دي

- سټنډرډ چارټر بانك
- سيټي بنك (City Bank) چې په كال ۱۹۸۳ كې يې د اسلامي بانك كړكۍ خلاصه كړه
- Klient Benson(Unit Trust)Credit, Swiss
- First Boston(Personal Investment account)
- Austrian Leader's Bank (Unit trust)

- د چين دشانګهاي بانك

په نړۍ كې د اسلامي بانكونو لست(15):

اسلامي بانكونه په ټوله نړۍ اسلامي او غير اسلامي هيوادونو كې خواره دي په لاندې لست كې مونږ په هر هيواد كې يو څو اسلامي بانكونه د بيلګې په توګه را اخستي دي:

داسلامي بانك نوم	هيواد
عرب البنين اسلامك بانك، تيرانه	البانيا
بانك البركه د الجيري، الجيريز	الجزاير
مسلم كميونيټي كواپريټو اسټراليا	استراليا
مسلم كميونيټي كريډيټ يونين	استراليا
الامين كمپني فار سيكيوريټيز انډ انوسټمنټ فنډ	بحرين
البركه اسلامك انويسټمنټ بانك	بحرين
عرب اسلاميك بانك	بحرين
بحرين اسلامك بانك	بحرين
بحرين اسلامك انوسټمنټ كمپنۍ	بحرين
انوسټر بانك	بحرين
فرسټ اسلامك انوسټمنټ بانك	بنګلديش
اسلامك بانك ،بنګلديش	بنګلديش
فيصل اسلامك بانك	بنګلديش

[15]- دغه لست مكمل نه دي كه تاسو غواړي چې مكمل لست وګورئ نو د اسلامك ايكنامكس په نوم كتاب چې پروفيسرعبدالحميد ډار او پروفيسر ميا محمد اكرم ليكلی له ۳۰۸ مخ څخه تر ۳۲۰ مخ پورې وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامك بانك اف بروناي،برحد ،دارالسلام	بروناي
اسلامك ډيولوپمنټ بانك اف بروناي،برحد	بروناي
تبونگ امانه اسلامي ،بروناي	بروناي
سوسايټي جنرل	فرانسه
كپيټل گايډينس	فرانسه
الجيرين سوعدي ليزينگ هولډنگ كمپني	فرانسه
عرب گمبين اسلامك بنك	گمبيا
بانك سيپه ايران	جرمني
كامرس بانك	جرمني
ډچ بانك	جرمني
المين اسلامك فاينشل انډ انوستمنټ كارپورشن،لميټيډ	هند
بانك موسكات انټرنشنل	هند
الفلاح انوستمنټ لميټيډ	هند
البركه اسلامك انوستمنټ بانك	اندونيزيا
بانك معاملات اندونيشيا ،جكارتا	اندونيزيا
دل مال اسلامك ټرسټ	اندونيزيا
بانك كشاورزي ،تهران	ايران
بانك مسكن ايران،تهران	ايران
بانك ملت،تهران	ايران
بانك تجارت.	ايران
عراقي اسلامك بانك فار انوستمنټ انډ ډولوپمنټ	عراق
بانك سيپا ،ايران	ايتاليا
جوردن اسلامك بانك	اردن
انټرنيشنل انوستمنټ گروپ	كويټ

البركه بانك	لبنان
بانك اف بيروت	لبنان
فيصل فايننس	لكسامبورگ
فيصل هولډنگ لكزامبرگ	لكسامبورگ
تكافل	لكسامبورگ
عرب ماليزين مرچنټ بانك،برهډ ،كولالمپور	ماليزيا
بانك اسلام برهډ ، كلالمپور	ماليزيا
اسلامك بانكنگ انډ تكافل ډيپارټمنټ بانك	ماليزيا
فيصل فايننس، مراكو	مراكش
فيصل فايننس،(نيدرلنډ)	مراكش
حبيب نايجيرين بانك لميټيډ	نايجيريا
احمد زركي انډ كو	نايجيريا
بانك مسقط انټرنيشنل	عمان
عمان عرب بانك	عمان
الفيصل انوستمنټ بانك لميټيډ ،اسلام آباد	پاكستان
التوفيق انوستمنټ بينك لميټيډ ، لاهور	پاكستان
فيصل بينك لميټيډ	پاكستان
عرب اسلامك بانك	فلسطين
عرب اسلامك انټرنيشنل بانك	فلسطين
دفلسطين انټرنيشنل بانك	فلسطين
قطر انټرنيشنل اسلامك بانك	قطر
قطر اسلامك بانك دوحه	قطر
بدر بانك	روس
اسلامك ډولوپمنټ بانك ،جده	سعودی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیشنل کمرشل بانك لمټيډ ،جده	سعودی
سعودي امريكن بانك ، جده	سعودی
سعودي هالنډ بانك	سعودی
بانك الجزيره	سینیګال
بانك اسلامي سینیګال	جنوبي افريقا
البركه بانك لمیټیډ ،ډوربن	سریلانکا
امنتا اسلامك بانك	سوډان
امنتا تکافل لمیټیډ	سوډان
سوډانیز اسلامك بانك	سوډان
کوپوله اسیټ منیجمنټ،جنیوا	سویس
دارالمال اسلمي ټرسټ، (اس .اي) ،جنیوا	سویس
فیصل فایننس (سویزرلنډ)اس.اي،جنیوا	سویس
یونایټیډ بانك اف سویزرلنډ	سویس
البركه تورکش فایننس هوز ،استنبول	ترکیه
فیصل فایننس انسټیټیوشن،استنبول	ترکیه
ابو دوبي اسلامك بانك	امارات
ګلپ انټرنیشنل بانك،ابو دوبي	امارات
نیشنل بانك اف دوبي	امارات
البركه انټرنیشنل لمیټیډ ،لندن	انګلستان
البركه انوسټمنټ کو.لمیټیډ ،لندن	انګلستان
الصفا انوسټمنټ فنډ	انګلستان
بانك سیفا ،ایران	انګلستان
تکافل (یو.کې)لمیټیډ ،لندن	انګلستان
المیزان کموډیټي فنډ في اي سي،ډربن	ایر لینډ

د اسلامك انوسټمنټ کمپني ،اس ټي.هیلیر	ایر لینډ
المنزل اسلامك فایننشل سرویس	امریکا
امریکن فایننشل هوز	امریکا
یونایټیډ مورګیج	امریکا
امین هوزنګ کواپریټو،سانفرانسیسکو	امریکا
صبا اسلامك بانك،صنعا	یمن
فیصل اسلامك بانك	یمن
یمن اسلامك بانك	یمن
یمن نیشنل انوسټمنټ کمپني،صنعا	یمن

اسلامي بانکونه څرنګه کار کوي؟

اسلامي بانکونه د سود پرځای د اسلامي پانګونې (سرمایه اچونې)طریقې کاروي اوددې تر څنګ نور عادي بانکي خدمتونه هم وړاندې کوي

د پانګه اچونې اسلامي شکلونه په لاندې ډول دي :

- مشارکت
- مضاربت
- مرابحه
- بیع سلم
- بیع موجل
- اجاره
- استصناع

(c) ketabton.com: The Digital Library

- قرض حسنه

دغه تړول په پنځم فصل کې په تفصیل سره ذکر شویدي او دلته يې يوازې د نومونو يادول کفايت کوي.

بانکي خدمتونه:

د اسلامي بانك لخوا وړاندې کېدونکي خدمتونه په لاندې ډول سره دي.

1) جاري حساب (Current account): اسلامی بانکونه هم د نورو عادي بانکونو په شان دا خدمت سرته رسوي يوازيني توپير يې دا دی چې له پيسې ايښودونکي نه ددې اجازه اخلي چې دغه پيسې په خپلو نورو بانکي فعاليتونو کې وکاروي .بانك په دې باندې کومه ګټه نه ورکوي او يوازې د ساتنې دنده لري او مالك يې هر وخت کولی شي له خپل بانکي حساب څخه پيسې وباسي، بانك ددغه بانکي حساب ضامن دی او د دوی لخوا تضمين کېږي.

2) د پس اندازحساب (Saving account): اسلامي بانک دغه خدمت د څه مصرف (لګښت) څخه پرته اجراکوي، هيڅ سود او يا ګټه نه ورکوي مګر د بيرته سپارلو په وخت کې شايد ځنې بانکونه پيسې اچونکي ته د تشويق پخاطر يو خاص امتياز ورکړي. د بيلګې په توګه : د يوې ورې پروژې تمويلول او يا ځنې تحفې ورکول او دا هغو کسانو ته ورکول کېږي کوم چې زياته سپما (saving) کوي او دا سود نه ګڼل کېږي ځکه له مخکې معين شوی ندی او د بانك په خوښه پورې اړه لري چې ورکوي يې او که نه او که ورکوي يې نو څومره ورکوي؟ ددې د جواز دليل د نبي کريم صلى الله عليه وسلم (ص) يو حديث دي چې فرمايي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِنٌّ مِنْ الْإِبِلِ فَجَاءَهُ يَتَقَاضَاهُ فَقَالَ أَعْطُوهُ فَطَلَبُوا سِنَّهُ فَلَمْ يَجِدُوا لَهُ إِلَّا سِنًّا فَوْقَهَا فَقَالَ أَعْطُوهُ فَقَالَ أَوْفَيْتَنِي أَوْفَى اللهُ بِكَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ خِيَارَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً (16)

16- المصدر: صحيح بخاري، الكتاب: الوكاله، ،الباب: وكاله الشاهد والغائب جائزه ، رقم الحديث: ۲۱۴۰

ترجمه: له ابي هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی وايي: د يو سړي په نبي کريم صلى الله عليه وسلم اوښ پور ؤ، نو راغی د خپل پور غوښتنه يې کوله، نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل ورته وريې کړئ، اصحابو رضي الله تعالى عنهم اوښ ولټاوه خو هغه ته برابر يې ونه موند ، بلکې له هغه نه يې ښه وموند ، نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل ورته وريې کړئ، هغه سړي وويل زما حق دې پوره راکړ، الله پاك دې ستا حق پوره درکړي، نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: بيشکه ستاسې غوره ستاسې غوره راکړه ورکړه کوونکي دي.

ددغه پورته حديث څخه څرګنديږي چې دا زيادت سود نه بلکه د احسان په معنی دی اواحسان ګڼل کېږي.

۳) د پانګونې حساب (**Investment deposit**): دغه ډول بانکي حساب د اسلامي بانکونو ځانګړی خدمت دی ، چې له "سپرده پس انداز و يا سپرده ثابت" سره څه اندازه ورته والی لري، خو تر مينځ يې ډېر توپير هم شته.

د تيوري له مخې دا پيسې اچونه (deposit) نده بلکې بانك ته پيسې ورکول دي چې هغه يې د مضاربت په اساس دده له اړخه وکالتا وکاروي پدې صورت کې پيسې ايښودونکی رب المال يا د مال خاوند او بانك مينجر(مضارب) يا وکيل دی. پيسې پدې شرط بانك ته ورکول کېږي چې ګټه او تاوان پکې شريك وي خو دګټې حصه يا اندازه له وړاندې نه د بانک او پيسې ورکونکي له خوا ټاکل کېږي. يا په بل عبارت د دغو پيسو له کارونې نه چې کومه ګټه لاسته راځي هغه د دوه اړخيزې موافقې په اساس ويشل کېږي او بانک نشي کولی له مخکې نه دا ووايي چې پيسې اچونکي ته به څومره ګټه ورکوي مثلا لس زره، شل زره ....بلکې يوازې فيصدي يې ټاکل کېږي د مثال په توګه داسې موافقه کيږي چې د ګټې ۶۰% به د پيسې ورکونکي او پاتې ۴۰% به د بانك بر خه وي.

د پيسو د ليږدونې خدمت:

اسلامي بانك د نورو بانکونو په شان له يوه ځای نه بل ته د پيسو په ليږدونه کې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرسته کوي او ددې خدمت په بدل کې کميشن (مزدوري) اخلي او همدارنګه د تجارت په کولوکې له تجار سره مرسته کوي او ددې په بدل کې هم يوه اندازه مزد يا اجوره اخلي چې دا شرعاً جواز لري.

د اسلامي بانکي سيستم غوره والی:

اسلامي بانك پر سودي بانکونو باندې په څلورو دلايلو سره غوره والی لري:

1) عدل
2) موثريت
3) ثبات
4) پرمختګ يا وده

دا په لاندې ډول سره په لنډه توګه شرحه کوو او ورسره به په دغو څلورو شيانو کې اسلامي بانك له نورو بانکونو سره پر تله کړو.

١) عدل: د اسلامي بانك بنسټ پر عدل ولاړ دی د پيسو ورکونکي (Depositor) او سرمايه کارونکي (Investor) تر منځ پوره انصاف کوي يعنې ګټه او تاوان يې سره شريك دی. په سودي سيستم کې ظلم دا دی چې پيسې ورکونکي ته ټاکلی سود ورکول کېږي او د اړونده پروژې په ګټه پورې څه تړاو نه لري هغه ګټه که زياته وي او که کمه د پيسو ورکو نکي لپاره سود ټاکل شويدی او په ځينو حالاتو کې د پيسو ورکونکي حقيقي ګټه د انفلاسيون له امله منفي هم شي ځکه پدې سره د پيسو د اخستنې قدرت کميږي يعنې پيسې بې قدره کېږي.
حقيقي سود=نامينل سود-انفلاسيون. په هره اندازه چې انفلاسيون زياتيږي په هغمه اندازه سره حقيقي سود کميږي .
همدارنګه سودي بانکونه له پيسو کارونکي (investor) څخه غواړي چې راس المال سره له سوده (په قرض اخستل شوې پيسې+سود) واپس کړي که هغه ګټه کړې وي او که

تاوان، يعنې هرومرو به پيسې سره له سوده بيرته ورکوي چې پدې سره ځنې وخت نوموړی ديته اړ کېږي چې خپله کمپنۍ له اصلي قيمت څخه په کمه بيه خرڅه کړي تر څو په سود اخستل شوي پيسې واپس ور کړي چې په دې سره ډېر وګړي بيکاره کېږي. په اسلامي اقتصادي سيستم کې څرنګه چې سود ناروا دی نو بانکونه د ګټې او تاوان د شريکولو په بنياد پروژې تمويلوي او د پيسو ورکونکي ګټه د پروژې له ګټې سره تړلې ده.

٢) موثريت: په اسلامي بانکي سيستم کې تمويلول (Financing) د کار يا پروژې پر موثريت ولاړ دی او يوازې هغو پروژو ته پانګه ورکو ل کېږي کومې چې ډېره ګټه ولري ځکه چې بانك په خپله په ګټه او تاوان کې شريك دی اوکه په کوم کار کې ګټه ونه شي نو بانك هيڅ شي نه شي تر لاسه کولای. بالعکس په سودي بانکې سيستم کې بانك د کار و بار له بريالیتوب او ګټې سره څه خاصه علاقه نلري د دوی هدف يوازې د خپلو پيسو سره له سوده ترلاسه کول دي، ګټه که لږ وشي که ډېره ددوی سود ټاکلی دی او ددې لپاره چې ددوی پيسې سره له سوده واپس شي دوی زياته ګروي اخلي، او هغه چا ته پور ورکوي کوم چې شتمن وي که څه هم هغه کار يا پروژه د کومې لپاره چې د دغه سړي پور اخلي غير موثره يا بې فايدې وي، مطلب دا چې بانك يوازې د پور اخستونکي (Credit worthiness) د ضمانت ارزښت ته ګوري، د کار له موثريت سره يې علاقه نه وي.

٣) اقتصادي ثبات: څرنګه چې په اسلامي بانکي سيستم کې پيسې برابرونه (Deposit) او پيسې کارونه (Investment) د ګټې ا و تاوان د شريکولو پر بنسټ ولاړ دي، نو ځکه مسوولیت (Liability) او شتمنی (Asset) دواړه بدلون منونکی دي، چې په دې وجه هميشه تعادل برقرار وي. ددې لپاره چې دا موضوع څرګنده شي يو څه تشريع ته اړتيا لري ، مونږ ته دا معلومه ده چې په سودي سيستم کې سود له مخکې ټاکل کېږي او د پيسو کارونکي ته به هرومرو همغه اندازه ګټه ورکوي، نو په ځينوحالاتو کې چې د هغه شخص همغه کار و بار يا کمپنۍ د کومې لپاره يې چې پيسې اخستي دي ګټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونکړي او د پیسو او ورسره د سود د ورکولو وخت راشي، بانك نوموړی شخص مجبوروي چې خپل کار و بار او یا کمپنۍ بنده کړي، سامان یې خرڅ کړي تر څو ددوی پیسې ورکړی شي چې په دې وجه په ټولنه کې بیکاري نوره هم زیاتیږي .

سربیره پر دې که چیرې مونږ سودي سیستم په نظر کې ونیسو نو سود په خپله د ناثباتۍ یو مهم عامل دی او هغه په دې ډول که چیرې په یوه هیواد کې سود لږ کم شي او یا په یوه بانك کې سود کم کړی شي، نو خلك خپلې پیسې له دې بانك څخه بل بانك او یا بل داسې هیواد ته نقلوي چې لوړ سود ورکوي او دغه د پیسو انتقال (capital flight) د داخلي اقتصادي سیستم دګډوډۍ او رکود باعث ګرځي. له نیکمرغه چې په اسلامي بانکي سیستم کې ګټه او تاوان سره شریك دي نو دګټې د نه کېدو په صورت کې بانك ته هیڅ هم نه ورکول کیږي او د هغه سړي کار و بار دوام مومي تر څو ګټه وکړي .

۴) اقتصادي پرمختګ (Growth): اقتصادي پر مختګ هغه وخت ممکن دی چې د نوي تکنالوژۍ، پرمختللې بشري قوې اویا دکومې بلې وجې په اثر د یوه مللك پیداوار زیات شي او په دې سره د خلکو د ژوند سطحه لوړه شي.

د نوې او پرمختللې تکنالوژۍ او د تولید د نویو لارو پیداکول ډېرو تجربو او زیات لګښت ته اړتیا لري، ورسره د تاوان احتمال هم پکې زیات وي ځکه ځنې وخت نوي ایجاد شوي تکنالوژۍ او یا تجارتي توکي مارکېټ نلري او یا ښه کار نه کوي نو ددغه پورته ذکر شویو دلایلو په وجه صنعت کار دیته زړه نه ښه کوي چې په دې ډول پروژو باندې پانګه ولګوي ځکه که تاوان هم وشي دی به هرومرو سود او اصل پیسې بانك ته واپس ورکوي. خو څرنګه چې په اسلامي اقتصادي سیستم کې ګټه او تاوان شریك دي نو صنعت کار او یا کار و بار کونکی په ډاډه زړه په نویو پروژو باندې پانګه لګولی شي ځکه د بانک او صنعت کار تر منځ ګټه او تاوان دواړه شریك دي.

څلورم فصل

د تمویلولو اسلامي لارې

څرنګه چې په اسلام کې سود حرام دی نو مونږ باید د تمویلولو (Finance) داسې لارې پیدا کړو چې له سود څخه پاکې وي، له نیکمرغه ډېرې داسې اسلامي لارې شته چې له سوده پاکې او د ګټې او تاوان د شریکولو پر بنیاد ولاړې دي لکه مضاربت، مشارکت، بیع سلم، بیع موجل، مزارعه، استصناع.

ربا یا سود یوازې په اسلام کې حرام ندی، بلکې له اسلام څخه مخکې په یهودي او نصراني ادیانو کې هم الله (ج) سود حرام کړی و. د سود نظام اسلامي هیوادونو ته د ۱۹ - ۲۰ پیړیو په دوران کې د غربي سیکولر هیوادونو او د هغوی د بانکونو په وسیله رانقل شو، ځکه په دغه دوران کې ډېر اسلامي هیوادونه دکفارو مستعمرې وې.

مخکې له دې چې د تمویلولو پورته ذکر شوې اسلامي لارې و څېړو لازمه بولو د سود په اړوند څه معلومات وړاندې کړو:

سود یا ربا:

ربا په لفظي ډول زیاتوالي او اضافه والي ته وایي.الله (ج) فرمایي.

[وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ] (الروم:**38**)

ترجمه: او هغه څه چې ورکوی یې تاسې له سود نه، د پاره ددې چې زیات شي په مالونو د خلکو کې پس نه زیاتیږي هغه په نزد د الله (ج) او هرهغه څه چې ورکوی یې تاسې له زکات څخه چې اراده لرې تاسې په هغه سره د ثواب (او رضا) د الله (ج) پس دغه هم دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي زياتونكي (دحسناتو خپلو)..

ابوبكر جصاص ربا داسې تعريفوي:(دا يو داسې قرض دی چې د يوې ټاكلې مودې لپاره پدې شرط وركول كېږي چې قرض اخستونكې به د بيرته سپارلو په وخت له اصلي قرض سره سره ټاكلی زياتوالی هم وركوي).

پورتنی تعريف لاندينی برخې يا اجزا لري:

- ربا زياتوالی دی په اصل مبلغ باندې
- دا پر اصلي مبلغ داسې يو تفاضل دی چې بيرته وركول يې يوه معاهدوي يا پخپله خوښه منل شوې وجيبه ده .
- دا يو معين تفاضل دی چې د معين وروسته تاديه كولو يعنې ټاكلې مودې په مقابل كې اخستل كېږي.

ربا په قرآن او حديث كې:

د ربا په اړوند په قرآنكريم كې لاندې آيتونه نازل شوي دي.او زه يې دلته په د نزول د ترتيب په اساس ذكركوم:

i. [وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ] (الروم **38**)

ترجمه:او هغه څه چې وركوی يې تاسې له سود نه، د پاره ددې چې زيات شي په مالونو د خلكو كې پس نه زياتيږي هغه په نزد د الله (ج) او هرهغه څه چې وركوی يې تاسې له زكات څخه چې اراده لری تاسې په هغه سره د ثواب (او رضا) دالله (ج) پس دغه هم دوی دي زياتونكي (دحسناتو خپلو).

ii. [وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا](النساء **160**)

ترجمه: او (په سبب) د اخستلو د سود حال دا چې په تحقيق منع كړي شوي وو دوی (په تورات كې) له غه (سوده) او (په سبب د) خوړلو د دوی مالونه د خلكو په ناحقه سره، او

تيار كړی دی مونږ له پاره دكافرانو د دوی څخه عذاب دردناك.

iii. [يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.] (آل عمران**129**)

ترجمه:اې هغو كسانو چې ايمان يې راوړی دی يعنې اې مومنانو! مه خورئ سود! په دې حال چې دوه چنده په دوه چنده (وي)او له الله تعالی نه وويريږئ چې بری مو په برخه شي.

iv. [الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ] (البقرة**274**)

ترجمه:هغه كسان چې خوري (يعنې اخلي) سود (له خلكو) نه پاڅيږي دوی (د قيامت په ورځ كې) مګر لكه چې پاڅيږي هغه څوك چې حواس يې خراب كړي وي شيطان (د عربو په ګمان) له (خپله) اثره. دا (حال د دوی) په سبب د دې دی چې دوی ويل بيشكه هم دا خبره ده چې تجارت خو هم داسې دی (په جواز كې) لكه سود حال داچې حلال كړی دی الله (ج) تجارت او حرام كړی يې دی سود ....

v. [يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ] (البقرة**277**)

ترجمه:اې هغو كسانو چې ايمان يې راوړی دی وويريږئ له الله (ج) نه او پريږدئ هغه چې پاتې شوي دي له سوده كه يئ تاسې مومنان.

د ربا په اړه يو شمير احاديث:

i. عَنْ جَابِرٍ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آكِلَ الرِّبَا وَمُؤْكِلَهُ وَكَاتِبَهُ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَشَاهِدَيْهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ (17)

ترجمه:له جابر (رض)څخه روایت دی وایي: چې رسول اکرم(ص) لعنت ویلی په سود خوړنکي، سود ورکونکي او سود لیکونکي او شاهدانو یې او ویې فرمایل چې دوی سره برابر دي په ګناه کې.

ii. ... أَبَا سَعِيد الْخُدْرِيّ رَضِيَ الله عَنْهُ قَالَ جَاءَ بِلَالٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى الله عَلَيْه وَسَلَّمَ بتَمْرٍ بَرْنِيٍّ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى الله عَلَيْه وَسَلَّمَ مِنْ أَيْنَ هَذَا قَالَ بِلَالٌ كَانَ عِنْدَنَا تَمْرٌ رَدِيٌّ فَبِعْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ لِنُطْعِمَ النَّبِيَّ صَلَّى الله عَلَيْه وَسَلَّمَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى الله عَلَيْه وَسَلَّمَ عِنْدَ ذَلِكَ أَوَّهْ أَوَّهْ عَيْنُ الرِّبَا عَيْنُ الرِّبَا لَا تَفْعَلْ وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ فَبِعْ التَّمْرَ بِبَيْعٍ آخَرَ ثُمَّ اشْتَرِهِ (18)

iii. ترجمه:له ابوسعید (رض)څخه روایت دی بلال (رض) نبي کریم (ص) ته برني خرما (یو ډول غوره خرما ده) راوړه، نو نبي کریم (ص) ورته وفرمایل، چې د ادې له کومه کړه؟ بلال(رض) وفرمایل: له مونږ سره بیکاره خرما وه، نو دوه پیمانې مې په یوه پیمانه خرڅې کړې ترڅو نبي کریم (ص) ته یې ورکړو چې ویې خوري، نو نبي کریم (ص) وفرمایل: وئ وئ، اصل سود اصل سود ، داسې مه کوه، اوکله دې چې غوښتل چې ښه خرما واخلې نو خپله بیکاره خرما خرڅه کړه او نوره ښه په بیله بیعه واخله.

iv. عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامت قَالَ قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى الله عَلَيْه وَسَلَّمَ الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلًا بِمِثْلٍ سَوَاءً بِسَوَاءٍ يَدًا بِيَدٍ فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ (19)

ترجمه: له عباده بن صامت (رض) څخه روایت دی چې نبي کریم (ص) وفرمایل: سره زر په

17- المصدر:صحیح مسلم ، الکتاب: المساقاة. الباب :لعن اکل الربا و موکله، رقم الحدیث: ۲۹۹۵

18- المصدر: صحیح البخاري، الکتاب: الوکاله ، الباب: اذا باع الوکیل شیئا فاسدا فبیعه مردود، رقم الحدیث: ۲۱۴۵

19- المصدر:صحیح مسلم ، الکتاب: المساقاة. الباب : الصرف وبیع الذهب بالورق نقدا،رقم الحدیث ۲۹۷۰

سرو زرو، سپین زر په سپین زرو،غنم په غنمو او وربشې په وربشو ،خرما په خرما، او مالګه په مالګه، یو رنګ او یو برابر، لاس په لاس، خو کله چې دا ډولونه سره مختلف وو بیا مو چې څرنګه خوښیږي هغسې یې خرڅ کړئ ، خو لاس په لاس.

v. عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَبِيعُوا الدِّينَارَ بِالدِّينَارَيْنِ وَلَا الدِّرْهَمَ بِالدِّرْهَمَيْنِ (20)

ترجمه:له عثمان بن عفان (رض) څخه روایت دی چې نبي کریم (ص) وفرمایل:یو دینار په دوه دیناره او یو درهم په دوه درهمو مه خرڅوئ.

د ربا ډولونه:

ربا په دوه ډوله ده، ربا الفضل او ربا النسیئه:

۱- ربا الفضل (سود په وسیله د زیادت):دا د دوه همجنسو توکېو یا شیانو غیر مساویانه تبدیلولو په صورت کې مینځ ته راځي.مثلا یو کیلو غنم په دوه کیلو غنمو باندې. ربا الفضل په همجنسو شیانو کې صورت نیسي، یعنې که یو سړی له بل سړي سره همجنس شي تبادله کوي نو باید په مساوي اندازه باندې وي (وزن، شمیر، پیمانه) او که یو اړخ زیات ورکړي دا بیا سود کېږي.

۲- ربا النسیئه (د وروسته والي سود):دا هغه ربا ده چې د همجنسو یا غیر همجنسو شیانو د تبدیل په صورت کې مینځ ته راځي په دې ډول چې زیادت د وخت په مقابل کې وي. مثلا که څوك یوه کس ته اوس دری کیلو غنم ورکړي په دې شرط چې یو کال وروسته به دی څلورکیلو غنم ورکوي دا ربا نسیئه شوله ځکه په دې کې دغه زیادت (یوه کیلو اضافه غنم) د وخت په مقابل کې ترې اخستل کېږي

20- المصدر:صحیح مسلم،الکتاب: : المساقاة، الباب:الربا، رقم الحدیث: ۲۹۶۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سود په اړوند څو شبهات او اعتراضات:

ځینو علماؤ د ربا او بانکي سود (Interest)تر مینځ د توپیرکولو کوښښ کړی:

- ځنې حضرات دا وایي چې د ربا حرمت یوازې تر ربا مضاعفه پورې محدود دی، ځکه چې په قرآنکریم کې راغلي دي:

[يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ] (آل عمران129)

ترجمه:اې هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی یعنې اې مومنانو! مه خورئ سود !په دې حال چې دوه چنده په دوه چنده (وي).

او لدې آیت شریف څخه دا مطلب اخلي چې مرکب (Compound) سود حرام دی، مګر ساده سود نه دی حرام.

مګر دا خبره غلطه ده له قرآن او حدیث څخه دا څرګندیږي چې دواړه قسمه سود حرام دی. په قرآنکریم کې الله (ج) فرمایلي دي: [وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا] ((الإسراء30)

ترجمه: مه وژنئ تاسې اولاد خپل د ویرې د فقره، ځکه چې هم دا مونږ روزي ورکوو دوی ته او تاسې ته هم ، بیشکه چې قتل د دوی ده خطا (ګناه) لویه.

د پورتني آیت مطلب دا نه دی چې له بلې وجه یې ووژنئ.نو ددې څخه څرګندیږي چې هر ډول سود(ساده او مرکب) دواړه ناروا دی.

- دکور په کرایه باندې قیاس: ځنې کسان وایي څرنګه چې د کور د استعمال په بدل کې کرایه اخیستل جواز لري په همدې ډول د پیسو د استعمال په بدل کې د سود اخستل جایزدي. مګر کور او پیسې ډېر توپیر سره لري کور استهلاکي شي ندی او پیسې، مالګه، غنم او داسې نور استهلاکي شیان دي او دکور په استعمال سره کرایه دار له کور څخه منفعت اخلي او کور خرابیدی هم شي.
- صرفي او استهلاکي قرض : یوه عالم محمد دولي په کال ۱۹۵۰ کې داسې نظر ورکړ چې سود په استهلاکي (consumption goods) شیانوکې راځي.مګر هغه قرض چې

د پانګې اچونې او یا د تولید او کار و بار لپاره اخستل شوي وي په هغه ګټه ورکول (سود)جایزدی.مګر دغه ادعا او دلیل د سود جواز نشي کېدی ځکه له قرآنکریم او احادیثو نه دا څرګندیږي چې دواړه قسمه سود ناروا دی .

- ځینو اقتصادپوهانو کوښښ وکړ چې د انفلاسیون په وجه د سود جواز پیداکړي. دوی وایي چې څرنګه د پیسو ارزښت د وخت په تیریدوسره د انفلاسیون په وجه کمیږي نو د بانك سود یوازې د انفلاسیون په مقابل کې ورکول کېږي تر څو د پیسو اصلي ارزښت ثابت پاتې شي. خو حقیقت دا دی چې په دې وجه مونږ سود نشو حلالولی، ددې ترڅنګ که چیرې نرخونه کم(deflation) شي او یا ثابت پاتې شي بیا دا نظریه خپله دفاع نشي کولي.او ځوك به دېته حاضر نشي چې د خپلو پیسو څخه کمې له بانك څخه واخلي.د انفلاسیون د مضرو اثراتو د له مینځه وړلو په خاطر شاید منا سب انډیکسیشن (Indexation) د منلو وړ وي. او یا باید مونږ داسې پولي سیستم جوړ کړو تر څو د پیسو ارزښت ثابت پاتې شي.
- ضرورت: سنهوري یو بل عالم وایي چې نن سبا د قرض په وسیله د کار و بار او پروژو تمویلول ډېرعام شویدي، حتی دا د ضرورت مرحلې ته رسیدلي دي. مګر دا ضرورت له هغه ضرورت سره مشابه نه دی کوم چې د شرعي ضرورت مرحلې ته رسیږي په کومه مر حله کې چې حتی دخوګ د غوښې خوړلو جواز هم پیداکېږي.

اوس دغه کپیټالستي سیستم چې پر اسلامي هیوا دونو د بهرلخوا تپل شوی او یا دوی پخپله غوره کړی، دا په سود باندې ولاړ دی او په اسلامي هیوادونو کې یې یو اضطراري حالت جوړکړی.نو دغه حالت په اسلامي هیوادونوکې د سود د منع کولو د قانون نرم والی غواړي پدې ډول هغه وایي چې د لنډ وخت لپاره تر څو چې ټول سیستم په مکمل ډول اسلامي کېږي ساده سود(Simple interest) ته جواز ورکړل شي او مرکب سود(Compound Interest) منع شي،مګر دغه نظریه د سودي سیستم د نورې تقویې سبب ګرځي نو ځکه د منلو نده.

تر اوسه دا ټول کوښښونه چې د سود د جواز (روا توب) لپاره شویدي ناکام شویدي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې نه دي توانيدلي چې ربښتينو مسلمانانو ته قناعت ورکړي ددې تر څنګ د مصر د الازهر د ريسرچ اکاډيمی، د پاکستان اسلامي نظرياتي انجمن، د اسلامي کانفرنس د فقهي اکاډيمی او نورو اسلامي هيوادونو د فقهي اکاډيميو ددې ډول نظرياتو له منلو څخه انکار کړی او ټول هغه کوښښونه او افکار يې ناکام کړي او مردود يې شميرلي چې د سود د جواز لپاره وړاندې شوي دي.

د ربا(سود) د حراموالي اقتصادي منطق:

• د وسايلو توزيع: په سود باندې ولاړ اقتصادي سيستم، وسايل په موثر ډول پر توليدي عواملو (Factor of Production) نشي ويشلی يعنې وسايل د مختلفو کمپنيو او پروژو ترمنځ د توليدي موثريت په بنا نه ويشي. په سودي سيستم کې بانکونه کمپنيو او پروژو ته د هغوی د توليدي موثريت په بنا نه بلکې د هغوی د (Credit worthiness) (د ضمانت د ارزښت) په بنياد پيسې ورکوي هغوی ته مهم صرف دا دي چې د دوی پيسې سره له سوده بيرته تر لاسه شي. د هغه کار او کمپنی په ګټه کې د دوی څه فايده نشته د دوی برخه يوازې سود ده.

خو اسلامي اقتصادي سيستم کوم چې د ګټې او تاوان د شريکولو پر بنسټ ولاړ دی د سودي اقتصادي سيستم يو ډيره غوره بديل راپه ګوته کوي . او دا سيستم د کمپنيو او پروژو تر مينځ د وسايلو ويش د موثريت او ګټورتيا په بنا کوي څکه چې اسلامي بانک په خپله د کمپنی يا پروژې په ګټه او تاوان کې شريك دی نو ځکه د هغه پروژې يا کمپنی کاميابيدل او پيداواري صلاحيت (موثريت Efficiency) ورته مهم دی او دلته د هغه شخص يا کمپنی مالي ارزښت (Credit Worthiness) په نظرکې نه نيول کيږي.

سودي بانکونه وړې کمپنی له پامه غورځوي دا سره له دې چې د دوی هغه پروژې چې پيسي ورته اخلي يا دوی يې د تمويلولو غوښتنه کوي ډيره احتمالی فايده لري خو څرنګه چې دوی د غټو کمپنيو په مقابل کې په مالي ډول مستحکمې نه وي نو بانکونه ورته توجه نه کوي. خو په اسلامي بانکونو کې داسې نه کيږي څکه بانك د پروژې له

موثريت او ګټورتوب سره علاقه لري او يوازې د کمپنی مالي ځواك مستحکموالی (Credit worthiness) ورته د ارزښت وړ نه دی ځکه بانك د پروژې په ګټه او تاوان کې شريك دی.

• **دعايد توزيع**: سودي سيستم يو داسې حالت مينځ ته راوړي چې په هغه کې عايد په غير عادلانه ډول توزيع کيږي يعنې بيله دې چې کوم اقتصادی منطق په نظر کی ونيول شي اميرانو او غټو کمپنيو ته ډيره او غريبانو او وړو کمپنيو ته لږ برخه ورکول کيږي، د بيلګې په توګه بانکونه غټو کمپنيو ته په کم سود پيسې برابروي ،مګر وړو کمپنيو ته خو اول څوك قرض نه ورکوي او که بيا يې ورکړي هم په ډير لوړ سود باندې يې ورکوي او د هغوی څخه ډيره ګټه اخلي.

• سودي سيستم په معاشره کې يو غير مفيد عادت پياوړی کوي هغه دا چې عوام د خپل ځان سره پيسې ساتي او په کار يې نه اچوي يعنې په بانك کې يې اچوي او سود پرې اخلي چې دا د اقتصادي پرمختګ لپاره ګټور ندی.

د تمويلولواسلامي طريقي (21):

1) مشارکت
2) مضاربت
3) اجاره
4) مرابحه
5) **بيع موجل**
6) **بيع سلم**

---

[21]- دتمويلولو دغه اسلامي لاري چه ښکته ذکرکيږي د نړيول اسلامي پوهنتون د (رئيس) دکتور محمود احمد غازي لخوا د ليکل شوي کتاب (اسلام مين ربا کي حرمت اور بلا سود سرمايه کاري) څخه سره له لنډيزه را ژباړل شوي دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

7) مزارعه

8) استصناع

9) بیع بالوفا

10) د حصصو (ونډو) پلورل یا عرضه کول (Issue of Securities)

اوس به په لنډ ډول پورته ذکر شوي لارې وڅیړو

(۱) مشارکت:

مشارکت او مضاربت د سود له ختمیدو وروسته د هغه اصلي او غوره بدیل دی. دلته ځني هغه مختصر بنیادي اصول ذکر کوم چې له امله به یې دا په ډاګه شي چې د مشارکت د تصور په بنیاد د بانکاری مقاصد څه ډول حاصلیدی شي.

د مشارکت (شرکه) څخه مراد دا دی چې دوه یا زیات کسان په یوه کار کې د سرمایې په شریکولو سره شریك شي او دکار و بار ګټه او تاوان د دوی تر مینځ شریك وي.

- نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي چې په مشارکت کی ګټه په هر داسې یوه نسبت ویشل کیدی شي چې ټولو شریکانو له مخکې نه اتفاق ورباندې کړی وي. خو که تاوان وشي نو دا به هم د ټولو شریکانو د سرمایو په نسبت ویشل کیږي. یعنې که د چا سرمایه ۱۰% وي نو لس فیصده تاوان به ګالي او که د چا ۹% سرمایه وي نو ۹% تاوان به ګالي.
- ټول شریکان تر مخکې شرایطو لاندې دا طي کولی شي چې کار و بار به څوك چلوي او پاتې شریکان به څه خدمت سرته رسوي. د ګټې ویش به همیشه د فیصدی په لحاظ کیږي او د هیچا لپاره به معین مبلغ نه ټاکل کیږي.
- کار و باري اداره یا کمپنی د شریکانو په اجازې سره قرضه او یا کوم بل مالي مسئولیت اخستی شي.
- یوه مشارکه کمپنی له نورو کمپنیو سره مشارکت یا مضاربت کولی شي په دې شرط چې د دواړو کمپنیو شریکانو دا اجازه ورکړې وي. د امام ابو حنیفه په نظر د

مضاربت لپاره له شرکاوو نه اجازه اخستل ضروري ندي.

- په کومو مشارکه کمپنیو کې چې د بانك لخوا سرمایه ولګول شي باید د دغه کمپنی په انتظام او اداره کې د بانك عمل داخل شي. د مثال په توګه بانك باید د خپلې سرمایې په تناسب د کمپنی په چلونکې ډله (مدیره هیئت یا بورډ اف ډایریکټر) او ځنې نورو چاورکې خپل ارکان یا نماینده ونوموي.
- بانك چې کله وغواړي د مشارکه کمپنی کاغذات، اسناد رسیدونه اوداسې نورې کتنې د ځان د تسلې او د غبن د مخنیوي په خاطر کولی شي.

1) **مضاربت:** مال یا سرمایه د یوکس یا یو ګروپ له خوا او عمل د بل کس یا ګروپ لخوا او ګټه د مخکینی موافقې په اساس ویشل کیږي. که تاوان وشي هغه صرف د سرمایی د مالك وي او د کار و بارکونکی عمل ضایع کیږي مالي تاوان نه وي ورباندې.

د مضاربت مهم احکام په لاندې ډول دي:

- مضاربت د متعین او ټاکل شوي مبلغ پر بنا کیږي. په کوم غیر معین مال او یا جایداد باندې نه کیږي. اوپه داسې قرض باندې هم نه کیږي چې هغه تر اوسه پورې (د مضاربې تر پیل پورې) نه وي وصول شوی.
- مضاربت عام او خاص کیدی شي، عام په دې معنی چې کمپنی په هر کار کې چې مناسب یې وګڼي سرمایه لګولی شي، مګر په خاص مضاربت کې کمپنی صرف په هغه کار و بارکې سرمایه لګولی شي چې سرمایه لګونکي یې ورته اجازه ورکړې وي. په خاص مضاربت کې د ځای، نوعیت او داسې نور شرطونه هم لګیدی شي.
- کوم مبلغ چې په طور د امانت له چاسره وي ، د مالك په اجازې سره یې په مضاربت کې لګولی شي.
- سرمایه په عملي ډول کمپنی یا مضارب ته حواله کول اړین دي ،که چیرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمایه له مالك سره پاتې شي مضاربت صحیح ندی.

- د ګټې نسبت باید له مخکې څخه وټاکل شي، یعنی دا څرګنده شي چې کمپنۍ او سرمایه ورکونکي ته به دګټې څومره حصه ورکول کېږي.
- هر هغه شرط منسوخ دی، چې د هغه پر بنا د تاوان ګالل په کمپنۍ (مضارب) پوري وتړل شي .
- که مضاربه کمپنۍ (مضارب) داسې کار و بار وکړي دکوم چې اجازت نه وي ورکړل شوی نو پدی صورت کې مسئولیت د مضاربه کمپنۍ په غاړه دی.
- مضاربه کمپنۍ خپل ضروري مصارف د مضاربت له عاید څخه اخستی شي ددغه ضروري مصارفو تعیین د بازار د رواج او د زمانې د عرف په بنا کېدی شي.

۳) اجاره (Leasing):

د سرمایه کارۍ دغه طریقه هم د شریعت له نظره جایزه او روا ده او په پرمخ تللو هیوادونو کې په پراخه کچې له دې څخه کار اخستل کېږي بالخصوص په بانکارۍ کې. په یاد ولرئ چې په بنیادي ډول اجاره د اسلامي فقهاوه ایجاد و او په لویدیځ کې هم دا تصور په نژدې ماضي کې مینځته راغلی دی.په انګلستان کې دا رواج د ۱۹۶۰ ع عشرې څخه شروع شو او ډېر زر یې په کار و باري کړیو کې مقبولیت تر لاسه کړ.ددې اندازه له دې څخه کېدی شي چې په ۱۹۷۹ع کال کې ټول دوه زره ملیونه پونډه اجاره شوي و کومه چې د ټولې سرمایه کارۍ لس فیصده و.

د اجارې نه مطلب داسې لین دین دی چې په هغه کې دیوه جایز شي ملکیت له ځان سره وساتل شي، مګر د هغې څخه دګټې اخستلو حق (حق الانتفاع) دیوې معینې مودې لپاره په بل چا خرځ کړی شي.

د اجارې مهم احکام په لاندې ډول دي:

- د اجاره کړی شوي شي منفعت یا د کارونې حق معلوم وي.او له مخکې څخه طې شوی او ټاکل شوی وي او که د استعمال کوم حق غیر معین وي نو معاهده صحیح

نده. دا هم اړینه ده چې دا له مخکې نه تعیین او وټاکل شي په اجاره باندې اخستل شوي شي به چیرې، څرنګه او دکومو مقاصدو لپاره استعمالېږي ؟ البته د احنافو په نزد دکور او دکان په اجاره کې تعینول ضروري ندي ،چې په دې کې کرایه دار په خپله اوسیږي او که بل څوك او په دکان کی څه کار و بارکوي.ددغه شیانو داسې استعمال چې په هغه ځای کې معروف نه وي او کور ته په کې تاوان رسیږي د مالك د اجازي نه پرته جوازنلري.

- د اجارې مودت، تاریخ ، پیل او ختم باید له وړاندې نه معین وي
- د داسې عمل لپاره چې شرعاً او یا عادتاً صحیح نه وي اجاره ورکول ناجایز دي. د بیلګې په توګه د شرابو جوړولو لپاره ځای په کرایه ورکول اوداسې نور.
- په څرګنده توګه د کرایې اندازه ټاکل.

۴)مرابحه:

له بیع مرابحه نه مطلب دا دی چې یو شي د هغه په پخوانۍ بیه واخستل شي (وپیرودل شي) د اخستنې بیه طې او څرګنده شي او له ټاکلې ګټې (مفاد) اچولو نه وروسته بیا خرځ کړی شي.

ددې د جواز لپاره لاندې قوانین ضروري دي:

- د پخواني قیمت معلومول او تعیین ضروري دی. یعنې لومړنی اخستونکې به واضح او په ډاګه وایي چې دا شي ما په دومره اخستي که یې نور مصارف پرې شوي وي د هغه ذکر کول هم ضروري دي او بیا ووایي چې زه دومره ګټه ورباندې اخلم او دا شي اوس په دومره خرڅوم.
- د ګټې د شرحې یا اندازې فارمول له مخکې نه ټاکل.
- دکوم سامان چې مجموعي قیمت معلوم نه وي د هغه د ممکنه قیمت د فیصدۍ له مخې د ګټې تعیینول جایز ندي. مثلا چې په دې دکا ن کې موجود ټول سامان په ۱۰% نفع واخله دا سودا صحیح نده_لومړی باید د سامان قیمت (نرخ) تعیین شي او بیا پر هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵%یا ۱۰% ګټه وویل شي. د طلا، سپینو زرو او یا د یو قسم پولي واحد مرابحه بیع جایزه نده ځکه دا سود ګڼل کېږي . ددغې طریقې په کارولو سره لوی ماشین الاتو او نورو شیانو کې ښه کار اخستل کېدي شي.

۵) بیع مؤجل:

له دینه مطلب په قرض باندې خرڅول دي. یعنې پدې کې قیمت یو ځل او یا په قسطونو خو څه موده وروسته اداکېږي، خو قیمت له مخکې نه تعیین وي او د قیمت ورکولو تاریخ هم ټاکل شوي وي او دا هم ذکر وي چې یو ځلي او که په قسطونو به وي.

د بیع موجل احکام په لاندې ډول دي:

- پلورونکی د هغه شي مالك وي چې خرڅوي يې او هغه يې په تصرف (قبضه)کې وي.
- د قیمت د تر لاسه کولو لپاره له پلورونکي (بایع) سره دا اختیار شته که وغواړي چې د اخستونکي (مشتري) کوم شي د ګروی په توګه وساتي.
- د خرڅ شوي شي قبضه فوراً باید اخستونکي ته ورکړل شي.
- په بیع سلم کې قیمت مخکې وصول کېږي یا اخیستل کیږي او مال وروسته ورکول کېږي، ددې بر عکس په بیع موجل کې مال مخکې ورکول کېږي اوقیمت وروسته تر لاسه کېږي، په دواړو صورتونو کې دا ضروري ده چې یو شي (مال یا قیمت) مخکې فوراً ادا کړی شي.

۶) بیع سلم:

دا هغه بیعه ده چې قیمت پکې نقد یا په لاس ادا کړی شي او شي وروسته ورکړی شي. د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د یو تقریري حدیث څخه ددې جواز څرګندیږي، اصحاب کرامو د بیع سلم کار و بار کولو نبي کریم صلی الله علیه وسلم لدې څخه دوی منع نه کړل خو یوڅه اصلاحات یې پکې وکړل.

د بیع سلم ضروري احکام په لاندې ډول دي:

- دکوم شي چې پیر و پلور کېږي هغه باید متعین او طي شوی وي.
- قیمت په فوري ډول ادا شي، که د قیمت سپارل قرض وي نو بیا دا بیع ناجایزه ده-البته امام مالك (رح) دومره رعایت ورکړی چې که د قیمت سپارل له معاهدې نه دوی دری ورځې وروسته وشي نو دا هم نقد سپارل ګڼل کېږي.
- د کومو شیانو تبادله چې کېږي هغه باید له یو جنس څخه نه وي. د بیلګې په توګه غنم د غنمو په بدل کې یا سره زر د سرو زرو په مقابل کې نه وي.
- د سامان د تیارولو او سپارلو حتمي تاریخ او ځای له مخکې نه ټاکل کېږي ځکه له رسول الله (ص) څخه روایت دی چې فرمایي: که له تاسو نه کوم شخص بیع سلم وکړي نو هغه دې په معین مقدار، وزن، او مودې سره کوي ، تاریخ حتمي او ټاکلی وي . مثلا دا صحیح نده چې ځوك ووایي کله چې فصل راغونډ کړی شي یا حاصلات واخستل شي بیا به یې سپارو، بلکې د میاشتې او نیټې تعینول ضروري دي.
- کله چې اخستونکی د شي قیمت اداکړي، شي يې ملکیت ګرځي او د تصرف ټول حقوق ورته حاصلیږي.
- دکوم مال د تیارولو او سپارلو وعده چې شوې وي هغه باید په بازار کې وجود ولري او په مقرره وخت او ځای یې تیارول او سپارل هم امکان ولري. داسې شي دکوم چې تیارول ناشوني وي اویا د معاهدې کونکي په توان کې نه وي د دې بیع سلم سمه نده.

مثلا:فرض کړې چې یو سړي د بوټ جوړولو فابریکه لري او هغه د نویو ماشین الاتو د واردولو لپاره لس لکه پیسو ته اړتیا لري هغه بانك یا کوم پانګوال (سرمایه دار) سره بیع سلم کولي شي، یعنې د بیع سلم په ډول په هغه دکانداربانديې د لس لکو په ارزښت سامان (بوټ) خرڅوي د هغه څخه نقدې پیسې اخلي او په مقرره وخت کې بوټان ورته تیاروي .اوس بانك یا سرمایه دار کولی شي چې دغه بوټان په بازار کې وپلوري اصل مبلغ او ورسره ګټه تر لاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷) عقد استصناع:

دا بيع سلم ته ورته عقد دی. د استصناع له عقد نه مراد کوم کارګر يا صنعت کار ته د څه شي د جوړولو په بدل کې پيشکي قيمت يا مخکې بيه ورکول دي

د استصناع د عقد مهم احکام:

- د احنافو له نظره ددې قيمت مخکې ، وروسته او پخپل وخت ورکول کېدی شي.
- د شي نوعيت، ډول، مقدار، قيمت او نور ضروري اوصاف ټاکل ضروري دي.
- د سامان د تيارولو لپاره د وخت حتمي تعيينول ضروري ندي البته که فريقين په خپله مدت تعيين کړي نو حتما به يې پابندي کوي.
- کله چې صنعتکارد مطلوبو شرايطو او اوصافو مطابق مال تيارکړي او نمونه يې وښيي نو امر ورکونکی يا مقابل لوری يې د قبلولو پابند دی .

۸) مزارعت:

مزارعت ته چې د کوم شرعي بنياد په اسا س جواز ورکړل شويدی هغه نژدې نژدې همغه دی کوم چې د مضاربت د جواز سبب کېږي.که مزارعت په نوي انداز سره ترتيب شي نو د زراعتي پورونو(قرضونو) نظام د شريعت مطابق جوړيدی شي.

د مزارعت ضروري احکام:

- د مزارعت د معاهدې په نتيجه کې چې کوم پيداوار حاصليږي بايد د هغه

نوعيت معلو م او ټاکلی وي

- پيداوار د تعيين شوي تناسب په حساب د فريقينو تر مينځ وويشل شي .
- د ځمکې مکمل انتظام او بند و بست کارکونکي ته وسپارل شي
- د معاهدې موده ټاکل شوې وي
- د زراعتي امورو ټول لګښت د دواړو اړخونو (فريقينو) په ذمه دی او د طې شوې ګټې په تناسب سره به يې برداشت کوي، هر هغه شرط منسوخ دی چې د هغه په بنياد لګښت (مصرف) د کارکونکي په ذمه شي
- په دې عمل باندې د مضاربت حکم جاري کېږي ، نو ځکه شريکان په ګټه او تاوان کې سره شريك دي او که د کوم آفت په وجه هيڅ پيداوار و نه شي نو يو لوری هم څه نشي ترلاسه کولی.

۹) بيع بالوفا:

دا هغه بيعه ده چې پدې شرط سره تر سره شوې وي که چيرې خرڅونکی پيسې واپس کړي نو اخستونکی به شي واپس کوي يعنې بيرته به يې سپاري. دا په يوه اعتبار د پيراو پلور (خريداو فروخت) او په بل اعتبار د دين (ګروی) معامله ده. اخستونکي ته ورنه د ګټې (انتفاع) ټول حقوق حاصليږي ليکن نه يې خرڅولی شي او نه يې چا ته رهن ايښودی شي .

د بيع بالوفا ضروري احکام:

- په بيع بالوفا باندې د رهن د ډيرو احکامو اطلاق کېږي ځکه چې پيرودونکی (اخستونکی) د مال اصلي مالك نه وي نو ځکه پلورونکی چې کله وغواړي شي يا جايداد واپس اخستی شي.
- دا بيع نقد هم کېدي شي او موجل هم.
- فريقين کولی شي چې د عقد لپاره موده تعيين کړي چې له هغې څخه وروسته خرڅونکی نشي کولی د قيمت په واپس کولو سره خپل مال بيرته تر لاسه کړي بلکې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټاکلې مودې له پوره کېدو وروسته اخستونکی اصلي مالك ګرځي.

- ضروري نه ده چې قبضه فورا مشتري تـه ورکـړي-کـه څه هم قيمت نقد وي خو قبضه وروسته هم ورکول کېدی شي.
- کـه چيرې دکوم پور په عوض کې جايداد د بيع بالوفا په ډول په قـرض ورکـونکي باندې خرڅ کړل شي، نو دغه به رهن وي ځکه د قرض په مقابل کې اضافي ګټه اخستل سود دی .
- بيع بالوفا د بانکونو په ډېرو معاملاتو کې کارول کېدی شي. د فقهـاوو لـه نظره دا کوم معياري او مثالي طريقه نده، بلکې په دې کې دکراهت ډېر اړخونه ليدل کېږي. د لـومړني دور فقهـاو دا نـا جـايزه ګڼلې ده ځکـه چې پـدې سره د ربـا (سـود) دروازې خلاصيدی شي- ليکن وروستنيو فقهاوو يې ترځينو شرايطو لاندې اجاز ورکړيده.

سکوک (اسلامي بانډ):

سکوک اسلامي بانډ ته ويل کېږي او سکوك د عرفي بانډ سر ه معـادل فرض کـولی شو، په استثنا ددې چې سکوك د شرعي احکامو پـه مراعـات کولو سره جوړشويدي او کـوم معـين سود نـه ورکـوي ددې پر ځای سکوك لرونکي تـه پـه معينـه مـوده کـې ګټـه يـا فـا يـد ه (periodic Payment) ورکـوي. سـکوك ديـوه اسـيټ[22] نـه تقسيمدونکې حصه ښيي کوم چې د ګټې د توليد په منظور په کار اچول شويده اوسکوك لرونکو ته د پانګونې دګټې څخه حصه ورکول کېږي .بانډ په عمومي ډول سره يو سـودي قرض ګڼلی شو.څرنګه چې اسلام سود منع کړيدی نو ځکه پـه اسـلامي هيـوادونو کـې پـه سود ولاړ قرضي مارکېټ يا سندونه (سرټيفکېټ) ښه مارکيټ نلري يا نشي چليـدلی، نـو ځکه په دې هيوادونو کې د سکوك يا اسلامي بانډ ډېر طلب شته او ډېر لـوی مارکېټ لري.

---

[22]- Asset هر هغه شي ته وايي چه يو اقتصادي ارزښت ولري لکه کور،ماشين الات. موټر او داسي نور ، پيسې هم په اسيټ کې راځي مګر دا په مالي اسيټ کې شميرل کېږي او په فزيکې اسيټ کې نه شميرل کېږي.

ددې لپاره چې دا موضوع ښه واضح شي يو مثال ته اړتيالري فرض کوو چې يوه کمپنۍ ځمکې، يا ماشين الاتو ته اړتيالري ددې لپاره چې ددغه ځمکې، يا ماشين الاتـو لګښت تمويل کړی شي د اجارې سکوك عرضه کولی شي او بيا دغـه ځمکـه، يـا ماشـين آلات پـه اجاره باندې هغه کمپنۍ اخلي او يا يې بل چاته پـه اجاره ورکـوي او د اجـارې څخه لاسـته راغلې پيسې (کرايه) بيا دا جارې په سکوك لرونکو باندې پـه معينـو وختـونو کـې ويـشل کېږي. که چيرې مونږ فرض کړو چې د ځمکې اخستلو لپـاره ۲۰۰۰۰ افغـانۍ پکـار دي کمپنۍ کولی شي چې د ۱۰۰روپيـو ۲۰۰ د اجاره سکوك پـاڼې يـا اسناد پـه بـازار کـې عرضه کړي او په دې وسيله دځمکې لګښت تمويل کړي.

د سکوک ډولونه:

1. سکوك ډېر ډولونه لري چې دا کتاب يې د بشپړ بيان توان نلري، نو مونږ به په دې ځای کې په لنډ ډول سره لاندينې سکوك وپېژنو:
2. سکوك المشارکه (د مشارکت سکوك):دغه د مساوي ارزښت لرونکي اسناد دي چې د پروژو د تمويلولو په منظور بازار ته عرِضه کېږي او په دغه وسيله لاسته راغلو پيسو باندې به په يوه موجود کار و بار يا پروژه کې شراکت لاسته راوړل کېږي. سکوك لرونکي د هغه پروژې شريکان(**Co-owner**)ګرځي چيرې چې هغه پيسې کـارول شـويدي.څرنګـه چې د ټولو سکوك لرونکو لپاره به دا شونی نه وي چې د شراکت کار و بار په اداره کـولو او چلولو کې په مستقيم ډول سره برخه واخلي، نو دوی په مشترك ډول سره کولی شي چې يـو وکيل يا نماينده وټاکي او هغه د دوی کار و بار په چلونه کې ونډه واخلي دغه سړی کېـدی شي چې مسلکي سړی هم وي.
3. سـکوك الاسـتصناع: داسـتصناع سـرټيفکېټ د مـساوي ارزښـت لرونکـي هغـه اسناد دي کوم چې پدې موخه صادريږي چې د يوه معين شي د توليد لپاره سرمايه تر لاسه کـړي، هغـه شـيان يـا تـوکي چـې داسـتصناع پـه بنسټ بانـدې توليـديږي د اسـتصناع سرټيفيکېټ لرونکي د هغه مالکان ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

4. سکوك المرابحه (مرابحه سرټيفيکېټ): مساوي ارزښت لرونکي هغه اسناد دي چې د مرابحه د توکېو د تمويلونې په خاطر صادر شوي وي او سند يا سرټيفيکېټ لرونکي د مرابحه د توکېو مالکان ګرځي.

۵- د مضاربت سکوك: دغه د مساوي ارزښت لرونکي هغه اسناد دي چې د مضاربې د توکېو د تمويلونې لپاره صادرېږي او د دغه سند لرونکي د مضاربې د توکېو مالکان ګرځي. څرنګه چې د پانګونې سکوك تر اوسه په لومړنيو مراحلو کې دي نو ځکه تر اوسه د مضاربت سکوك ندي صادرشوي اميد دی چې په نژدې راتلونکې کې به صادر شي.

سره له دې چې ډېر لږ وخت کېږي چې سکوك شروع شويدي مګر بيا هم له اسلامي نړۍ نه سربيره په هر هغه ځای کې د سکوکو لويه غوښتنه او مارکېټ شته چيرته چې مسلمانان ژوند کوي . د لومړي ځل لپاره د بحرين هيواد سکوك صادر کړل او وروسته بيا له نورو اسلامي هيوادونو څخه علاوه په ځنې کفري هيوادونو کې هم سکوك صادر شول.دسکوکو اوسنی مارکېټ اټکل شوی چې د څلورو بليونو څخه زيات دی اوددې وده د ٪۹۰څخه زياته اټکل شويده. دغه لاندينی چارت (23) مونږ ته تر اوس مهاله په تاريخي ترتيب سره د سکوکو لست راښيي :

دصدور اندازه مليون امريکايي ډالر	د صدور نيټه	صادرونکی	شميره
$۵۰۰	اپريل ۲۰۰۵	اسلامي پرمختيايي بانك	۱

[23]- دغه چارټ يا د سکوکو لست د عسکري کمرشل بانك د معاون (وايس پريزيډنټ) لخوا د يوه لکچر په دوران کې وړاندې شوېدی.

۲	بحرين فاينشل هاربور	مارچ/اپريل ۲۰۰۵	$۱۷۰
۳	دبحرين حکومت	فيبروري ۲۰۰۵	۱۱۹$
۴	پاکستان انټر نيشنل سکوك کمپني لميټيډ حکومت	جنوري ۲۰۰۵	۶۰۰$
۵	ضورت البحرين سکوك	جنوري ۲۰۰۵	152.5
۶	امپل زون برهډ (ماليزيا)	جنوري۲۰۰۵	39.5
۷	سه روك کارپوريټ سکوك	دسمبر ۲۰۰۴	350

۸	دوبي ګلوبل سکوك (حکومت)	نومبر ۲۰۰۴	$۱۰۰۰
۹	فرسټ اسلاميك انوسټمنټ بانك	اوکتوبر۲۰۰۴	$۱۰۳
۱۰	ايمر (متحده عربي امارات)	جولاي ۲۰۰۴	$۶۵
۱۱	انکريس سکوك برهډ (مليشيا)	جولاي ۲۰۰۴	$42.1
۱۲	د بحرين حکومت BMA	جولاي ۲۰۰۴	$۱۰۶
۱۳	د بحرين حکومت	جون ۲۰۰۴	$۲۵۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

	BMA		
۱۴	Sacony Anhalt state properties (اوربا)	جون ۲۰۰۴	$۱۰۰
۱۵	Caravan limited (بریتانیا)	مارچ ۲۰۰۴	$37.3
۱۶	تبرید (متحده عرب امارات)	جنوري۲۰۰۴	$۱۰۰
۱۷	د بحرین حکومت BMA	ډسمبر ۲۰۰۴	$۵۰
۱۸	دقطر حکومت	سپتمبر ۲۰۰۳	$۷۰۰
۱۹	اسلامي پرمختیایی بانك	جولای ۲۰۰۳	$۴۰۰
۲۰	دبحرین حکومت BMA	مي ۲۰۰۳	$۲۵۰
21 .9	.7 دبحرین حکومت .8 BMA	.6 اپریل ۲۰۰۳	$۱۰۰ .5
22	د بحرین حکومت BMA	فیبروري ۲۰۰۳	$۸۰
23	د بحرین حکومت BMA	نومبر ۲۰۰۲	$۵۰
۲۴	د بحرین حکومت BMA	آگسټ ۲۰۰۲	$۸۰
۲۵	د مالیزیا حکومت	جون ۲۰۰۲	$۶۰۰
۲۶	د بحرین حکومت BMA	فبروري۲۰۰۲	$۷۰

۲۷	د بحرین حکومت BMA	سپتمبر ۲۰۰۱	$۱۰۰
			∑ ۶۲۰۴

پنځم فصل

اسلامي اقتصادي پرمختګ

مخکې له دې چې اقتصادي پرمختګ له اسلامي نظره تعریف کړو غواړم چې د اقتصادي پر مختګ په اړوند څو عمومي خبرې وکړم، په نړۍ کې یوازې اسلامي هیوادونه وروسته پاتې ندي بلکې ډېر غیر اسلامي هیوادونه هم وروسته پاتې دي، نو ویلی شو چې اقتصادي پر مختګ یوازې د اسلامي نړۍ مشکل نه دی.

په کال ۱۹۸۶ کې Raanaz weitz ویلي وو: ،،په داسې حال کې چې بشریت په یوه سیاره (ځمګه)کې سره شریك دي خو بیا هم د ټولو نړۍ یوه نده دا یوه داسې سیاره ده چې په هغې کې دوه نړۍ دي یوه د بډایانو نړۍ او بله د غریبانو نړۍ ،،

د UNDP ۱۹۹۵م کال د انساني پر مختګ د رپوټ له مخې د نړۍ د نفوس له ۴۱۳ درې پر څلور برخې څخه زیات وګړي په غریبو هیوادونو کې ژوند کوي او له دوی سره د نړۍ د عاید یوازې ۱۶٪ وجودلري .په داسې حال کې چې د نړۍ ۸۵٪ عاید د د پاتې ۲۰٪ بډایو خلکو په لاس کې دی.

دغریبو هیوادونو ډلبندي:

- لږ عاید لرونکي هیوادونه
- لږ اوسط عاید لرونکي هیوادونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ➢ اوسط عاید لرونکي هیوادونه
- ➢ پورته-اوسط عاید لرونکي هیوادونه
- ➢ لوړعاید لرونکي هیوادونه

وړاندې له دې چې په اقتصادي پر مختګ باندې نورې خبرې وکړو لومړی لاژمه ګڼم چې د بېوزلۍ یا فقر په اړوند لنډ معلومات ستاسې خدمت ته وړاندې کړم:

غربيي(بېوزلي):

غریب هغه سړي ته ویل کېږي چې د خپلو لومړنیو اړتیاوو د پوره کولو توان ونه لري. او لومړنۍ اړتیاوې عبارت دي له کور، کالي، ډوډۍ، تعلیم او داسې نور.

غریبي ډیر اقسام لري چې لاندې به ورنه یادونه وشي.

د نني عصر زیاتره کړاونه د غریبۍ له وجې مینځ ته راځي او همدغه د عاید بې انصافه ویش دی چې په نړۍ کې یې اور بل کړیدی کله د تیلو په سر جګړه کېږي او کله د خپلو تجارتي مفاداتو د خوندي ساتلو په موخه غریب او بیوسه هیوادونه ټکول کېږي. که مونږ د ملګرو ملتونو جوړښت ته ځیر شو نو دا به را ته جوته شي چې د نړۍ د ټولو مسلمانانو سره هیڅ د حساب وړ قدرت نشته دوی یوازې د میلمه په شکل په نړیوالو مجالسو کې برخه اخلي او د اسلامي هیوادونو څخه یو هم د ویټو حق نه لري ، دا سره له دې چې اسلامي نړۍ ډیر زیات وګړي لري ، خو بالعکس کله هم چې د مسلمانانو په ګټه کوم بل منظور شي هغه د کفري هیوادونو له خوا ویټو کېږي چې ددې ښه بیلګه د امریکا له خوا د اسرائیلو ضد سندونو (بلونو) ویټو کول دي.

(لاندینی تصویر ښیي چې غیر عادلانه قوانینو او کړنلارو د ملګرو ملتونو اداره د ډوبیدو له ګواښ سره مخ کړیده):

همدا راز ویلی شو چې د عایداتو او وسایلو بې انصافه ویش ګرده نړۍ په ځانګړې توګه د عوامو او بې وسه خلکو د ډوبیدو باعث ګرځي.

اسلام هم د غریبۍ او بېوزلۍ خلاف دی او د همدې ټولنیز رنځ د له منځه وړلو پخاطر الله تعالی په هر بډایه مسلمان باندې زکات فرض کړیدی. رسول الله (ص) په یوه مبارک حدیث کې فرمایي: [کاد الفقر ان یکون کفرا] ترجمه: نږدې ده چې فقر په کفر بدل شي، د کفر سبب شي.

ددې حدیث مطلب دا دی چې ډیر ځله یو انسان د فقر او غریبۍ له کبله غیر اسلامي یا غیر شرعي کارونو ته لکه غلا او داسې نورو ته مخه کوي او په دې توګه نوموړی د کفر خواته میلان کوي. همدا رنګه حضرت علي (رض)فرمایلي دي: [لوکان الفقر رجلا لقتلته] یعنې که چیرې غریبۍ او فقر سړی وای، نو ما به وژلی و. له دې څخه څرګندیږي چې فقر یوه خطرناکه ستونزه ده او ددې د حل لپاره باید ګړندي، په وخت او لاژم اقدامات وشي.

د بېوزلۍ (غریبۍ) ډولونه:

په ظاهره خو بېوزلي دیته ویل کېږي چې یو سړی د خپلو لومړنیو اړتیاو(ډوډۍ، کور، درمل) د پوره کولو توان ونه لري مګر په اصل کې د بېوزلۍ یا غریبۍ ډیر ډولونه او عوامل دي چې په لاندې توګه اشاره ورته کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Error!

- د عايد(درآمد) کموالی
- له مادي وسايلو نه محروميت
- د مواقعو کمښت
- تجاوزات، اله ګوله
- بي وسي (اقتصادي،سياسي.....)
- ټولنيز ګوښيتوب(محروميت)

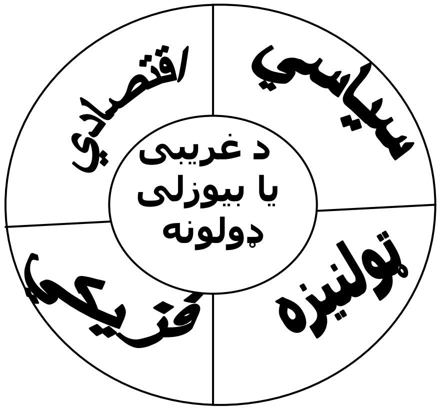

اوس كه چيرې مونږ د غريبۍ دغه پورته عوامل او اقسام په نظر كې ونيسو نو دا به راته جوته شي چې ټول افغانان هرو مرو له يو ډول بيوزلۍ سره مخ دي [سياسي، اقتصادي، ټولنيزه، فزيكي] ځكه تر اوسه پورې زور واكي حاكمه ده، د هيواد چارې د نا اهلو په لاس كې دي او د هيواد په سياسي او نورو چارو كې د عوامو رول نشته، له نيكمرغه چې په دې وروستيو كې دا سلسله شروع شويده مګر تر اوسه دا يو سمبوليك او تش په نامه پروسه ده، له لوی خدای څخه ددې په اميد يو چې افغانان له دغو ټولو بدبختيو او بيوزليو څخه خلاص كړي.

د بيوزلۍ (غريبۍ) عوامل او د هغې د حل لارې چارې :

ارسطو ويلي دي چې" بيوزلي او غريبي د انقلابونو او جرايمو والدين دي" د نړۍ زياتره جګړې د بيوزلۍ او غريبۍ په وجه شويدي او ځينو هيوادونو ددې لپاره چې د نورو كمزورو هيوادونو پر وسايلو باندې قبضه وكړي پر هغوی يرغل كړيدی چې ښه مثال يې افغانستان او ځنې نور مظلوم اسلامي هيوادونه دي . د نړۍ زياتره جګړې اوس هم د عايد او وسايلو د غير عادلانه ويش له وجې كېږي. خلاصه دا چې د عايداتو او وسايلو غير عادلانه او نا انډول ويش انساني ټولنه نه يوازې له هوساينې محروموي، بلكه له ډول ډول ستونزو سره يې مخ كوي.

د غريبۍ او بيوزلۍ عوامل:

- د كپيټل (سرمايې ....) او تكنالوژۍ كمښت
- پر زراعتي سكتور اتكاء (د پرمختللي صنعتي سكتور نه موجوديت)
- د نفوس زياتوالی.
- په بهرنيو پورونو باندې تكيه كول او سودي قرض اخستنه.

په لاندې تصوير كې دغه موضوع ښه څرګنده شويده، كله چې كوم هيواد له بهرنيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هيوادونو څخه سودي پور واخلي نو بيا مجبور دي چې د هغوی ځنې اوامر او شروط هم ومني او نشي کولی چې په خپلو اقتصادي او سياسي پاليسيو کې پوره خپلواکي ولري .

غير ثابتې پاليسی (اقتصادي ، سياسي) يعنې د هر نوي حکومت د راتگ سره د نويو پلانونو عملي کول او پخواني پروگرامونه او پروژې په نيمه کې پريښودل او د سياسي عواملو له امله ورته توجه نه کول.

- د زراعتي او صنعتي سکتورونو تر مينځ د همغږۍ نه موجوديت.
- په سود ولاړ اقتصادي (مالي) سيستم (د سود په وجه امير نور هم امير کيږي او غريب لاپسې غريب کيږي)
- د پوهې او مهارتونو کموالی.

غريبي او بيوزلي په لاندې لارو سره له مينځه وړل کيدی شي :

- د پوهنې او تکنالوژۍ په پر مختگ سره

- د اسلامي تمويلولو (Financing) د وسايلوا و اسانتياو په حمايه کولو، پياوړي کولو او تشويقولو سره.
- د پرمختيايي پروژو په پلي کولو کې له کارگرو څخه زياتې گټې اخستنې سره.

د ځمکې قوانين او اصول (د ځمکې د ملکيت عظمي حد ټاکل او يا د بيکاره ځمکې په موثر ډول کارول او مستحقينو ته ورکول

د اقتصادي پرمختگ د کچې (اندازې) لارې:

د اقتصادي پرمختگ د کچې معلومول مختلفې لارې لري لکه: د داخلي نا خالص محصول (GDP) وده ، د خلکو د ژوند دسطحې ښه کېدل، د غريب او امير تر مينځ د توپير کموالی او د يوه کس عايد (Per capita Income) او د بشري پرمختگ تر ټولو جامع کچه کونکی د بشري پرمختگ شاخص يا انډيکس دی (Human development Index)، په دې وروستيو کې د بشري پرمختگ ارزښت ته په پام سره په افغانساتان کې د يوه کنفرانس په ترڅ کې چې دکابل په پوهنتون کې د افغانستان د څو وزيرانو ا و د UNDP د ځينو غړو په گډون جوړشوی و گډون کوونکي د بشري پرمختگ د اهميت په اړه وگړيدل او په پای کې د نومبر مياشت د بشري پرمختگ د مياشتي په نامه ونومول شوه. څرنگه چې د پرمختگ دکچه کولو نورې طريقې اسانه او ساده دي ، تشريح ته اړتيا نه لري يوازې د بشري پر مختگ انډيکس يوڅه تشريح ته اړتيا لري او هغه په لاندې ډول سره څيړو:

د بشري پرمختگ شاخص يا انډيکس :

د اقتصادي پرمختگ دکچه کولو دغه واحد په کال ۱۹۹۰ کې د UNDP په وسيله معرفي شو او اوس په کلنيو راپورونو کې د پرمختگ همدغه واحد چاپيږي. د پرمختگ دغه کچه کونکی له ټولو پورته ذکر شوو نورو طريقو څخه غوره دی ، ځکه په دې کې د داخلي ناخالص محصول(GDP)) يا ديوه هيواد د توليداتو څخه علاوه نور ټولنيز

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکتورونه هم په نظر کې نیول کېږي.د بشري پرمختګ شاخص یا انډیکس (Human development Index) ټول هیوادونه د صفر او یوه په منځ کې د یوه واحد په اساس راولي، د اقتصادي پرمختګ دغه ارزیابي د پرمختګ. په دریو ((نهایي محصولاتو)) ولاړه ده او هغه دری په لاندې ډول سره دي:

1) د صحي وضعیت یا د عمر داوږد والي کچه، د یوه هیواد دوګړو اوسط ژوند او دا د تولد نه پس د متوقع ژوند پوسیله اندازه کېږي.

تر ټولو کم اوسط عمر ۲۵ کاله فرض کېږي او تر ټولو زیات اوسط عمر ۸۵ کاله فرض کېږي او په لاندې ډول سره اندازه کېږي.

$$\text{له تولد نه وروسته احتمالي ژوند} = \frac{\text{اوسط متوقع ژوند- ۲۵}}{\text{۸۵-۲۵}}$$

اوسط احتمالي ژوند ، د هغه هیواد د وګړو اوسط ژوند نیول کېږي.د افغانانو اوسط عمر 44,5دی خو [د بشري پرمختګ په نوي را پور کې چې په کال ۲۰۰۵ کې خپر شوي او سط عمرتقریب ۴۶] کاله اټکل شویدی .د ماشومانو د تولد په ترخ کې د هر یو لکو میندو له جملې څخه ۱۶۰۰ میندې د صحي مراکزو د نه موجودیت له کبله له مینځه ځي او په هرو پنځو افغانانو کې یو د عصبي یا ذهني امراضو څخه کړیږي، او یوازې ۲۳٪ افغانان د صافو اوبو څخه برخمن دي (24). که مونږ دغه معلومات په نظر کې ونیسو نو له تولد نه پس د افغانانو احتمالي ژوند مساوي کېږي له 0.325سره [-44,5-25/85 25]

2) د پوهې (لیك لوست) کچه، دا د بالغو وګړو د لیك لوست او ښوونځي ته د تګ په اوسط کلونو سره اندازه کېږي او له همدې نه د سواد یا پوهې انډیکس په لاس راځي

[24]- د UN راپور د بشري حقوقو په اړوند، دي نیوز ورځپاڼه، اکتوبر 30/2005

ددغو پورته دوه انډیکسونو له جمع کولو څخه په دې ډول چې 2/3وزن بالغ وګړو سواد او 1/3وزن لومړني ابتدایي مکتب ویلو انډیکس ته ورکول کېږي ، د بالغ وګړو سواد ته ځکه ډېر وزن ورکول کېږي چې په پالیسیو او عملي کارونو کې نسبت ماشومانو ته دوی ډېره ونډه لري نو ځکه دوی په اقتصادي پرمختګ ډېره اغیزه لري.

$$\text{د سواد اندیکس} = \frac{\text{باسواده بالغان}}{\text{مجموعي بالغ نفوس}} + ۱۰۰$$

$$\text{د تعلیم پیلونکی انډیکس} = \frac{\text{د هغو شاګردانو شمیر چې په یوه کال کې په ښوونځي کې شامل شوي دي}}{\text{د ښوونځي د عمر شاګردانو مجموعي شمیر}} + ۱۰۰$$

- دپوهې شاخص (انډیکس)=2/3(د سواد انډیکس)+1/3(د مکتب شمول انډیکس)

په افغانستان کې مکتب ته د ماشومانو د شاملولو کچه ۶۷%ته اوچته شویده، مګر د ښځینه ماشومانو د مکتب شمول کچه ۴۰% ده (25). نا ویلي دې پاتي نه شي چې دغه شمیرې د انتقالي حکومت د دوران دي او پخوانۍ شمیرې لدی څخه هم کښته دي .

۳) دژوند سطحه (سطح زندګي)کومه چې اندازه کېږي په <u>في نفر عاید</u> سره (عمومي عاید تقسیم د یوه هیواد د نفوس).

په کال (2004/05)۱۳۸۳ کې د افغا نستان ټول نا خالص تولید(GDP) 5,683 ملیونه امریکایي ډالره و او په همدې کال کې د افغانستان نفوس ۲۶ملیونه و نو په دې حساب سره د افغانستان د نفر د سر عاید(Per capita GDP) ۲۱۸ امریکایي ډالره راځي . په همدې ډول سره د کال (2005/06)1384 لپاره د افغانستان ناخالص تولید (GDP) 7,058 ملیونه امریکایي ډالره اټکل (تخمین) شویدی او په دې کال کې د افغانستان

[25]- د UN راپور د بشري حقوقو په اړوند، دي نیوز ورځپاڼه، اکتوبر 30/2005

نفوس ۲۸ ملیونه اټکل شوی چې د نفر د سر عاید تقریبا ۲۵۲ امریکایي ډالره راځي (26)

.

د پورته دریو انډیکسونو له یو ځای کولو څخه په لاندی ډول سره د بشري پرمختګ انډیکس په لاس راځي:

د بشري پرمختګ انډیکس(**HDI**)=1/3(د عاید انډیکس) +1/3(احتمالي ژوند انډیکس) +1/3(د پوهې انډیکس)

ځنې وخت د بشري پرمختګ د انډیکس په حسابولو کې د ډیموکراسۍ انډیکس هم شاملیږي، د بشري پرمختګ انډیکس همیشه د صفر او یوه په منځ کې راځي

دغه د بشري پرمختګ دکچه کولو واحد ټول هیوادونه په دریو برخو ویشي.

a) د ټیټ بشري پرمختګ انډیکس (0-0.4)

b) د اوسط بشري پرمختګ انډیکس(0.5-0.79)

c) د لوړ بشري پرمختګ انډیکس(0.8-1.0)

له بده مرغه چې د افغانستان په اړوند بشپړه ډیټا نه ده موجوده نو ځکه د افغانستان د بشري پرمختګ انډیکس د نړۍ په لست کې وجود نه لري کوم معلومات چې ما کولی شوی تر لاسه کړم هغه مې پورته ذکر کړیدي . د نورو اسلامي هیوادونو د بشري پرمختګ په بنا طبقه بندي په لاندې ډول ده: (27)

دغه طبقه بندي د ۲۰۰۲ کال د دیټا په بنا شویده، نا ویلي دې پاتې نه شي چې دغه شمیره په نړیواله سطحه شویده او د بشري پرمختګ په بنا د یوه هیواد نمبر یا شمیره ښیي. په دغه لاندې لست کې یوازې اسلامي هیوادونه شامل دي او دا لست له انټرنیټ څخه د undp د بشري پرمختګ له راپور څخه را اخستل شویدی. د ټولې نړۍ د

[26]-دغه معلومات د محترم ورو ضیاالرحمن څخه تر لاسه شوي چې د مالیې په وزارت کې د مالیاتو په برخه کې کار کوي. د افغانستان د مالي چارو په اړوند د نورو معلوماتو لپاره په دغه www.imf.org ویب پاڼه کې د افغا نستان برخه کتلي شی .

[27]- د انترنیټ لاندې پته د بشري پرمختګ د راپور لپاره کارولی شي: http://hdr.undp.org/docs/statistics/indices/hdi_2004.pdf

هیوادونو راپور (اقتصادي پرمختګ لست) په لاندې پته په انټرنیټ کې کتلی شی.

شمیره	هیواد	له زیږون (تولد) نه وروسته احتمالي ژوند	د لویانو د سواد کچه (%)	ناخالص تولید د نفر په سر	د احتمالي ژوند انډیکس	د پوهني انډیکس	د ناخالص تولید انډیکس	د بشري پرمختګ انډیکس (HDI)
لوړ بشري پرمختګ لرونکي اسلامي هیوادونه:								
۳۳	برونای دارالسلام	76.2	93.9	19210	0.85	0.87	0.88	0.867
40	بحرین	73.9	88.5	17170	0.81	0.85	0.86	0.843
44	کویت	76.5	92.9	16240	0.86	0.81	0.85	0.838
47	قطر	72	84.2	19844	0.78	0.83	0.88	0.833
49	متحده عربي امارات	74.6	77.3	22420	0.83	0.74	0.90	0.824
د اوسط بشري پرمختګ لرونکي اسلامي هیوادونه:								
58	لیبیا	72.6	81.7	7570	0.79	0.87	0.72	0.794

(c) ketabton.com: The Digital Library

59	مالیزیا	3V	88.7	9120	0.80	0.83	0.75	0.793
65	البانیا	73.6	98.7	4830	0.81	0.89	0.65	0.781
66	بوســــــنیا او هرزګوینا	74.0	94.6	5970	0.82	0.84	0.86	0.781
74	عمان	72.3	74.4	13340	0.79	0.71	0.82	0.770
7V	سعودي عربستان	72.1	77.9	12650	0.79	0.71	0.81	0.768
78	قزاقستان	66.2	99.4	5870	0.69	0.93	0.68	0.766
80	لبنان	73.5	86.5	4360	0.81	0.84	0.63	0.758
84	مالدیف	67.2	97.2	4798	0.70	0.91	0.65	0.752
۸۸	ترکیه	٧٠،٤	٨٦،٥	٦٣٩٠	٠،٧٦	٠،٨٠	٠,٦٩	٠،٧٥١
86	ترکمنستان	66.9	98.8	4300	0.70	0.93	0.63	0.752
90	اردن	70.9	90.9	4220	0.76	0.86	0.62	0.750
91	آذربایجان	72.1	97.0	3210	0.78	0.88	0.58	0.764
۹۲	تونس	72.7	73.2	6760	0.79	0.74	0.70	0.745
101	ایران	70.1	77.1	6690	0.75	0.74	0.70	0.732
۱۰۲	فلسطین	72.3	90.2		0.79	0.86	0.52	0.726
106	سوریه	71.7	82.9	3620	0.78	0.75	0.60	0.710
107	ازبکستان	69.5	99.3	1670	0.74	0.91	0.47	0.709
108	الجزایر	59.5	68.9	5760	0.74	0.69	0.68	0.704
۱۱۰	قیرغیزستان	68.6	97.0	1620	0.72	0.92	0.46	0.701
111	اندونیزیا	66.6	87.9	3230	0.69	0.80	0.58	0.692
116	تاجکستان	68.6	99.5	980	0.73	0.90	0.38	0.671

۱۲۰	مصر	68.6	55.6	3810	0.73	0.62	0.61	0.653
۱۲۵	مراکش	68.5	50.7	3810	0.72	0.53	0.61	0.620
138	بنګلدیش	61.1	41.1	1700	0.60	0.45	0.47	0.509
139	سوډان	55.5	59.9	1820	0.51	0.52	0.48	0.505
د ټیټ یا لږ بشري پرمختګ لرونکي هیوادونه								
142	پاکستان	60.8	41.5	1940	0.60	0.40	0.49	0.497
149	یمن	59.8	49.0	870	0.58	0.50	0.36	0.482.
151	نایجیریا	51.6	66.8	860	0.44	0.59	0.36	0.466

د لږ بشري پرمختګ لرونکو اسلامي هیوادونو شمیره زیاته ده او زیاتره غریب افریقایي هیوادونه[سینګال، تانزانیا، ګمبیا، ګیني بیساو، ایتوپیا، سیرالیون]په کې شامل دي. لکه څرنګه مو چې مخکې یادونه وکړه د افغانستان په اړوند د اړتیا وړ دیټا نشته نو ځکه افغانستان په دغه لست کې ځای نه لري مګر بیا هم افغانستان د هغو هیوادونو په ډله کې راځي چې د لږ بشري پرمختګ انډیکس لرونکي دي (وروسته پاتي هیوادونه)، که چیرې مونږ د بشري پرمختګ د انډیکس په حساب د هیوادونو طبقه بندي د کال ۱۹۹۷او ۲۰۰۲ سره پر تله کړو دا به جوته شي چې زیاتره اسلامي هیوادونه په شا تللي [کویت د ۳۵ نمبر څخه ۴۴ ته تللی دی او پاکستان د ۱۳۸ نمبر څخه چې د اوسط بشري پرمختګ په ډله کې راځي ۱۴۲ نمبر ته په شا شوي چې په لږ بشري پرمختګ لرونکو هیوادوکې وشمیرل شي] د اسلامي هیوادونو له جملې څخه یوا زې سوډان او بنګلدیش پر مختللي دي او د اوسط بشري پرمختګ د انډیکس لرونکو هیوادونو په ډله کې حساب شوي دي.[سوډان د ۱۴۲ نمبر څخه ۱۳۹ ته پورته شوی، بنګلدیش د ۱۵۰ نمبر څخه ۱۳۸ نمبر ته ختلی دی دغه دواړه هیوادونه وړاندې په لږ بشري پرمختګ لرونکو هیوادونو کې شامل وو]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختګ د اسلام له نظره :

ډاکتر عبدالرحمان يسري په کال ۱۹۸۱ کې اقتصادي پر مختګ د قرآنکريم د ۲۹مې سپارې د سوره نوح د لاندنيو آيتونو په رڼا کې بيان او څرګند کړ ويې ويل:

په اقتصادي معامله کې ګناه مه کوئ يعنې ربا ، احتکار ، غرر او داسې نور ناروا اعمال پريږدئ او په دې اړوند د الله (ج) څخه معافي وغواړئ (توبه و باسئ) له ګناه څخه ليرې لاړشئ نو الله (ج) به دغه ټول کړاونه او ستونزې حل کړي او اقتصادي پر مختګ به مينځ ته راشي او امت به د پخوا ني اسلامي دوران غوندې اقتصادي پرمختګ وکړي.

نوموړي اقتصاد پوه دغه پورتنی مطلب له لاندې آيت شريف څخه اخستی دی:

[فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا (نوح **10**) يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا (نوح **11**) وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا]

ترجمه: نو ومې ويل دوی ته ښښنه وغواړئ له ربه خپله بيشکه هغه (الله(ج)) دی ډېر ښښونکی، راوبه ليږي باران پر تاسې باندې ډېر اوريدونکی (باران) او در ډېروي کومك به کوي له تاسې سره په مالونو او زامنو سره او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او و به ګرځوي تا سوته ويالې .

نوموړي اقتصاد پوه په کال ۱۹۹۱ کې د اقتصادي پر مختګ بل تعريف په دې ډول وکړ:

پرمختګ په ټولنيزاو اقتصادي چاپيريال کې يو ساختماني بدلون دی چې د اسلامي قوانينو(شريعت)او اخلاقي ارزښتونو(عقيدې) په نظرکې نيولو سره صورت نيسي او ورسره په يو وخت کې د مادي او معنوي اهدافو تر منځ د لاژمې موازنې په پام کې نيولو سره د عظمي او ممکن غوره توليد او وسايلو د په ځای استعمال پخاطر له بشري توليدي قوې او موجودو وسايلو څخه اعظمي کاراخستنه او استعمال يې.

اسلام مونږ ته حکم کوي چې ټول وسايل په موثر ډول په کار واچوو ، خو له بده مرغه چې په اوسني حالت کې اسلامي هيوادونه داکار نه کوي، بلکه نور رنځونه لکه رشوت اخستنه او اداري فساد په کې زيات دي. په يوه حديث کې راځي

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَجُلًا مِنْ الْأَنْصَارِ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُهُ فَقَالَ لَكَ

فِي بَيْتِكَ شَيْءٌ قَالَ بَلَى حِلْسٌ نَلْبَسُ بَعْضَهُ وَنَبْسُطُ بَعْضَهُ وَقَدَحٌ نَشْرَبُ فِيهِ الْمَاءَ قَالَ ائْتِنِي بِهِمَا قَالَ فَأَتَاهُ بِهِمَا فَأَخَذَهُمَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَ مَنْ يَشْتَرِي هَذَيْنِ فَقَالَ رَجُلٌ أَنَا آخُذُهُمَا بِدِرْهَمٍ قَالَ مَنْ يَزِيدُ عَلَى دِرْهَمٍ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا قَالَ رَجُلٌ أَنَا آخُذُهُمَا بِدِرْهَمَيْنِ فَأَعْطَاهُمَا إِيَّاهُ وَأَخَذَ الدِّرْهَمَيْنِ فَأَعْطَاهُمَا الْأَنْصَارِيَّ وَقَالَ اشْتَرِ بِأَحَدِهِمَا طَعَامًا فَانْبِذْهُ إِلَى أَهْلِكَ وَاشْتَرِ بِالْآخَرِ قَدُومًا فَأْتِنِي بِهِ فَفَعَلَ فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَشَدَّ فِيهِ عُودًا بِيَدِهِ وَقَالَ اذْهَبْ فَاحْتَطِبْ وَلَا أَرَاكَ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا فَجَعَلَ يَحْتَطِبُ وَيَبِيعُ فَجَاءَ وَقَدْ أَصَابَ عَشْرَةَ دَرَاهِمَ فَقَالَ اشْتَرِ بِبَعْضِهَا طَعَامًا وَبِبَعْضِهَا ثَوْبًا ثُمَّ قَالَ هَذَا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تَجِيءَ وَالْمَسْأَلَةُ نُكْتَةٌ فِي وَجْهِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِذِي فَقْرٍ مُدْقِعٍ أَوْ لِذِي غُرْمٍ مُفْظِعٍ أَوْ دَمٍ مُوجِعٍ [28]

ترجمه له انس بن مالك رضي الله عنه څخه روايت دی چې له انصارو نه يو سړی نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته راغی سوال يې ترينه کولو ، نبي کريم صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: په کور کې دې څه شته؟ هغه وويل هو يو لمڅی دی په يوه برخه يې ځان پټوو ، او يوه برخه يې په ځمکه غوړوو ، او يو جام دی په هغه اوبه کې څښو ، ويې فرمايل هغه دواړه ما ته راوړه ، انس رضي الله تعالى عنه وايي نو دواړه يې ورته راوړل ، نبي عليه السلام په خپل مبارك لاس کې واخيستل ، بيا يې وفرمايل: څوك دا دواړه اخلي ، يوه سړي وويل زه يې په يو درهم اخلم ، بيا يې دوه که درې ځلې وفرمايل: څوك يې له دې نه په زيات قيمت اخلي؟ يوه سړي وويل زه يې په دوه درهمه اخلم ، نو هغه ته يې ورکړل او دوه درهمه يې واخيستل او هغه انصاري ته يې ورکړل او ورته ويې ويل: په يوه خپل کور ته خواړه واخله او په بل يو تبر واخله او ما ته يې راوړه ، هغه همداسې وکړل ، نبي کريم صلى الله عليه وسلم په تبر کې په خپل مبارك لاس لاستی واچولو او ورته ويې ويل ځه د لرګو کار کوه او پنځه لس ورځې دې ونه ګورم ، هغه سړي د لرګو کار پيل کړ او خرڅول به يې ، کله چې راغی لس درهمه يې ګټلي وو ، نو نبي عليه السلام ورته وفرمايل: په يو څه يې خواړه او په يو څه يې جامې واخله ، بيا يې وفرمايل: دا تاته له هغه نه ښه دی چې په

[28]- المصدر: سنن ابن ماجه، الكتاب:التجارات ، الباب: بيع المزايده ، رقم الحديث: ۲۱۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ دقيامت راشي او سوال دې په مخ کې داغ وي ، سوال کول د سختې خوارۍ، درونـد پور او دردونکې وينې (ديت) له ځښتن نه پرته د بل چا لپاره وړ نه دی.

په يوه بل حديث شريف کې راځي:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا فَإِنْ لَمْ يَزْرَعْهَا فَلْيُزْرِعْهَا أَخَاهُ (29)

ترحمه: له جابر بن عبد الله رضي الله عنه څخه روايت دی وايي رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: څوک چې ځمکه ولري ويې دې کري، که يې نه کري، نو خپل مسلمان ورور ته يې دې ورکړي چې ويې کري.

له پورتنيو احاديثو څخه دکار کولو، حلال رزق ګټلو او د وسايلو د موثر استعمال اهميت څرګنديږي او اقتصادي پرمختګ هم په کار او د وسايلو په موثر استعمال پورې تړاو لري.داسلام له نظره اقتصادي پر مختګ بايد داسې وشي چې د مادي او روحي اړتياوو تر مينځ تعادل برقرار وي ځکه چې د سالم او کامياب ژوند لپاره دا دواړه ضروري دي ځنې خلك په دې نظر دي چې مسلمانان بايد آخرت ته ډير پام وکړي او په دنياوي کارونو ډير وخت ونه لګوي ، زه دا منم چې د مسلمانانو اصلي هدف آخر ت دی مګر د آخرت تر لاسه کول هم زمونږ ددنيا په ژوند پورې تړلی دی لکه امام غزالي(رح)چې وايي: ،،خراب الدنيا خراب الدين لان الدنيا مزرعة الاخرة ،، ژباړه : ددنيا خرابي د دين خرابي ده ځکه دنيا د آخرت توښه ده.

او که مونږ په دنيا کې ښه ژوند ولرو نود آخرت د ښه کېدلو مواقع مو زياتې دي دا په هغه صورت کې چی که چيرې د الله په لاره کې خپلې پيسې ولګوو . د اسلام له نظره د يو شخص لګښت يا مصارف د لاندې ګراف په مرسته ښود ل کېدی شي.په دغه شکل کې:

29- المصدر: صحيح مسلم، الكتاب: البيوع، الباب: كراء الارض، رقم الحديث: ۲۸۶۲

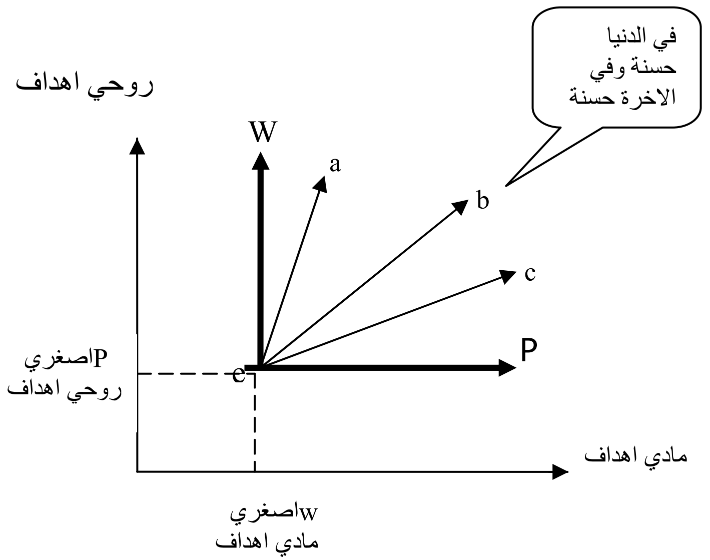

مونږ ګورو چې نوموړی شخص بايد د دنيوي او اخروي لګښتونو په مينځ کې انتخاب وکړي که مونږ فرض کړو (30) د هغه صغری دنيوي اړتياوې(W)، اوصغری اخروي اړتياوې (P) وي نو د هغه شخص د مصارفو د پيل نقطه (e) راځي . اوس د نوموړي شخص لپاره دوه لارې شته يوه دا چې د عايد له زياتيدو سره خپل لګښت په مادي اړتياوو زيات کړي يعنې د (e) له ټکي څخه پورته په افقي ډول سره د (P) په لور حرکت وکړي او روحي اهداف(د الله په لاره کې مصارف) په پخوانۍ صغری نقطه کې پريږدي دوهم دا چې دومره دنيوي لګښت وکړي چې دده د ژوند بقا وربانديې وشي او نور وخت او پيسې د الله په لاره کې ولګوي يعنې د (e) له ټکي څخه پورته د (W) په لور عمودي ډول حرکت وکړي .مونږ بايد دا په پام کې ولرو چې د الله په لاره کې لګښت د مادي اړتياوو د ترلاسه کولو له لګښت څخه ډير ارزښت (ثواب) لري مګر لکه څرنګه مو چې وړاندې عرض وکړ د دنيوي ژوند لپاره هم مصارفو ته اړتيا شته او بهتره لاره د روحي او مادي اهدافو په منځ کی

30- د روحي او مادي اهدافو ټاکنه هر شخص په خپله ښه کولی شي او د هر شخص لپاره مختلفه پايله ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسط لګښت دی یعنې په پورته ګراف کې eb وکتور په لاړه باندې تلل غوره دي، چې د دنیا او آخرت دواړو بریالیتوبونه ترلاسه شي (في الدنیا حسنة وفي الاخرة حسنة)

څرنګه پرمختګ؟

په غربي او نورو غیر اسلامي هیوادونو کې د اقتصادي پرمختګ تر څنګ خلکو خپله عقیده اعمال اوکلتور هم بدل کړ او خپل کلتور یې له پامه وغورځولو لادینیت یې قبول کړ، دغه شان پرمختګ مسلمانانو ته دقبول وړندي.

د پرمختګ په اړوند لاندې درې نظریې وجودلري:

1. خپل ځان د غربیانو په شان تبدیل کړی یعنې څه چې هغوی کوي هغه تاسو هم وکړئ کومې اقتصادي تیورۍ چې هغوی په کار اچوي تاسو هم همغه وکاروئ. مګر مونږ په دې پوهیږو چې د طبیعي او اجتماعي علومو تر مینځ ډېر توپیر وجود لري طبیعي فارمولې په ټوله نړۍ کې یو شان دي مثلا: هایدروجن او آکسیجن چې سره یو ځای شي اوبه جوړېږي دا په امریکا او افغانستان کې یو شان نتیجه ورکوي مګر اجتماعي علوم چې اقتصاد هم له هغې جملې څخه دی یوه تیوري شاید په یوه ځای ((غرب)) کې ښه نتیجه ورکړي مګر په بل ځای کې ((اسلامي هیوادونو او نورو وروسته پاتي هیوادو کې)) شاید موثره او مفیده واقع نه شي.ځکه چې د غربي هیوادونو شرایط او زمونږ د هیوادونو وضعیت او حالات یو برابر ندي او زمونږ د وګړو عادات، عقیده او کلتور د هغوی له وګړو سره زیات توپیر لري. بله اهمه خبره دا ده چې د مسلمانانو عقیده ثابته ده او په عقیده کې بدلون نه راځي نو ځکه مونږ د هغوی دټولو اعمالو پیښې نه شو کولی.

2. دوه ګوني توب یا دوه مخي(Dualism): دا نظریه داسې وايي چې د خپلې ګټې لپاره په غربي اخلاقي اصولو ولاړې غربي تیورۍ د یوې مودې لپاره استعمالولی شو، خو دا د اوږد مهال لپاره ګټور او ممکن کار نه دی. ددې نظریې مطلب دا دی چې د اسلامي او غربي اخلاقو او عاداتو تر مینځ توازن وساتل شي، یو څه غربي اصول او ځنې خپل اصول په کار واچوو خو ددې بده اغیزه دا ده چې اخلاق او کلتور سره ګډوډوي او د

اسلامي ټولنې د ناراحتۍ لامل ګرځي.

3. د شریعت مطابق پرمختګ دا داوږد مهال حل دی یعنې مونږ باید خپلې نظریې او تیورۍ ایجاد او تقویه کړو اوپه اسلامي اصولو ولاړې داسې تیورۍ او قوانین جوړ کړو چې زمونږ د هیوادونو دغه اوسنۍ بدبختي اووروسته پاتې والی له مینځه یوسي او له هغو غربي اصولو او قوانینو څخه کار وا نه خلو کوم چې زمونږ له دین سره په ټکر کې دي.

ځنې غربي اقتصادي تیوریو ته کتنه

د اقتصادي پرمختګ په اړوند ډېرې تیورۍ اونظریې ورکړل شویدي مونږ په دې ځای کې یوازې درې تر څیړنې لاندې نیسو (31):

د سوسیالیستی اقتصاد پوهانو نظریه:

1. سوسیالیست اقتصاد پوهان په دې نظر دي چې د وروسته پاتې نړۍ د وروسته پاتي کېدو اصلي عوامل پرمختللي او ښکېلاکګر هیوادونه دي چې د خپل تسلط په دوران کې یې ددغو هیوادونو پر شتمنیو باندې قبضه کړې وه او دوی یې اقتصادي پرمختګ ته نه دي پرېښودي، دوی عقیده لري چې وروسته پاتې هیوادونه په اقتصادي ډګر کې په کپیټالستي هیوادونو پوري تړلي دي.

[31] -د اقتصادي پرمختګ دتیوریو په اړوند د زیاتو معلوماتو د ترلاسه کولو لپاره د Economic development کتاب څلورم فصل چې .Michael P.Todaro لیکلی دی کتلی شی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

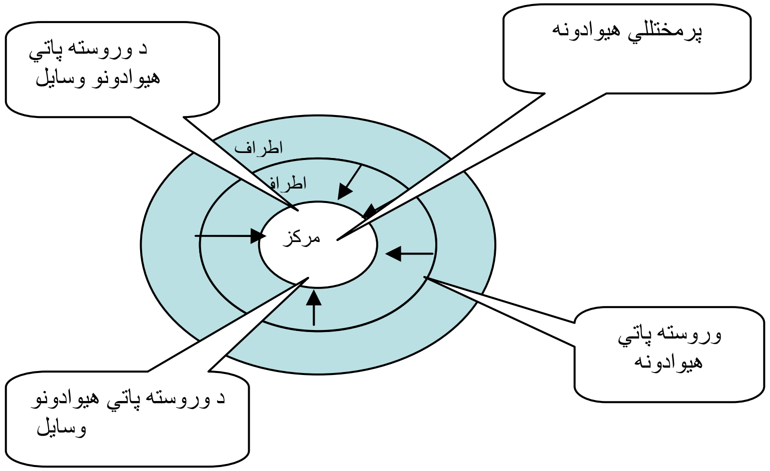

کپیټالستي هيوادونه د نړۍ اقتصادي او مالي مرکز او غريب هيوادونه يې اطراف جوړوي، د غريبو هيوادونو وسايل مرکز ته راوړل کېږي او د هغوی د اقتصادي پرمختګ لپاره استعمالېږي او امير هيوادونه غريب هيوادونه په اقتصادي توګه سره تر خپل کنټرول لاندې ساتي. دوی دا هم وايي چې استعماري هيوادونه اوس هم د وروسته پاتې هيوادونو له وسايلو ګټه کار اخلي او پدې اساس ښکېلاك دوام لري ، خو دغه استعمار په پوځي توګه د وروسته پاتې هيوادونو په نيولو سره نه بلکې د نړيوالو کمپنيو (مولټي نيشنل کمپنيز) د مستقيمې او يا غير مستقيمې پانګونې په وسيله تر سره کېږي.

سوسياليست اقتصاد پوهان د وروسته پاتې هيوادونو د پر مختګ په خاطر لاندېني دوه وړانديزونه لري:

الف:په ځان متکي اقتصادي پاليسي پداسې ډول سره چې د هيواد د پرمختګ لپاره په خپلو کورنيو وسايلو ډېره تکيه وشي اوپه بهرنيو وارداتو لوړه ماليه ولګيږي تر څو کورنی صنعت او فابريکي په پښو ودريږي او وده وکړي.

پر خپلو وسايلو د تکيه کولو اقتصادي پاليسي ښه ده خو په هغه صورت کې چې د هغې

په وسيله يو هيواد وکولی شي د ملك داخلي وسايل په ښه او موثره توګه وکاروي او په دې وسيله وکولی شي چې خپلې فابريکې په پښو ودروي مګر ددې مقصد لپاره په وارداتو لوړ ټکس لګول يوازې په هغه صورت کې په ځای اقدام دی چې د لنډې مودې لپاره وي خو د اوږدې مودی لپاره داخلي فابريکې بايد ديته وهڅول شي چې له بهرنيو تجارتي کمپنيو يا تجارتي توکيو سره آزاد رقابت وکړي او خپل معيار ښه کړي.

ب: په حکومتي سکتور باندې تکيه کول او د خصوصي سکتور او آزاد مارکېټ د مکانيزم په ځای مرکزي پلان جوړونه، خو په ياد بايد ولرو چې په هر څه حکومتي کنټرول مناسب نه دی د اسلام له نظره د خلکو شخصي آزادي سلبول جواز نلري، د حکومت له خوا د غير مفيدو اقتصادي فعاليتونو کنترول او مخنيوی ګټور تماميږي لکه د انحصار (مناپولي) او داسې نورو له مينځه وړل او مخنيوی.

دغه تيوري سره له دې چې يو شمير ښه او ګټور اړخونه لري خو په ځينو هيوادونو کې د سياسي حربې په توګه وکارول شوې نو ښه نتيجه يې ورنکړه او هغه هيوادونه بيا د آزاد مارکېټ د ميکانيزم لوري ته لاړل. بله دا چې زياتره غريب هيوادونه ددې توان نه لري چې په موثر ډول سره خپل وسايل وکاروي او خپلو هيوادوالو ته دکار شرايط برابر کړي نو ځکه دوی مجبور دي چې بهرنۍ پانګونې ((نړيوالې کمپنۍ)) ته په خلاص زړه ځای ورکړي سره له دې چې هغوی زياتره په لومړنيو توکيو کې پانګه اچوي کوم توکي چې د دوی دکمپنيو د چلښت لپاره پکار وي او وروسته پاتې هيوادونو ته پر مختللې ټکنالوژي چې د اقتصادي پرمختګ لپاره اړينه ده په ډېره کمه اندازه نقلوي.

نيمګړې نمونه (The False-Paradigm Model)

دا د پرمختګ د نړيوال تکيه توب د تيورۍ دوهم شکل دی دغه نظريه ډېره انقلابي نه ده لکه څومره چې لومړنی ماډل و. ددغې ماډل له مخې د غريبو هيوادونو د وروسته والي اصلي لامل د پرمختللو هيوادونو له خوا د غلطو او غير مناسبو مشورو ورکول دي، بله دا چی د وروسته پاتې هيوادونو د حکومتونو زياتره لوړ پوړي چارواکي او اقتصاد پوهان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غربي هیوادونو کې روزل شوي او لوړ تحصیلات یې په هغو هیوادونو کې کړیدي چې له غربیو هیوادونو سره د ځمکې او اسمان توپیر لري، نو ځکه دوی د خپلو هیوادونو په مشکلاتو او اقتصادي اړتیاوو سم نه پوهیږي او دا ډله کوشش کوي چې همغه اقتصادي نظریې او قوانین دلته هم پلي کړي په داسې حال کې چې په دې هیوادونو کې د پرمختللو نظریاتو د پلي کولو لپاره شرایط برابر نه وي او د هغو مغلقو او پیچلو ماډلونو او نظریو په پلي کولو سره د توقع وړ نتایج لاسته نه راځي . ځکه د غربیو هیوادونو جوړښت او ټولنه د پرمختللو هیوادونو سره توپیر لري. دغه نظریه حقیقت ته ډېره نژدې ده د بیلګې په توګه زمونږ په هیواد افغانستان کې مونږ نشو کولی چې په پوره ډول سره هم هغه نظریه عملي کړو کومه چې په غربي هیوادونو کې پلې شویده،شاید چې دغه تیوري او ماډلونه به د هغو لپاره صحیح وي خو مونږ نشو کولی چې ټوله نظریه بې له قیده اوشرطه دلته پلې کړو ځکه زمونږ ټولنه یوه اسلامي ټولنه ده او ځان ته اصول او قواعد لري او که هغه په پام کې ونه نیول شي نو بد عواقب به ولري لکه د مرحوم امان الله خان پاچا د چټک اقتصادي پرمختګ د پالیسیو په مقابل کې چې افغانانو عکس العمل وښود په همدغه شکل که غربي اقتصادي نظریه زمونږ په حکومت باندې په لنډ وخت کې وتپل شي ښه عواقب به ونه لري. متاسفانه زمونږ په هیواد کې چون قدرت د مرکزي حکومت په لاس کې نه دی هره غیر دولتي موسسه او بهرني حکومتونه د ښځو د مساوي حقوقو او آزادۍ ډنډورې غږوي او هر اړخ د خپلې خوښې او اهدافو مطابق د ښځو له آزادۍ او حقوقو نه ځانګړې تعبیر لری بیله دې چې اسلامي اصول او زمونږ کلتور او دود په نظر کې ونیسي. افغانان اوس په ډېرو بدو شرایطو کې ژوند کوي او په لومړي قدم کې باید نور اړین مشکلات حل کړی شي او وروسته دې خواته لاړم او مناسب پام وکړي او که اوس دې خبرو ته ډېره توجه وشي دا به د هغه متل سره برابره خبره وي چې وایي: "یو د لوږې څخه مري او بل یې په سر پورې پراټې ګوري".

۲) د متوازنې ودې تیوري

دغه تیوري د ښاغلي ر. نورکسه او ر.روډن (R.Rodan,او R.Nurkse) له خوا وړاندې شویده، دوی وایي چې د غریبو هیوادونو د نه پرمختګ علت د یوه معاصر صنعتي سکتور نه موجودیت دی. اوس سوال دا دی چې یو وروسته پاتې هیواد څرنګه کولی شي پرمختګ وکړي؟ دا په تدریجي ډول سره هم شونې ده ځکه چې ځنې اقتصاد پوهان فکر کوي چی په ټولو سکټرونو کې د متوازنې ودې له ستراتیژۍ پرته د یوه هیواد صنعتي کېدل ناشوني دي پدې معنی چې په یوه وخت کې مختلفې فابریکې جوړې شي ترڅو د یوې او بلې د اړتیا وړ شیان تولید شي ځکه د یوې فابریکې تولیدي توکي ځنې وخت د بلې فابریکې خام مواد تشکېلوي، نو دغه د متوازن رشد ، انکشاف یا پرمختګ تیوري یو ه" لویه ټیله" (Big Push) ښیي یعنې په یوه وخت کې ډېرې فابریکې جوړول او په لویه پیمانه پانګونه اچول دغه کار به دغریبو هیوادونو وروسته پاتې والی له مینځه یوسي.د ۱۹۶۰ کلونو په دوران کې د پرمختګ دغې تیورۍ د ډېرواقتصاد پوهانو او پالیسۍ جوړونکو نظر ځانته راجلب کړ او غریبو هیوادونو هیله کوله چې په دې وسیلې سره به دوی له وروسته پاتې والي څخه نجات پیداکړي. خو په عمل کې ددې تیورۍ پلي کول ډېرګران وو ځکه ددې تیورۍ مطابق باید په لویه پیمانه پانګونه وشي او دا ډېرو پیسو ته اړتیا لري څرنګه چې په غریبو هیوادونو کې د بسپنې کچه ډېره کمه ده نو ځکه دوی د اړتیا وړ پیسې نه لري. ځینو اقتصاد پوهانو ددې حل دا وګڼلو چې له نورو هیوادونو څخه پور واخلي، دغه پور اخستنې دتوقع وړ نتایج تر لاسه نه شوای کړی او غریب هیوادونه نور هم دسودي پور تر بوج لاندې راغلل او دغه عمل (سودي پور)ددې هیوادونو اقتصادي پرمختګ نور هم ګران کړ.ځکه په ډېرو هیوادونو کې هغه پیسې چې د پور په ډول له بهرنیو هیوادونو څخه تر لاسه شوې وې په سم ډول سره ونه کارول شوې او په ځینو هیوادونو کې چارواکو په خپلو جیبونو کې واچولې.له بله پلوه وروسته پاتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیوادونه په اقتصادي توګه دیته نه دي تیار چې په یو ځل ډېرې زیاتې پیسې په سمه توګه وکارولی شي، ځکه دوی روزل شوی بشري ځواك نلري او که پر مختللې ټکنالوژي او فابریکې تر

لاسه هم کړي د هغې د چلونې لپاره بشري قوا نه لري، د وروسته پاتې هیوادونو مثال د یوه وړوکي ماشوم دی ځرنګه چې ماشوم هم په یو ځل زیات خواړه نشي هضمولی همدغه شان وروسته پاتې هیوادونه هم په یو ځل پرمختګ «یو دم ډیرې پیسې او ډیره پانګونه په موثر ډول نشي استعمالولی» نشي کولی بلکې په تدریجي ډول سره دا کار شونی دی.

د اقتصادي پرمختګ د غربي تیوریو په اړه څو وروستۍ خبرې:

هیڅوك له دې څخه سترګې نه شي پټولی چې غربیانو په ټولو علمي برخوکې ډېر پرمختګ کړیدی او مونږ هم د دوی له علومو څخه د قدر وړ استفاده کولی شو خو مونږ باید په دې پوه شو چې اقتصادي علوم او تیوري د فزیکې علومو په شان نه دي چې یوه فارموله او ماډل په هر ځای کې یوه نتیجه ورکړي, هغه که امریکا وي او که افغانستان د مثال په توګه د هایدروجن او آکیسجن دیوځای کولو څخه اوبه مینځ ته راځي، خو په اجتماعي علومو کې خبره داسې نه ده ځکه چې د مختلفو هیوادونو د وګړو دود او کلتور سره مختلف دی او همدارنګه اقتصادي حالات هم ډېر توپیر سره لري نو ځکه ډیر داسې پیښیږي چې یوه اقتصادي تیوري په یوه ځای کې ډېره ګټوره وي مګر په بل هیواد کې هغه رنګه نتیجه نه ورکوي. دغه مطلب په لاند ټکو کې خلاصه کولی شو:

- کومې اقتصادي تیورۍ چې غربیانو جوړې کړیدي هغه د هغوی د هیوادونو د حالاتو او د عوامو د ارزښتونو اوکلچر په بنسټ جوړې شویدي او هغه تیورۍ په بشپړه توګه په اسلامي هیوادونو کې د پلي کولو وړنه دي او که پلي هم شي بیا د توقع وړ نتیجه

نه ورکوي.

- د اسلامي هیوادونو ډېر اقتصاد پوهان او پالیسي جوړونکي چې په حکومتي چاروکې فعال رول لوبوي ځرنګه چې دوی په غربي او پر مختللو هیوادونو کې زده کړې کړې او هملته روزل شویدي، نو دوی په دې هڅه کې وي چې همغه غربي تیوري په خپلو هیوادونو کې پلې کړي او بله دا چې دوی ددې هیواد د ټولنیزو او دیني مسائلو په اړه بنه معلومات نه لري نو ځکه دې اړخ ته د اړتیا وړ توجه نه کوي چې په دې وجه د دوی هلې ځلې موثرې او ګټورې نه تمامیږي.

- د غربي هیوادونو د متخصیصنو لخوا د وړاندې شوو هغو پالیسیو او مشورو پلي کول چې زمونږ له کلتور او دیني اصولو سره په ټکر کې دي د اقتصادي پر مختګ پر ځای د کورنۍ اړې دوړې د رامینځ ته کېدو سبب ګرځي.

- د اسلامي هیوادونو د وروسته پاتې کېدو اصلي عامل دا دی چې دوی خپل وسایل په موثر ډول سره نه کاروي او ددې تر څنګ دوی موثره او تریننګ «روزل» شوي بشري قوه نه لري نو دوی باید د بشري قوی یا ځواك خوا ته ډیره پاملرنه وکړي.ځکه که مونږ پرمختللې ټکنالوژي پیداهم کړو د هغې دکارولو او چلولو لپاره به بیا هم د نورو هیوادونو متخصصینو ته اړ وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم فصل

د اسلامي هیوادونو ترمینځ اقتصادي همکاري (ائتلاف) (32)

د یو ګروپ هیوادونو تر مینځ اقتصادي همکاري یا ګډه مرسته د پوره اقتصادي اتحاد معنی ورکوي . اقتصادي اتحاد په دوه ډوله دی، بشپړ اقتصادي ائتلاف او جزوي یا غیر کامل اقتصادي اتحاد. په بشپړ اقتصادي ائتلاف کې ګډ مارکېټ، آزاده سوداګري، ګډه اقتصادي مرسته او داسې نور ټول شامل دي او په انفرادي ډول سره دا په غیر مکمل اقتصادي اتحاد یا په تدریجي اقتصادي اتحاد کې شاملیږي.

د اسلام له نظره هر هغه کوښښ د منلو او ستایلو وړدی چې په هغې سره د اسلامي هیوادونو تر مینځ اړیکې ښې کیږي او د مسلمانانو تر مینځ د یووالي سبب شي. الله تعالی په قرا ن کریم کې فرمایي:

[وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ] (المائدة1)

ترجمه: .....او مرسته کوئ تاسې یو تر بله په نیك کار او تقوی کې او مه کوئ تاسې مرسته (مدد) یو تر بله په ګناه او په عدوان(ظلم تجاوز).

په دغه مبارك آیت کې الله تعالی مسلمانانو ته امر کړی چې یو له بل سره د خیر په کارکې مرسته وکړي او په بد عمل کې له مرستې څخه منع کړی شویدي.

په بل آیت شریف کې فرمایي :

[إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِي] (الأنبياء91)

[32] -دغه ټول فصل د ښاغلي دکتور عبدالرحمان یسري د کتاب(Studies in the Science of Islamic Economics) د دولسم فصل څخه را اخستل شوی ،او ددغه موضوع عنوان دی Forward Positive Economic Integration Among Islamic Countries

په دغه آیت کې ویل شوي چې بې شکه ستاسې امت یو واحد امت دی، یعنې ټول مسلمانان باید سره یو وي او په خپلو مینځونو کې سره اتفاق او یووالی ولري .یووالی له اقتصادي همکارۍ نه غوره دی ځکه په یووالي کې اقتصادي همکاري هرومرو شامله ده مګر په اقتصادي همکارۍ کې د یووالي شاملیدل حتمي نه دي.

د اسلامي هیوادونو تر مینځ د اقتصادي یووالي((ائتلاف او همکارۍ)) لپاره باید دا په پام کې ونیول شی چې هیڅ هیواد دا حق نه لري چې د غیر اسلامي هیواودنو په شان داسې اقتصادي اصول او طریقې وکاروي چې خپل ګاونډي اسلامي هیواد ته زیان ورسوي، بلکې باید داسې لارې چارې ولټول شي چې دواړو هیوادونو ته په کې ګټه وي او که چیرې بیاهم داسې یو هیواد پیدا شي چې د بل مسلمان هیواد په زیان اقتصادي پالیسي وکاروي هغه باید له اقتصادي اتحاد څخه لیرې کړی شي.ددې تر څنګ باید یوه مناسبه لار (ستراتیژي) تیاره شي او په لویه پیمانه په ټولو هغو هیوادونو کې پلی کړی شي چې په دغه اقتصادي اتحادیه کې غړیتوب لري. ددې تر څنګ تجارتي، مالي او پولي پالیسۍ باید د اسلامي قوانینو او احکامو په رڼا کې جوړې شي او په پټو سترګو باید د غربي تیوریو په پلي کولو پسې منډې ونه وهل شي، کومې چې یوازې د دوه اړخیزې ګټې په خاطر پلي کېږي او روا او ناروا ته پکې پام نه کېږي.

په اقتصادي برخه کی پر نورو تکیه کول او پایلې یې:

د اوسنۍ اسلامي نړۍ زیاته برخه په نړیواله کچه د غریبو او وروسته پاتې هیوادونو له ډلې څخه شمیرل کېږي او له ټولو هغو مشکلاتو سره لاس او ګریوان دي چې نور غیر اسلامي غریب هیوادونه ورسره مخ دي. د بیلګې په توګه صادرات یې زیاتره خام مواد دي او په لومړنیو تجارتي توکېو باندې تکېه لري او واردات یې خوراکي مواد ، اړین شیان او نور استهلاکي توکي دي او په کمه اندازه تکنالوژي او ماشین آلات تشکېلوي. له دغه تجارتي بڼې څخه دا څرګندیږي چې اسلامي هیوادونه په غربي او غیر اسلامي هیوادونو باندې متکې دي.او دغه اقتصادي تکېه د تاریخي شالید په وسیله نوره هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرګندیدای شي. په تاریخي ډول سره دا ښکاره خبره ده چې استعماري هیوادونو په اسلامي هیوادونو کې د استعمار په دوران کې او له هغه ځخه وروسته د مستقیمې پانګونې او یا مرستې په وسیله سره د هغو خامو او لومړنیو تجارتي توکیو تولید تقویه کړیدی د کومو لپاره چې د دوی فابریکو او خلکو اړتیا لرله.

اسلامي هیوادونه باید په پرمختللو هیوادونو باندې خپله اقتصادي تکیه کمه کړي او په خپل مینځ کې یو له بل سره همکاري وکړي او د خپلو صادراتي توکیو ترکیب باید پراخ کړي. او تر ځو پورې چې د اسلامي هیوادونو اقتصاد په غیر اسلامي هیوادونو پورې تړلی وي، تر هغې پورې د اسلامي هیوادونو تر مینځ پیاوړې اړیکې مینځ ته نشي راتلی او اقتصادي یووالی یې مشکل دی.

اقتصادي یووالي ته لیوالتیا او په مخ کې پراته خنډونه:

په ډېرو اسلامي هیوادونو کې د تیرو دریو لسیزو حالات او داخلي بدلونونه د عوامو له اړخه د اسلامي شرعي اصولو د پلي کولو او د اسلامي امت د یووالي لیوالتیا په ګوته کوی ددې تر څنګ د ځینو اسلامي هیوادونو حکومتونو هم هڅه کړې چې په نړیواله کچه یو اسلامي ځواک جوړ کړي. په ډیرو هیوادونو کې نړیوال اسلامي کنفرانسونه جوړشول او یو شمیر نوې اسلامي ادارې او ټولنې جوړې شوې. دغه ټولې هڅې ددې ښکاره ثبوت دی چې د اسلامي هیوادونو وګړي او حکومتونه هڅه کوي اسلامي شریعت پلی کړي او خپل پخوانی یووالی او برم بیا تر لاسه کړي .

مګر ددې تر څنګ د اسلامي هیوادونو تر مینځ ډېر سیاسي اختلافات او توپیرونه هم شته چې د ددوی د یووالي او اقتصادي همکارۍ په مخ کې خنډ ګرځي چې ددې ښه بیلګه د عراق ایران جنګ، د افغانستان او پاکستان تر مینځ په سرحدي سیمه لانجه او داسې نور مشکلات دي. زیاتره دا ډول لانجې اسلامي هیوادونو په خپله نه دي جوړې کړې بلکې د استعماري قوتونو او هیوادونو له اړخه ورته جوړ شویدي تر ځو خپلو شومو مقاصدو ته پرې ورسیږي، خو مونږ دا ویلی شو کله چې اسلامي نړۍ خپلو اسلامي

اصولو او ارزښتونو ته غاړه کیږدي دغه مشکلات به ورو په ورو کم او حل شي. په هر ډول سره اوس په لنډ وخت کې د اسلامي نړۍ تر مینځ بشپړ اقتصادي اتحاد ناشونی بریښي خو جزوي اقتصادي همکاري او یووالی ممکن دی، د بشپړ یووالي لپاره یو څه وخت ته اړتیا شته. په دې اړوند ځنې غتې پروژې هم په کار اچول شویدي لکه د عربو مشترک مارکیټ او داسې نور مګر ډېرې بریالۍ نه بریښي.

داقتصادي ائتلاف په مخ کې ولاړ خنډونه:

د اقتصادي ائتلاف په لار کې پراته خنډونه په لاندې ډول دي:

1. په اسلامي هیوادونو کې غیر اسلامي قوانین او ارزښتونه کوم چې په طبیعي ډول سره غیر اسلامي ادارې او پالیسۍ پیاوړې او حمایه کوي.
2. په اسلامي نړۍ کی پیاوړی او فعال غیر اسلامي بانکي سیستم کوم چې تر ډیره د غربي نړۍ له بانکي سیستم سره تړلی دی.
3. د اسلامي نړۍ د تجارت اوسنی جوړښت (ترکیب) ،دکوم په بنا چې اسلامي هیوادونه په اقتصادي توګه په غربي هیوادونو تکیه لري.
4. د اسلامي هیوادونو هغه رسمي قوانین کوم چې د کارګرانو آزاده راشه درشه منع کوي او د مسلمانو کارګرو لپاره پکې هیڅ استثنا نشته. مسلمانو کارګرو ته اجازه نشته چې په آزاده توګه له یوه اسلامي هیواد ځخه بل اسلامي هیواد ته لاړشي، دا د اقتصادي یووالي او ائتلاف په وړاندې تر ټولو لوی خنډ دی .
5. په اسلامي هیوادونو کې د مسلمانو کار و بار کوونکو یا سوداګرو لپاره د ترجیحي چلند نه موجودیت.

د اقتصادي ائتلاف (یووالي) لارې:

له پورتني بحث ځخه دا نتیجه اخلو چې په اسلامي نړۍ کې یو دم د اقتصادي ائتلاف یا یووالي مینځ ته راتګ ناشونی دی، ځکه د اقتصادي ائتلاف مخالفې قواوې ډېرې دي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

موښږ يې له پامه نشو غورځولی.نو کوم اسلامي هيوادونه چې غواړي اقتصادي ائتلاف وکړي باید لاندیني ټکي په پام کې ونيسي:

لومړی لار: دوی (اسلامي هیوادونه) یو اوږد مهاله مرحله وار پروګرام پیل کولی شي لکه څرنګه چې اورپايي اتحادیې همداسې کړي وو. تر څو په پای کې پوره اقتصادي ائتلاف ته لاره هواره شي. په دې ډول په لومړي پړاو کې آزاده اسلامي تجارتي ساحه جوړیدی شي او بیا په دوهم پړاو کې اسلامي ګمرکي اتحادیه جوړیدي شي اوداسې نور.

دوهمه لار : دا ده چې اسلامي هیوادونه په لومړي قدم کې او مخکې لدینه چې بل څه وکړي د یوې اسلامي استراتیژۍ په وسیلې سره مخالف ځواکونه او د اقتصادي ائتلاف مخالفې قواوې او فعال ځواکونه له مینځه یوسي. په دوهم قدم کې زه دا وړاندیز کوم چې اسلامي هیوادونه هغه ټول بندیزونه له مینځه یوسي کوم چې د اسلامي هیوادونو تر مینځ د کارګرو او کپیټل (سرمایې،ماشین آلاتو) د آزاد تګ راتګ مخه نیسي

د اسلامي بشپړ ائتلاف یا یووالي د لاسته راوړلو دریم قدم یا دریمه مرحله (پړاو) د تجارتي ، پولي او مالي پالیسیو د یو کولو پړاو یا مرحله ده او ددې هدف د حاصلولو لپاره پدې کې د پرتو ټولو خنډونو او مشکلاتو له مینځه وړل ضروري دي تر څو د اسلامي هیوادونو پرمختګ او هوساینه ترلاسه شي.د پورته دریو وړاندې شوو وړاندیزونو(مراحلو) تشریح په لاندې ډول ده.

1. لومړۍ مرحله :د اقتصادي ائتلاف د اهمو مخالفو قواوو له مینځه وړل:

د اقتصادي ائتلاف ضد اهمې قواوې په حقیقت کې له هغو غیر اسلامي قوانینو، ارزښتونو او ادارو څخه سرچینه او مرسته اخلي کوم چې په اسلامي هیوادونو کې اوس شتون لري .ددې په خاطر بایدګړندي قدمونه اوچت شي چې په اسلامي هیوادونو کې اسلامي قوانین او ارزښتونه بیا را ژوندي کړی شي. دا به بابیزه وي چې موږ د اسلامي هیوادونو تر مینځ د اقتصادي ائتلاف هیله وکړو خو د اسلامي شریعت په عملي کولو

کې وفادار او ربښتیني ونه اوسو.خو دا باید ووایو چې په پوره ډول سره د شریعت پلي کول یو څه وخت ته اړتیا لري او دا به په تدریجي ډول سره صورت نیسي ، ځکه دمهال اسلامي هیوادونه له شریعت څخه لیرې پاتې دي او په ټولو اقتصادي چارو کې شرعي احکام پلي کول حتما یو څه وخت ته اړ تیا لري. تر اسلامي شریعت لاندې به شخصي شتمني په امن وي، انحصار (مناپولي) ،احتکار او داسې نور اعمال به په ټولنه کې ځای ونه لري، زکات به په موثر ډول سره ټولیږي او مصرفیږي. په اسلامي نړۍ کې به ټولې غیر اسلامي اداري او پالیسۍ د پښنو ټینګولو ځای له لاسه ورکړي او د هغې بدیلې اسلامي اداري به یې ځای ونیسي. یوه ډېره خطرناکه پدیده چې اوس اسلامي هیوادونه ورسره لاس اوګریوان دي د ټولنیز دوه ګوني توب یا دوه مخی (Sociological Dualism) پدیده ده او هغه په دې ډول سره چې ځنې خلك د اسلام د مبین دین اصول او قوانین له غربي تهذیب، ارزښتونو او اصولو سره ګډوي او له دواړو څخه هر هغه څه چې د دوی خوښ وي اخلي او پلي کوي یې، چې ددغه ډول اعمالو ښه بیلګه زموږ د هیواد په پلازمینه (کابل) کې د خلکو په لباس او اعمالو کې ښه لیدل کیږي. د اسلامي او افغاني اصولو او ارزښتونو او کلتور پلي کول ددې له پاره اړین دي چې موږ په دې وتوانیږو چې په خپله پالیسۍ جوړونه کې خپلواکه و اوسو او د غربي کلتور او ارزښتونو تر اغیزې لاندې نه وو تر څو داسې پالیسۍ جوړې شي چې اسلامي هیوادونه یو له بل ته سره نژدې کړي.

دوهمه مهمه مسئله چې باید په لومړۍ مرحله کې حل شي هغه په غیر اسلامي هیوادونو باندې د اسلامي هیوادونو اقتصادي تکیه ده، موږ (اسلامي هیوادونه) باید زیار وباسو تر څو پر غربي او غیر اسلامي هیوادونو باندې متکې پاتې نشو خصوصاً په اقتصادي ډګر کې بلکې دوی باید د وارداتو په عوض فابریکې (Import Substitution Indusrtries)جوړې کړي .په دې معنی کوم تجارتي توکي چې دوی یې واردوي د هغې د تولید لپاره اسلامي هیوادونه باید دتولید فابریکې جوړې کړي . داسلامي قوانینو پلي کول به د سودي بانکونو ټغر هم ورټول کړي،کوم چې د اسلامي اقتصاد د پلي کولو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي ائتلاف ضد لوی خنډ دی.

2. دوهمه مرحله: د بشري فکتور آزادي او موبلایزیشن

له بشري فکتور څخه زمونږ هدف انسان دی، په بشري ځواك یا فکتور کې کارګر، تخنیك لرونکي (ټکنیشن)، مینجران اداره کوونکي، ساینس دانان او صنعت کاران ټول شامل دي. د مثبت اسلامي اقتصادي ائتلاف (یووالي) لپاره د بشري فکتور آزادي یو اړین شرط دی. داسې که چیرې په اسلامي نړۍ کې د یوه هیواد کارګر وغواړي چې په بل اسلامي هیواد کې کار وکړي نو هغه ته باید هملته د کار کولو اجازه ورکړل شي او په دې سره به دواړه هیوادونه (له کومه چې کارګر ځي او چیرته چې کارکوي) ګټه وکړي ځکه کوم هیواد ته چې کارګر ځي ددې معنی ورکوي چې هلته کارګران کم دي نو د هغوی د فابریکو د چلونې لپاره بهرنیو کارګرو ته اړتیا لیدل کېږي او دغه کارګر به بیا په خپلو هیوادونو کې خپلې کورنۍ په مالي توګه حمایه کوي.متاسفانه چې په اوس وخت کې اسلامي هیوادونه اجازه نه ورکوي کارګران په ازاده توګه له یوه نه بل هیواد ته لاړ شي او په دې وجې سره ډېر تکړه اسلامي علماء، ساینس پوهان، اقتصاد پوهان او نور په لویدیځو هیوادونو کې دکار کولو هڅه کوي او هغوی هم ورته په خپلو هیوادونو کې د اوسیدو شرایط برابروي . ددې پرځای چې نوموړي د اسلامي هیوادونو په پرمختګ کې برخه واخلي د غربي هیوادونو په اقتصادي پر مختګ کې ونډه اخلي، دغه مشکل ته په اقتصادي ژبه د پوهې د خاوندانو هجرت (Brain Drain) وایي چې معنی یې دا ده له هیواده تکړه بشري قوه وځي او بیکاره هغه چې په څه نه پوهیږي د هیواد د ننه پاتې کېږي. له نیکمرغه چې دوه دری کاله وړاندې د سعودي عربستان حکومت یوه نوې پالیسي جوړه کړه چې د هغې په ترخ کې یې د لوړو زده کړو لرونکو کارګرو ته چې فعلاً په سعودي کې کار کوي د تابعیت ورکولو اجازه ورکړه . مونږ له دې څخه هم سترګې نه شو پټولی چې که بشري فکتور آزاد کړی شي ځنې هیوادونه لکه عربي نړۍ به له یو څه مشکلاتو سره مخ شي ځکه د غریبو اسلامي هیوادونو کارګر لکه د بنګلدیش،

افغانستان ، پاکستان اوداسې نور به ډېر زیات هغو هیوادونو ته مخه کړي. مګر ددې مشکل د حل لپاره اسلامي هیوادونه کولی شي چې مرحله واره پالیسي جوړه کړي په داسې شکل چې په لومړۍ مرحله کې یوازې د لوړو زده کړو درلودونکي لدې آزادۍ نه برخمن شي او ورپسې د ټیټو زده کړو لرونکي او یا په پیل کې د څو ورته شرائطو لرونکو اسلامي هیوادونو ترمینځ بشري قوه آزاده کړی شي او ورپسې وروسته ټوله اسلامي نړۍ په کې ورګډه شي.

3. دریمه مرحله: داسلامي ګمرکي او اقتصادي پالیسیو یووالی

په دغه مرحله کې اسلامي هیوادونه په مستقیم ډول سره د اقتصادي ائتلاف د ترلاسه کولو لپاره دری لارې یا وسیلې په کار اچولی شي.

لومړی د اسلامي اصولو په عملي کولو سره دګمرکي پالیسیو یووالی او د اسلامي ګمرکي اتحادیې جوړونه.

دوهم د اسلامي هیوادونو د تولیدي توکیو هماهنګي (همغږي) (د نسبي غوره والي په اساس Comperative advantage). د نسبي برترۍ طریقه دیته وایي کوم هیواد چې یو شی د بل هیواد په پرتله په کم قیمت او ښه جنسیت تولید کولی شي هغه باید د هم هغه تجارتي توکیو په تولید کې تخصص وکړي او یا بالعکس بل هیواد باید د هغو شیانو په تولید کې تخصص وکړي چې په پرتلیزه توګه د هغې د ښه تولید توان لري او بیا دوی کولی شي چې د آزاد تجارت په وسیله خپلې اړتیاوې رفع کړي .

دریم په دې موخه د اقتصادي پالیسیو یووالی او هماهنګي چې د اقتصادي ائتلاف یا یووالي هدف پوره کړی شي. ددې تر څنګ دا هم باید ومنو چی په اسلامي هیوادونو کې د شریعت په پلي کولو سره به له مارکېټ نه انحصار داري (مناپولي) ورکه شي او په مارکېټ کې د شرعي احکامو د پلي کولو په منظور به اسلامي هیوادونه دیته اړ وي چې د اقتصادي پالیسیو د انسجام ګډه اداره جوړه کړي. نوموړې اداره به په اسلامي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیوادونو کې د نرخونو د ځیرنو، په مارکېټ کې د احتکار، انحصار داری او داسې نورو غیر شرعي معاملاتو د مخنیوي دنده په غاړه لري.

4. د مالي او پولي پالیسیو یووالی (کوارډنشن) او د ګډ پلان اړتیا:

د اسلامي هیوادونو تر منځ د مالي او پولي پالیسیو انسجام او یووالي ته ډېره اړتیا لیدل کېږي ځکه اسلامي اقتصاد یو بې سوده (Interest) اقتصادي سیستم دی نو ددې لپاره د پیسو ارزښت ثابت ساتل ډېر اړین دي. د پیسو د ارزښت په ثابت ساتلو سره به په اسلامي هیوادونو کې د پانګونې لپاره ښه شرایط برابر شي او ددې تر څنګ به د افلاسیون مخه نیول شوې وي چې پر اقتصاد د هغې ناوړه عواقب او مضر اثرات مخکې ذکر شویدي. حکومتونه باید په بانکي سیستم باندې خپل کنټرول وساتي تر څو د پیسو ارزښت کنټرول او ښه اداره کړی شي.

او س راځو مالي پالیسۍ ته معلومه دې وي چې ټکس او د حکومت لګښت تر مالي پالیسۍ لاندې راځي، په اسلامي مالي پالیسۍ کې زکات ډېر اهم رول لري حکومت باید زکات راټول کړي او په مستحقینو باندې یې وویشي په دې لړ کې اسلامي هیوادونه باید په ګډه سره هڅې وکړي تر څو د زکات د ښې ادارې لپاره موثر ګامونه اوچت شي او زکات د غریبۍ او بیوزلۍ د له مینځه وړلو لپاره وکارول شي.د اسلامي هیوادونو په مینځ کې د مالي او پولي پالیسیو انسجام به د اقتصادي او ټولنیز پرمختګ لپاره ګټور تمام شي مګر مهمه خبره دا ده چې اسلامي هیوادونه کومې لارې چارې وکاروي چې په یوه وخت کې په ټوله اسلامي نړۍ کې یو ډول اقتصادي (مالي ،پولي او...) پالیسي عملي شي؟ او په دې سره وکولی شو په ټوله اسلامي نړۍ کې د مشخصو اهدافو د لاسته راوړلو په منظور بانکونه اونورې مالي ادارې د یوه مشخص او معین لوري او هدف په خوا برابرې او په مخ بوځو.

دا باید ذکر کړو چې د اسلامي هیوادونو لپاره لارښود اقتصادي پلان (Instructional or Inductive) غوره دی او هغه په دې ډول سره چې باید داسې اقتصادي پالیسي او پلان جوړ شي چې هغه سکتور ته چې د توجه وړ او یا اړین دی ښه وده ورکړي او د صنعت

کارو لپاره زړه راښکونکي شرایط برابر کړي چې په دغو پروژو کې پانګه واچوي مثلا هغوی ته په ټکس کې مراعا ت ورکړل شي او یا داسې نور .د اقتصادي ائتلاف لپاره ډېرو ځیړونو او پلانونو ته اړتیا لیدل کېږي تر څو د ټولو هیوادونو وسایل په موثر ډول سره وکارول شي او د اتحادیې ټول غړي هیوادونه په اقتصادي ډګر کې پرمختګ او وده وکړي.

اسلامي ګمرکي اتحادیه:

د اسلامي ګمرکي اتحادیې د جوړولو په خاطر، زما وړاندیز دا دی چې ددې هڅو په لړ کې دې له هغه ګمرکي سیستم (العشور) څخه چې د حضرت عمربن الخطاب (رض) په وخت کې پلی شوی و کار واخستل شي،او دغه سیستم (العشور) په اسلامي نړۍ کې پرته له کوم بدلون څخه تر ډېره وخته کارول شوی هم دی . دغه سیستم دوه برخې لري، یوه برخه یې له مسلمانو سوداګرو سره او بله بر خه یې له غیر مسلم سوداګرو سره تړاو لري . د غیر مسلم سوداګرو تر مینځ هم تو پیر شته، د سوله غوښتونکي غیر مسلم هیواد سره د هغه غیر مسلم هیواد په نسبت چې له اسلامي امت سره د جنګ په حالت کې وي یو څه نرمي کېږي . په مسلمانو سوداګرو %2.5 ټکس لګیږي او کله چې دغه تجارتي توکي اسلامي هیواد ته داخلیږي، په غیر مسلم باندې دغه ټکس دوه چنده کېږي یعنی ۵% ټکس ورڅخه اخستل کېږي او په ځینو حالاتو کې څلور چنده یعنې ۱۰% ټکس هم ورنه اخستل کېږي او دا په هغه صورت کی چی دغه تجارتي مال له داسې غیر مسلم هیواد څخه راوړل شي چې له مسلمانانو سره د جګړې په حال کې وي. د العشور سیستم دا هم تائیدوي چې هر څومره ټکس کفار پر مسلمانانو لګوي، مسلمانان هم باید پر دوی هغومره اندازه ټکس ولګوي.

زما د وړاندیز معنی دا نه ده چې په اوس وخت کې دې د العشور ظاهري معنی او مفهوم پلی شي، بلکې مهم شي دا دی چې د العشور سیستم له حکمت څخه ګټه اوچته شي، ځکه دغه سیستم د قران او احادیثو په رڼا کې جوړ شوی او ددغه سیستم حکمت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنسټ باید اسلامي هیوادونه په کار واچوي . ددې معنی دا ده چې مسلمانو سوداګرو ته باید په ترجیحي بنیاد د ټکس په سیستم کې یو څه مراعات ورکړل شي .له بله اړخه هغو غیر مسلم هیوادونو ته چې په سوله ایز ډول سره اوسیږي، د هغه غیر مسلم هیواد په نسبت زیات مراعات ورکول کیږي کوم چې له مسلمانانو سره د جنګ په حالت کې وي.

کله چې د اسلامي هیوادونو تر مینځ ګمرکي اتحاد جوړیږي نو خپل مینځي ټکسونه (مالیه) به کموي او پر هغو هیوادونو به په نسبي توګه زیات ټکس لګوي کوم چې پدې اتحاد کې غړیتوب نلري. په دې سره به د اسلامي هیوادونو صنعت وده پیداکړي او د اسلامي کمپنیو لپاره به غټ مارکیټ پیداشي، ځکه چې دوی به په ټولو اسلامي هیوادونو کې په آزاده توګه خپل تولید یا تجارتي توکي پلورلی شي او په بهرنیو کمپنیو به لوړ ټکس لګیدلی وي . ددې تر څنګ اسلامي هیوادونه باید هڅه وکړي چې پر غرب او نورو غیر اسلامي هیوادونو خپله اقتصادي اتکا له مینځه یوسي، په دې لړ کې به دوی هغه واردات چې له کفري هیوادونو څخه یې کوي د اسلامي هیوادونو په وسیله عوض کړي. اسلامي هیوادونه باید په ګډه سره ددې کوښښ وکړي چې په خپلو هیوادونو کې نوې او پر مختللې فابریکې جوړې کړي تر څو د اسلامي امت اړتیاوې پخپله په اسلامي هیوادونو کې د ننه پوره شي.

اووم فصل

انفلاسیون (Inflation)

انفلاسیون د پیسو د ارزښت کموالي او په مسلسل ډول د نرخونو جګوالي ته وایي.دا یوه داسې مهمه مسئِله ده چې له ډېرې مودې راهیسې خلك ورسره لاس او ګریوان دي د انفلاسیون په وجه ډېر عام وګړي ځپل کیږي، ځکه پدې سره دوی د اجناسو د اخستنې قدرت او توان له لاسه ورکوي، په خاص ډول په قرض ورکونکو باندې بده اغیزه کوي ځکه کله چې دوی د خپل قرض پیسې بیرته ترلاسه کوي نو په هغو سره د خپل لومړنې ارزښت په اندازه د اخستنې قدرت نلري.

د لوړانفلاسیون مخنیوی یو اړین کار دی که مخنیوی یې ونشي نو د یو هیواد د اقتصادي سیستم دګډوډۍ باعث ګرځي چې ددې څرګند مثال، د لوړ انفلاسیون په وجه له لومړي نړیوال جنګ څخه وروسته د جرمني او هنګري د اقتصاد بد حالت دی دوی پدې وجه ډېر کړاونه و لیدل. انفلاسیون د اقتصاد پوهانو لخواپه مختلفو تعریفونو تعریف شویدی:

المقریزي د ابن خلدون شاګرد د انفلاسیون په اړوند یوکتاب لیکلی چې د (اغاثة الامة بکشف الغمة) په نوم یادیږي ، المقریزي د انفلاسیون سببونه دا لاندې ښودلي دي:

۱-د عرضه کموالی

۲- خیانت او رشوت:

د بیلګې په توګه، یو شخص د یو منصب او رتبې د تر لاسه کولو لپاره رشوت ورکوي او بیا د خپلې دغې رتبې څخه غلطه او نا مشروع ګټه اخلي له سوداګرانو څخه رشوت اخلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بالاخره دغه بوج د لوړو نرخونو په شکل پر عوامو پريوزي.

۳- مناپولي،احتکار

۴- د روپيو يعنې د پيسو زيات چاپول

المقريزي د پيسو په باره کې ډېر څه ليکلي او دده د نظرياتو څخه ملټن فريډمن ډېر متاثره شوی او داسې اوريدل شوي چې هغه ويلي اصلي مونټرست مقريزي دی، زه نه يم.

ځنې اقتصاد پوهانو انفلاسيون په لاندې ډول سره تعريف کړيدی:

د سيلورمن (Silverman) لخوا پدې ډول تعريف شوی: د بيع بقاله لپاره د اړتيا له اندازې نه د زياتې اندازې پيسو عرضه چې دا د نرخونو د لوړوالي سبب کېږي.

کرودر(Crowther) انفلاسيون داسې تعريفوي: انفلاسيون هغه حالت ښيي چې د پيسې ارزښت پکې کم شي او ياپه بل عبارت د اجناسو قيمت چې اوچت شي.

او ښاغلی کولبورن (Coulborn) انفلاسيون په لاندې ډول تعريفوي:

انفلاسيون هغه حالت ته وايي چې په ډېرو زياتو پيسو ډېر لږ اجناس را نيول کېدای شي.

د انفلا سيون ډولونه:

د انفلاسيون په اړوند دوې نظريې شته:

لومړی: مونټرسټ نظريه: د مونټرست نظريه د ملټن فريډمن لخوا په لاندې ډول وړکړل شويده:

انفلاسيون هر ځای او هر وخت يوه مونيټري پديده ده او کله چې نرخونه يو ځل اوچت شي دا سلسله بيا د پيسو له زياتوالي پرته دوام نشي پيداکولی، يعنې حتما به د پيسو د چاپ اندازه زياتيږي.

ددې نظريې په اساس د انفلاسيون د مينځته را تګ يوا زينی وجه د پيسو بې اندازه چاپول دي.

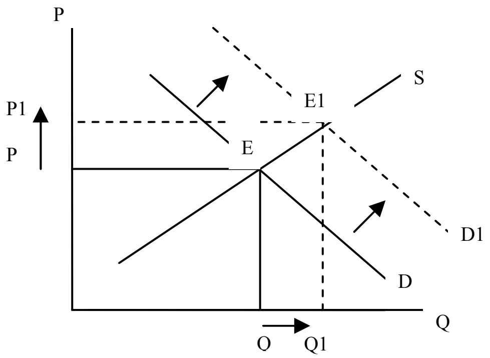

په پورتني ګراف کې دا ښودل شويده، لومړی په اقتصاد کې تعادل د E په نقطه کې دی، په کوم ځای کې چې تقاضا او عرضه يو له بل سره تقاطع کوي، په دغه حا لت کې د p په نرخ باندې دD په مقدار اجناس خر څيږي، کله چې د پيسو عرضه زياته شي، تقاضا ورسره زياتيږي، ددې په وجه د تقاضا خط پورتهD1 ته نقل کېږي، څرنګه چې عرضه په خپل پخواني حالت ثابته پاتې ده نو پدې حالت کې تقاضا له عرضې څخه زياته ده چې دا د نرخ د جګوالي باعث ګرځي او نرخ له P څخهP1 ته لوړيږي او نوي تعادل د E1 په نقطه کې مينځ ته راځي نو له دې څخه دا څرګنديږي چې د پيسو زياتوالی د انفلاسيون د رامينځ ته کېدو با عث ګرځي.

دوهم: ساختماني نظريه (Structualist approach): ددې نظريې په اساس انفلاسيون په دوه ډوله دی، انفلاسيون د تقاضا د فشار په وجه demand pull inflation) او انفلاسيون د مصارفو د فشار په وجه (Cost Push Inflation)

1. انفلاسيو ن د تقاضا د فشار له امله:

دغه انفلاسيون هغه وخت مينځ ته راځي کله چې تقاضا له عرضې څخه زياته شي، تقاضا په مختلفو وجوهاتو زياتيدلای شي مثلا: د نفوس زياتوالی، د حکومت په مصارفو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتوالی او داسې نور، په لاندې ګراف کې دغه ډول انفلاسیون ښودل شویدی:

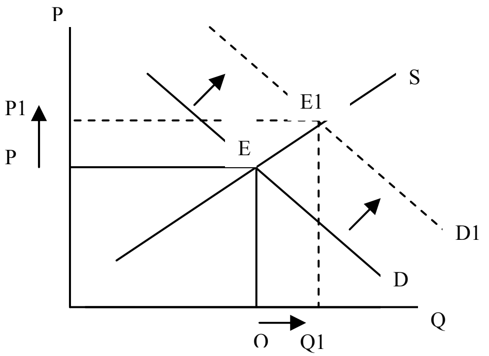

دغه ګراف له پورتني ګراف سره پوره ورته والی لري، توپیر یې یوازې دا دی چې پدې ځای کې تقاضا د پیسو د زیاتې چاپونې په وجه نده زیاته شوې، بلکې د نفوس د زیاتوالي، د حکومت د مصارفو د زیاتوالي او یا د بل لامل له امله تقاضا زیاته شویده.

انفلاسیون د مصارفو د فشار له امله:

دا ډول انفلاسیون د تولید د لګښت د زیاتوالي له امله مینځ ته راځي. د بیلګې په توګه کله چې د تیلو بیه اوچته شي، د ټولو هغو صنعتي فابریکو چې د تیلو له انرژۍ څخه کار اخلي د تولید لګښت زیاتیږي او دوی مجبوریږي چې تولید کم او د خپلو تولیداتو بیه زیاته کړي او پدې ډول سره انفلاسیون مینځ ته راوړي.
ددې ډول انفلاسیون مهم عوامل دادي: د تنخواګانو لوړیدل، د خامو موادو بیه زیاتیدل، د انرژۍ بیه لوړیدل اوداسې نور.

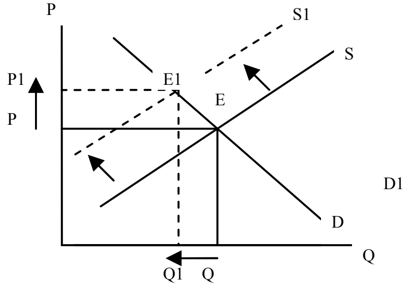

په پورته شکل کې وینو کله چې د تولید لګښت زیات شي، د عرضې خط پورته ځي او عرضه له Q څخه Q1 ته راکمیږي او څرنګه چې په اوسنۍ بیه کې عرضه له تقاضا څخه کمه ده نو په نرخ باندې لوړ فشار دی او پدې وجه نرخونه له P څخه P1 ته اوچتیږي او نوی تعادل د E1 په نقطه کې مینځ ته را ځي.

د انفلاسیون اغیزې:

انفلاسیون د منفي اثراتو تر څنګ څه مثبت اثرات هم لري او هغه په دې ډول کله چې انفلاسیون زیات شي نو د ټولو شیانو نرخونه ورسره اوچتیږي او تولیدونکي ددې لپاره چې ډیره ګټه تر لاسه کړي د توکو تولید زیاتوي، ځکه پدې سره د دوی ګټه زیاتیږي او ددې لپاره چې تولیدات زیات کړي، نویو کارګرانو ته اړتیا پیدا کوي، نو ډېر نوي کارګر په کار اچوي او پدې سره بیکاري تر یوه حده کمیږي، ددې جزوي ګټې تر څنګ انفلاسیون ډېر مضر اثرات هم لري، خصوصا د هغه ګروپ کسانو لپاره چې معین عاید لري ځکه ددوی د اخستنې قدرت (purchasing power) کمیږي، ددې په وجه د اجناسو د اخستنې تقاضا کمیږي او پدې ډول سره تولیدونکي مایوسه کېږي ځکه تولیدات یې د نرخونو د جګوالي په وجه نه پلورل کېږي، نو مجبوریږي چې تولیدات کم کړي او ډېر کارګر له کاره ګوښه کړي چې پدې سره د بیکارۍ کچه زیا تیږي، انفلاسیون په عمومي ډول بسپنه کموي او هم د انفلاسیون په وجه صادرات کمیږي او دا د BOP د خسارې باعث ګرځي کوم چې په اقتصاد بد اغیز کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي اقتصاد او انفلاسيون:

انفلاسيون د غير منظمو چلندونو او د اقتصادي فکتورونو له نا انډولۍ څخه مينځته راځي. اوسني کپيټاليستي سيستم ته آزاد اقتصاد يا د ازاد مارکېټ سيستم ويل کېږي، په کوم کې چې ځنې عملونه (تقاضا او عرضه) چې هدف يې د شخصي ګټې او فايدې ګټل دي، اقتصادي وسايل توزيع او تنظيموي .د دوی ټولو هدف زياته ګټه، په لوړ نرخ باندې شيان پلورل، لوړه تنخوا تر لاسه کول دي، دغه حالت په اقتصادي سيستم کې بې تعادلي مينځته راوړي.

کله تقاضا ، کله عرضه زياته وي او کله خو د پيسو عرضه بې له کومې اړتيا زياته شي،په همدې ډول اجاره دار (منافلستې) په مصنوعي ډول د اجناسو نرخونه اوچتوي تر څو ډېره ګټه وکړي.

انفلاسيون نرخونه اوچتوي او صنعتکار د اجناسو توليد زياتوي دغه ټول عوامل د اقتصادي بې تعادلۍ يا نا انډولۍ باعث ګرځي.

اسلامي اقتصاد هم يو آزاد سيستم دی مګر دغه آزادي د شريعت د اصولو په چوکاټ کی د ننه ده او د شريعت اوامر تر ډېره حده اقتصادي بې تعادلي او نانډولي کموي. په اسلام کې توليدونکي، مصرفونکي او د توليد نور عوامل په خپلو اقتصادي تصاميمو او عملونو کې آزاد دي خو دوی بايد خپل فعاليت د شريعت په حدودوکې د ننه وساتي او فعاليت يې هسې د حکومت تر مستقيم کنټرول لاندې ندی لکه څرنګه چې په کمونيستي سيستم کې دی. اسلامي اقتصادي سيستم د اسلام د ژوند د تګلارې يوه برخه ده نو ځکه هر سړی چې په انفرادي ډول کوم اقتصادي کارکوي هغه د اسلام د اصولو او اخلاقو لکه شرم يا حيا ، عدل، ترحم، اخلاص او قربانۍ پابند وي او پدې عقيده لري چې د هر عمل محاسبه په آخرت کې کېږي، پدې وجې سره مسلمان پدې هڅه کې نه وي چې يوه او بل ته دوکه ورکړي او ورڅخه زياته ګټه وکړي په يوه حديث کې راځي:

((عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ

لِنَفْسِهِ))[33]

ترجمه: له تاسو نه د هيچا ايمان تر هغې بشپړ ندی تر څو چې د خپل ورور لپاره هغه څه خوښ نکړي کوم چې د خپل ځان لپاره يې خوښوي. يعنی کامل مومن هغه دی چې څه ځان ته خوښوي هغه بل مسلمان ته هم خوښ کړي.

نو ځکه د مسلمانو (توليدونکو،اخستونکو او کارګرو) اصلي هدف دا نه وي چې په ناروا توګه ډېره ګټه تر لاسه کړي بلکې ددوی اصلي هدف د خدای د رضا حاصلول وي نو ددغه هدف د تر لاسه کولو لپاره دوی د دنيوي او اخروي ګټې او يا د شخصي او ټولنيزې ګټې تر مينځ منځنۍ يا اوسطه لاره ټاکي.

ددې تر څنګ په يوه اسلامي هيواد کې ټول مسلمانان دا عقيده لري چې د حکومت د اوامرو اطاعت ددوی ديني فريضه ده، لکه چې الله (جل جلاله) فرمايي : ، ،اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولي الامر منکم، ،

نوځکه عوام د حکومت د اوامرو ښه اطاعت کوي او دوی دا خپله ديني وظيفه ګڼي او حکومت اقتصادي پاليسي په ښه او موثر ډول عملي کولی شي.

د انفلاسيون دکنټرول ځانګړې لارې:

له پورته ذکر شوو دوو فکتورونو څخه علاوه، اسلامي اقتصادي سيستم داسې جوړ شويدی چې د انفلاسيون د راپورته کېدو چانس ډېر کموي، پدې اقتصادي سيستم کې د تعادل خودکاره حفظ کونکي يا اتوماتيک ساتونکي(Built-in Stabilizer) فکتورونه شته، کوم چې په ټولنه کې د انفلاسيون د رامينځته کېدو او يا د هغو د عواملو مخنيوی کوي.

د تعادل خودکاره ساتونکي:

[33]- المصدر: سنن الترمذي، الكتاب: صفة القيامة والرقائق والودع عن رسول الله(ص)، الباب: منه، رقم الحديث ۲۴۳۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

١-د سود او احتكار (34) منع كول: په اوسني اقتصادي سيستم كې سود د انفلاسيون يوه اهمه وجه ده، كله چې صنعتكار په لوړ سود باندې قرض واخلي ددې قرض سره له سوده د واپس كولو په منظور د خپلو توليداتو نرخ اوچتوي ځرنګه چې په اسلام كې سود حرام دى او بې سوده اسلامي بانكونه شته چې توليدونكي ته د مضاربت او مشاركت په بنياد پانګه وركړي ، نو ځكه د انفلاسيون د دغه عامل مخنيوى كېږي.

٢-د تحسيني اجناسو د زياتې پيرودنې منع كول:

كله چې د شيانو عرضه له تقاضا څخه زياته شي انفلاسيون مينځته راځي ، اسلام وسط دين دى او بې فايدې مصارف (اسراف) په كې منع دى.

٣-د احتكار او انحصار له مينځه وړل:

احتكار يا د صنعتكارا و يا د توليدونكو لخوا د بيې د اوچتولو په خاطر د ضروري شيانو پټول ترڅو همدا اجناس په لوړ نرخ خرڅ كړي، دا د اسلام له نظره جواز نلري، همدا راز اسلام دا هم منع كوي چې توليدونكي د نرخ لوړولو لپاره(Cartel) اتفاق يا اتحاد وكړي چې ټول به په يوه معين لوړ قيمت شيان پلوري، حكومت ددې مخنيوى كولى شي.

د انفلاسيون د كنټرولولو نورې لارې:

لومړى: پولي يا مونټري لار: په دې طريقه كې انفلاسيون د پيسو د عرضې په كمونې سره كنټروليږي. او دا په يو د لاندې شكلونو سره كېدې شي.

١-د قرض حسنه د نسبت كمول:

34- د خلكو د اړتيا په وخت كې د يو شي نه خرڅول او ساتل يې ددې لپاره چې قيمته شي او بيا يې په لوړه بيه خرڅ كړي

په اسلامي اقتصادي سيستم كې بانك بې سوده دى او بانك د ګټې او تاوان د شريكولو پر بنياد ولاړ دى او له خلكو څخه پيسې د ګټې او تاوان د شريكولو پر بنا اخلي او نورو مراجعينو ته يې هم په همدغه بنياد د مشاركت، مضاربت .. . په ډول وركوي .

ددې تر څنګ بانك د خپلې بوديجې يوه برخه د قرض حسنه په ډول مراجعينو ته وركوي يعنې بې له سوده قرض، د انفلاسيون په وخت كې شايد د صنعتكارو لخوا د قرض حسنه غوښتنه زياته شي ځكه دوى غواړي ډېره پانګه واچوي او شي په لوړه بيه خرڅ كړي، پدې وخت كې مركزي بانك كولى شي نورو بانكونو ته ووايي چې د قرض حسنه نسبت كم كړي او پدې سره په معاشره كې د پيسو د عرضې اندازه كميدى شي او د انفلاسيون د زياتيدو مخنيوى كېږي.

٢-دګټې د اندازې (حد) بدلون: د ګټې د اندازې حد بدلول هغه ګټې ته وايي چې د بانك او د بانك د مشتري ترمينځ ويشل كېږي ددغه ګټې د نسبت بدلون هم د پيسو په عرضه او تقاضا باندې اثر كوي يعنې كله چې په ګټه كې د بانك برخه كمه وي خلك په بانك كې ډيرې پيسې اچوي او بانك د صنعت كارو لپاره ډيره پانګه برابرولى شي او كه چيرې په ګټه كې د بانك برخه د پيسې وركونكي د برخې په نسبت زياته وي نو بيا ددې خلاف عمل كېږي.

٣-د ذخيرې نسبت، د پشتوانې نسبت (**Reserve Ratio**):

دا په اسلامي بانك كې د نورو بانكونو په شان كېږي يعنې هر بانك قانونا بايد د خپلو ټولو پيسو څخه يوه معينه فيصدي مركزي بانك ته د امانت په ډول وسپاري، مركزي بانك د انفلاسيون په وخت كې دغه د پشتوانې نسبت زياتولې شي چې په دې سره د بانكونو سره كمې پيسې پاتې كېږي او ډېرې پيسې نشي عرضه كولى او پدې سره انفلاسيون كميدى شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-د آزاد مارکېټ عملیه:

په معاصر بانکي سیستم کې مرکزي بانك (په آزاد مارکېټ کې د دولتي اسنادو د پلورلو او اخیستلو په وسیله عرضه کنټرولوی شی Government Securities) مطلب دا چې حکومت خلکو ته د یو ټاکلي وخت لپاره اسناد ورکوي او په بدل کې پیسې ترې راټولوي او کله چې وخت پوره شي بیا خلك دغه اسناد بیرته حکومت ته ورکوي او حکومت ددوی پیسې سره له ګټې سره بیرته دوی ته سپاري، اسلامي مرکزي بانك هم دغه شان دولتي اسناد (Government Securities) او سکوك (اسلامي بانډ) ... مارکېټ ته ایستلای شي خو دغه ټول به له سود څخه پاك وي په دې ډول هم انفلاسیون کنټرولېدی شي.

۵- د نقدو پیسو د ذخیرې د نسبت زیاتونه ↓

په اسلامي بانکونو کې هم د نورو بانکونو په شان هر بانك مکلف دی چې د ورسپارل شویو پیسو یو نسبت په نقده توګه له ځان سره وساتي تر څو د مراجعینو ورځنۍ تقاضا پوره کړی شي، بعضې وخت بانکونه له ځان سره کمې نقدې پیسې ساتي او کله داسې هم پیښېږي چې بانك ټولې پیسې په کار اچولې وي او د مراجعینو کوم چې له بانك څخه خپلې پیسې وباسي لپاره د بانك سره هیڅ روپۍ نه وي نو بانك په خپله ددې لپاره قرض اخلي، د انفلاسیون په وخت کې مرکزي بانك د نقدو پیسو د ذخیرې نسبت زیاتولای شي او په دې سره د پیسو عرضه کمیږي ځکه بانکونه مجبورېږي چې ډېرې پیسې له ځانه سره وساتي او ډېره قرضه نشي ورکولای..... او دا د انفلاسیون په کموالي کې مرسته کوي

نوټ: له پورته ذکر شویو طریقو څخه په هره یوه چې د پیسو عرضه کمه شي، تقاضا ورسره کمیږي او د تقاضا خط ښکته ته نقل کېږي او نرخونه رالویږي یعنې انفلاسیون کمیږي.او ددې علت دا دی چې د خلکو سره پیسې کمیږي او یا د پانګه اچونې لپاره کمې پیسې پاتې کېږي

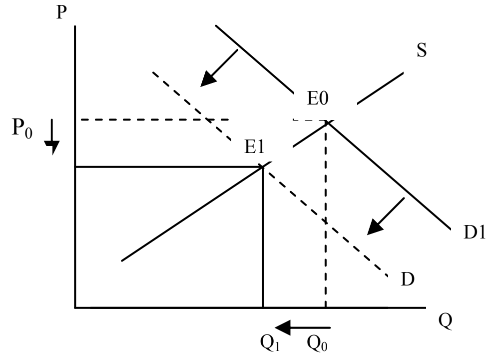

دوهم، مالي لار(**Fiscal Measures**):

مالي پالیسي یا مالي سیاست هم د انفلاسیون دکنټرولولو یوه مهمه وسیله ده، د انفلاسیون په وخت کې حکومت کولی شي خپل مصارف کم کړي یعنې خپله ټوله بودیجه مصرف نکړي (Surplus budget) په دغه حالت کی به دحکومت عاید د هغه له مصارفو څخه کم وي او دا دانفلاسیون د لازیاتیدو مخنیوی کوي.

ځرنګه چې، AD=C +I+G+NX د حکومت د مصارفو (G) په کمیدو سره عمومي تقاضا کمیږي او د تقاضا خط ښکته نقل کېږي او پدې ډول انفلاسیون کمیږي.

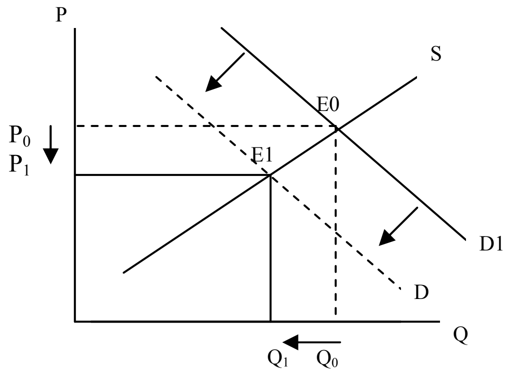

د انفلاسیون دکنټرولولو نورې لارې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نرخ ټاکل(Price Controle): د شريعت له نظره په عادي حالاتو کې حکومت په نرخ ټاکلوکې د مداخلې يا لاسوهنې حق نلري، خو په هغه وخت کې چې صنعتکار او يا سوداګر په مصنوعي ډول سره په احتکار او يا بلې ناروا لارې سره نرخونه اوچتوي په دغه حالت کې حکومت کولی شي د ځينو اړينو شيانو لپاره مناسبه بيه وټاکي.

د لومړنيو موادو ذخاير(Buffer Stocks):

ددې لپاره چې د نرخونو د زياتوالي مخه ونيول شي حکومت بايد د خلکو د اړتيا وړ شيان لکه خوراکي توکي او داسې نور ذخيره کړي او کله چې نرخونه زيات شي نو دغه شيان په ارزانه بيه مارکېټ ته وړاندې کړي او د نرخونو د جګوالي مخه ونيسي.

د احتکار شوو موادو مصادره يا په زور اخستنه:

حکومت کولی شي چې هغه کسان په زور مجبورکړي چې خپل ذخيره او احتکار شوي مواد بازار ته وباسي همدا راز حکومت د دوی دا ډول ما لونه ضبطولی او مصادره کولی هم شي تر څو نرخونو د نا مشروع جګوالي مخه ونيول شي.

اتم فصل

د اسلامي اقتصاد مهمې مسئلې

د نرخونو کنټرول يا ټاکل:

د نرخونو ټا کل ديته وايي چې حکومت پخپله په مارکېټ کې مداخله وکړي او د هغو شيانو نرخ وټاکي په کومو کې چې د ټولنې ګټه وي. نرخ ټاکنه په دوه ډوله ده:

1) د قيمتونو تثبيت (**Price ceiling**): او دا ديته وايي چې کله نرخونه په غير عادلانه ډول ډېر اوچت شي يا اوچت کړی شي، حکومت يو ټاکلی قيمت ټاکي او له هغې حد نه د لوړوالي اجازه نه ورکوي. مثلا:که د اوړو نرخ د ځينو مفاد پرسته سوداګرو په وسيله په بې انصافه ډول لوړکړی شي، نو ددې لپاره چې حکومت د عوامو له حقوقو څخه دفاع کړې وي د اوړو لپاره يو ټاکلی نرخ ټاکي چې سوداګر بيا له هغه حد نه پورته اوړه نشي خرڅولی.

2) تر ټوله کمه بيه يا حد اقل قيمت (Price Flour): د نرخ کښتنی حد يا حد اقل قيمت ديته وايي چې له هغه نه په ټيټه د ټاکلي څيز د خرڅ اجازه نه وي او دا زياتره په زراعتي پيداوارو کې ټا کل کېږي او هدف يې دا وي چې بزګران تاواني نه شي او په راتلونکې کې هم همدغه زراعتي توکي وکري.

مثلا:که چيرې په کوم آباد کال کې ډېر غنم وشي نو د غنمو نرخ په مارکېټ کې رالويږي او بزګرانو ته ګټه نه پاتې کېږي او په راتلونکې کې نه غواړي چې بيا غنم وکري، نو ددې لپاره چې دوی د غنمو له کرلو څخه ډډه ونکړي، حکومت د غنمو لپاره يو حد اقل نرخ ټاکي او له بزګرانو څخه يې په همغه نرخ اخلي او په نورو مارکېټونو کې هم همغه نرخ وي، له هغه نه د کموالي مخنيوی کيږي او پدې سره بزګران ديته نه اړ کېږي چې په ټيټه بيه خپل پيداوار خرڅ کړي. په لاندې شکل کې د قيمتونو پورتنی او کښتنی حد ټاکل ښودل شويدي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

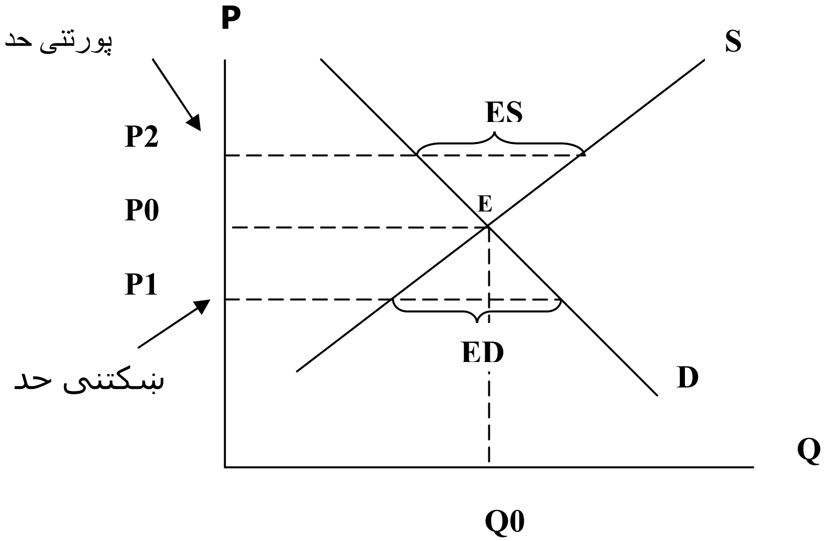

د ګراف تشریح: د نرخ ټاکل د حکومت په وسیله په ځنې حالاتو کې زیانمن تمامیږي نو حکومت باید له اړتیا پرته قیمت تعیین نکړي، خو په ځنې حالاتو کې د مصلحت غوښتنه دا وي چې حکومت باید نرخ وټاکي.

د بیلګې په توګه یو وخت د مصر حکومت، دکورونو کرایه معینه کړې وه، تر څو عوام له کړاوونو سره مخامخ نه شي او دکرایې د لوړیدو مخه ونیول شي. خو د کرایې د جګوالي اصلي وجه د تقاضا زیاتوالی و او دغه پالیسۍ په کور جوړونکو باندې بد اثر وکړ او هغوی د نویو کورونو له جوړولو څخه ډه ډه وکړه، نو له همدې کبله په راتلونکو کلونو کې د مصر عوام دکورونو له کمبود سره مخ شول او حکومت مجبور شو چې دغه پالیسي ختمه کړي او دکرایې ټاکل د مارکیټ د قواوو (تقاضااو عرضه) ته پرېږدي.

غلط او بې مورده نرخ ټاکل د وسایلو د ناموثر ویش سبب ګرځي یعنې ددې پر ځای چې په هغو کارونو او شیانو کې ډېر وسا یل په کار واچول شي چې ټولنه ورته ډېره اړتیا لري، د قیمتونو د غلط تعیین په وجه عوام هغه توکي نه تولیدوي بلکې هغه شیان تولیدوي چې نرخ یې د حکومت له لوري نه وي ټاکل شوی او دوی ته په کې ډېره ګټه پاتې کېږي .

نرخ ټاکل داسلام له نظره:

نبي کریم صلی الله علیه وسلم به په خپله مارکیټ ته تشریف وړلو او د مارکیټ نظارت به یې کولو، تر څو خلك غیر شرعي کارونه ونکړي او په اخستنه او خرڅلاوکې له چا سره زیاتی ونشي. یو وخت د هغه مبارك په دوران کې نرخونه ډېر اوچت شول او خلك (اصحاب) پیغمبر (ص) ته راغلل او ورته یې وویل چې مونږ ته نرخ وټاکه؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم له نرخ ټاکلو څخه انکار وکړ. ددې حدیث عربي متن په لاندې ډول دی:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ غَلَا السِّعْرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ سَعِّرْ لَنَا فَقَالَ إِنَّ اللهَ هُوَ الْمُسَعِّرُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الرَّزَّاقُ وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَلْقَى رَبِّي وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْكُمْ يَطْلُبُنِي بِمَظْلَمَةٍ فِي دَمٍ وَلَا مَالٍ (35)

ترجمه: له انس رضي الله عنه څخه روایت دی وایي: د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په وخت کې نرخ لوړ شو، اصحابو وویل: اې د الله رسوله صلی الله علیه وسلم مونږ ته نرخ وټاکه، ویې فرمایل: بیشکه تنګونکی او پراخونکی او د روزۍ ورکونکی الله (ج) دی او همدی نرخ ټاکونکی دی، هیله لرم چې له خپل پالونکي سره په داسې حال کې مخامخ شم چې له تاسو نه یو هم له مانه د ځاني او مالي تېري د بدلې غوښتونکی نه وي.

دا ویل چې الله (ج) نرخ جوړونکی او ټاکونکی دی دا معنی لري چې نرخ د طبیعي قدرت پوسیله ټاکل کېږي،د هر چا له قدرت څخه بهر دی او دا ځکه چې پیغمبر (ص) په دې باندې ډاډمن و چې هیڅ څوك په غلط ډول په تقاضا او عرضه باندې اثر نه پرېباسي ځکه چې اسلام احتکار ((انحصار)) او نورې غیر شرعي لارې چې په مصنوعي ډول نرخ اوچتوي سختې منع کړېدي او دا د حکومت وظیفه ده چې ددې مخنیوی وکړي. او که چیرې داسې نرخ وټاکل شي چې پلورونکي ته په کې ګټه پاتې نشي نو دا له هغه سره ظلم دی.

35- المصدر:سنن الترمذي، الكتاب: البيوع عن الرسول (ص) الباب، ما جاء في التسعير، رقم الحديث: ١٢٣٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

له نبي کریم(صلی الله علیه وسلم) څخه وروسته:

- په یاد ولرئ چې د پیرودونکي (اخستونکي) سره شاید د تجارتي توکېو په راکړه ورکړه کې ظلم وشي.
- حضرت عمر(رض) به پخپله د مارکېټ نرخونه څارل حتی په کلیو او بانډو کې به یې هم له نرخ څخه ځان خبرولو.
- حضرت عثمان (رض) به د جمعې په خطبه کې د نرخونو د حالت څخه بحث کولو.
- داسې ویل شوي چې د امویانو د دوران په پیل کې د عراق حاکم هغو کسانو ته جزا ورکړې وه چې نرخونه به یې په بې انصافه ډول لوړ کړي وو.

ابن تیمیه:

ابن تیمیه د اسلام د غټو علماؤ له جملې څخه دی او د اقتصاد په برخه کې دده له نظریاتو څخه یوه مهمه نظریه د ثمن المثل نظریه ده.
د ابن تیمیه د ثمن المثل (مساوي قیمت) له نظریې څخه مطلب دا دی چې مساوي یا همجنس توکي (شیان) باید په مارکېټ کې یو قیمت ولري. په معاصر اقتصادکې دیته مشابه (Homogenous) توکي وایي او د دوی نرخ باید په مارکېټ کې یو شان وي. مونږ باید په یاد ولرو چې غیر همجنس شیان تردې قانون لاندې نه راځي، نو مونږ کولی شو چې بازاري یا تجارتي توکي په دوو برخو وویشو:

1) همجنس شیان (Homogenous goods) :

2) غیر همجنس شیان (Non homogenous goods)

ابن تیمیه د انحصار (مناپولی) غندنه کوله، کومه چې د نرخونو د زیاتوالي اهمه وجه ده او له حاکم څخه یې هیله کوله چې په مارکېټ کې په غیر مشروع ډول د نرخونو د زیات جګوالي مخنیوي وکړي او یو حد ورته وټاکي چې له هغه نرخونه اوچت نکړی شي. ځکه چې په داسې نا مشروع ډول د نرخونو زیاتوالی د یوه غریب سړي په ژوند باندې بد اثر

کوي او باید د هغه له حق څخه دفاع وشي.

ابن قیم الجوزي:

ابن قیم الجوزي د ابن تیمیه یو تکړه شاګرد او ملګری و، هغه د خپل استاذ (ابن تیمیه) د ثمن المثل د نظریې ملاتړ او تائید وکړ او ویې ویل چې غذایي توکي د یوه جنسیت لرونکي دي او انحصارګر باید مجبور کړی شي چې په یوه نرخ (د ورته یا مشابه شیانو په نرخ) سره یې خرڅ کړي او حکومت باید د نرخ د بې ځایه لوړوالي مخنیوی وکړي. وروسته بیا ابن قیم د (قیمت ټاکلو) نظریې ته وسعت ورکړ او د غذایي موادو تر څنګ یې وسلې (کله چې وسله مشابه وي لکه یو شان غشي او تورې) هم په کې شاملې کړې، او ویې ویل کله چې خلك وسلو ته اشد ضرورت ولري نو وسله پلورونکي باید مجبورکړی شي په یوه قیمت (مناسب) یې خرڅې کړي.
ابن قیم الجوزي وویل چې نرخ ټاکل شاید په مکمل ډول ښه او ګټور نه وي، خو کله چې کوم عرضه کونکی سوداګر په قصدي ډول بازار ته د شیانو عرضه کول بند کړي په دې وخت کې د حاکم لخوا نرخ ټاکل په مکمل ډول ښه دي، اما کله چې تاجر په مشروع ډول سره تجارت کوي او په کومه بله وجه لکه د نفوس د زیاتوالي یا د عرضې د کموالي او یا بل کوم سبب له امله نرخونه اوچت شي، پداسې حالت کې باید په بازار کې مداخلت ونه شي او پدې صورت کې قیمت ټاکل غیر مناسب دي. هغه دا رایه هم وړاندې کړه چې حاکم باید داسې پالیسي جوړه کړي چې د هغو عواملو په کلکه مخنیوي وکړي کوم چې د انحصار د مینځ ته راوړنې لامل ګرځي.

خلاصه:

د نبي کریم صلی الله علیه وسلم له پورتني حدیث څخه دا څرګندیږي چې نرخ باید ونه ټاکل شي او د نرخ ټاکل باید د مارکېټ قواوو (عرضه او تقاضا) ته پریښودل شي، مګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې تر څنګ د هغو عواملو مخه باید ونیول شي چې د انحصار د مینځ ته راوړنې سبب ګرځي، لکه احتکار او داسې نور. څرنګه چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم په مارکېټ کې ددغه ډول غیر شرعي کارونو مخنیوی کړی و، نو ځکه یې نرخ نه ټاکه. د اسلام له نظره مونږ باید په مارکېټ کې د هغو عواملو مخه ونیسو کوم چې په بازار کې په قصدي او بې انصافه ډول سره قیمتونه جګوي، مګر که چیرې د دغو عواملو مخنیوی ممکن نه وي نو د لنډ مهال لپاره د نرخونو ټاکل روا دي مګر د اوږد مهال لپاره باید په مارکېټ کې د هغو غیر عادلانه او غیر شرعي لارو او عواملو مخنیوی وشي تر څو فعال مارکېټ قایم پاتې شي او په عادلانه ډول سره پیر و پلور صورت ومومي، د نرخ ټاکلو په صورت کې باید کوښښ وشي چې د تعا دل نرخ ته نژدې نرخ وټاکل شي.

۲) بیمه (انشورینس):

د انسانانو ټول فعالیتونه له کړاوونو او ربړو سره تړلي دي نو ددې لپاره چې د کوم یوه خطر مخنیوی وشي خلك بیمه کاروي یا په بل عبارت بیمه داسې یوه طریقه ده چې په هغې سره بیمه کړل شوی شخص یا کمپنۍ ته د یوې حادثې د تاوان معاوضه یا بدله ورکول کېږي.

بیمه دوه بنسټیز خواص لري:

1. له یوه شخص څخه بل سړي یا بل ګروپ ته د زیان یا تاوان (Risk) نقلول.
2. په مساویانه توګه دګروپ د ټولو غړو ترمینځ د تاوان شریکول.

بیمه ډېر پخوانی تاریخ لري داسې ثبوت شته چې (B.C ۳۰۰۰) قبل المسیح کلونو کې چینایي تجارانو د خطر (رسك) د شریکولو تخنیك کارولو[36] له اسلام څخه وړاندې په عربو کې بیمې ته ورته کارونو رواج درلودچې له هغې جملې څخه ځینو د اسلام له راتګ څخه وروسته هم جواز وموند. معاصره بیمه په اورپا کې له صنعتي انقلاب څخه وروسته مینځته راغله. د اور بیمه د لومړي ځل لپاره په کال ۱۵۹۱

[36] Frank H.Knight ,"Risk ,Uncertainty ,and Profit" Houghton Mifflin, Boston-,A21

کې د اور د ټولنې چې د (Feuer Casses)په نوم یادیده جوړه شوه. د ژوندون د بیمې لومړۍ پالیسي په کال ۱۵۳۶ کې د جون په ۱۸ نیټه د لندن د بیمه ګرو (Underwriters)د یوه ګروپ لخوا جاري شوه.

د بیمه طبقه بندي د لاندې چارټ په وسیله ښودلای شو:

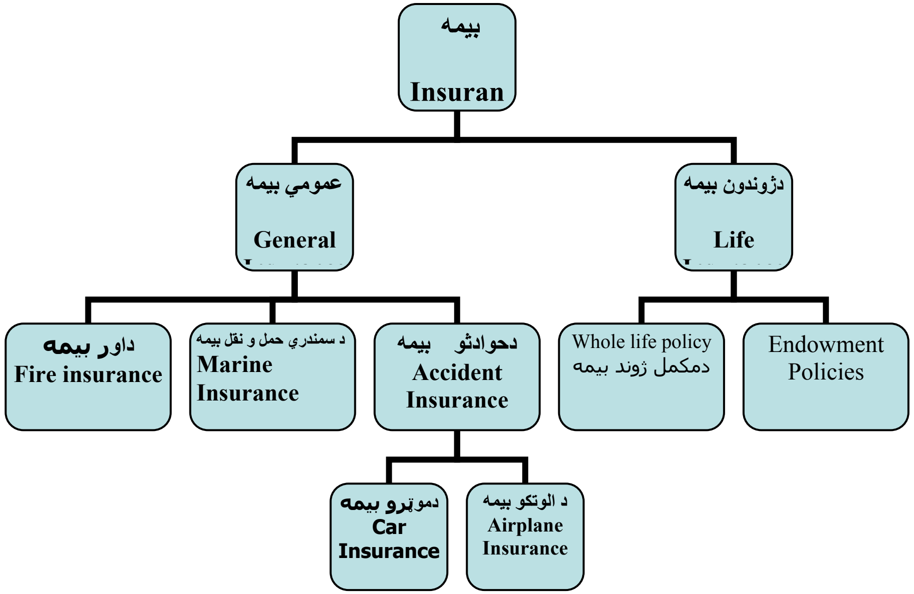

د بیمې دکار و بار مهمې موخې (اهداف) په لاندې ډول دي:

- دکور د مشر د ناڅاپي مړینې په صورت کې د وارثینو لپاره د ژوند د اړتیاوو برابرول.
- د کومې حادثې په صورت کې له اقتصادي تاوان څخه ځان ژغورنه.
- له دندې نه د تقاعد په صورت کې داړینو شیانو تهیه کول، د ماشومانو د زده کړې او واده لپاره د لګښت برابرول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- له مخکې نه د راتلونکي ناڅاپي مالي تاوان تدارك يا بند وبست.

بيمه داسلام له نظره:

د بيمې په اړه د اسلامي علماؤ له بحثونو او کنفرانسونو څخه دا جوتيږي چې د دوی په مينځ کې يو توافق شته او هغه دا چې د بيمې مفکوره (کانسفټ) او اهداف له اسلام سره تضاد نلري، ځکه چې دا په ټولنه کې يو له بل سره مرسته او همکاري تقويه کوي. د نبي کريم صلی الله عليه وسلم او د هغه د اصحابو کرامو له عملي ژوند څخه دا ثابتيدی شي چې شريعت د بيمې مخکې ذکر شوي اهداف منلي دي.

يوازينی اختلاف چې اسلامي علماء يې له اوسنۍ مروجې بيمې سره لري هغه دا دی چې په بيمه کې سود، غرر[غرر هغه وخت مينځته راځي کله چې عواقب يا انجام ديوه قرار داد يا سودا مبهم پاتې شي.] قيمار، جهالت او داسې نور عناصر وجود لري او دغه شيان د اسلام د اصولو خلاف دي او ضروري ده چې د بيمې له کار و بار څخه دغه غير شرعي عناصر لرې کړی شي، زيات شمير اسلامي علماء همدغه پورته نظر لري چې مشهور يې دا دي: مفتي محمد شفيع، مولانا مودودي، شيخ احمد ابراهيم، ډاکتر مصلح الدين او داسې نور.

د بيمی دکار و بار د ښه چلښت لپاره، اسلامي علماء وايي چې دا بايد د دوه اړخيزې همکاری (ضمانت) او دوه اړخيز مسئوليت په بنا تر سره شي، د بيمي لپاره لاسته راغلې پيسې بايد په داسې لارو چارو وګمارل شي چې شرعا جواز ولري لکه (مشارکت، مضاربت ....) تر څو د سود مخنيوی وشي. مخکې له دې څخه چې د بيمې په اړوند نور بحث وکړو لازمه ده چې لومړی د قرارداد اسلامي اصول وڅيړو، ځکه بيمه هم يو ډول قرارداد دی.

د قرارداد اسلامي اصول:

١- د څه په اړه چې قرار داد کيږي هغه بايد له اسلامي اصولو سره تضاد ونه لري: تر موضوع لاندې ماده يا خدمت بايد له اسلامي لارښوونو سره په تضاد کې نه وي او هر هغه شي چې داسلام له نظره ناروا دی د هغه پير و پلور او يا په هغه باندې قرار داد کول روا نه دي، لکه د شرابو، د خوګ د غوښې، فاحشې او داسې نورو پير و پلور چې دا ټول نارودای، نو که څوك له چا سره په دې قرار داد وکړي چې هغه به ورته شراب راوړي يا جوړوي دا ناروا عمل دی.

1. په قرار داد پورې د تړلې مادې موجوديت:

تر موضوع لاندې ماده بايد په فزيکي شکل وجود ولري او يا بايد خرڅونکی په دې قادر وي چې هغه خرڅ شوی توکی اخستونکي ته وسپاري. کومې معاملې چې په بې باوری مشتملې وي، د موجوديت په اړه يې د ناپيژندنې (جهل) او يا بل خطر موجود وي د اسلام له نظره دا ډول معامله منع ده. د دغسې معاملې بيلګې په لاندې ډول سره دي:

- ميوې د فصل په پيل او په ونه کې خرڅول پداسې حال کې چې کيفيت او جنسيت به يې وروسته څرګنديږي.
- د هغو ماهيانو خرڅول چې تراوسه په جاري اوبو کې دي.

په عمومي ډول زياتره اسلامي علماء په دې نظر دي چې د هر هغه شي خرڅول ناروا دي کوم چې وجود ونلري او دوی په لاندې حديث شريف باندې استدلال کوي:

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ عَلَى رَجُلٍ بَيْعٌ فِيمَا لَا يَمْلِكُ (37)

ترجمه: عمرو بن شعيب له خپل پلار له خپل نيکه څخه وايي: رسول الله(صلی الله عليه وسلم وفرمايل: نشته په سړي د هغه څه خرڅول چې نه يې لري.

له دغه قانون څخه يوازينۍ استثناء بيع سلم (دسلم خرڅلاو) دی په کوم کې چې اخستونکی پيسې له وړاندې نه په داسې حال کې ورکوي چې د هغه شي تسليمول به په

[37]- المصدر:النسائي، الکتاب: البيوع، الباب: ماليس عند البايع ، رقم الحديث: ۴۵۳۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ټاکل شوې نیټه کې وروسته کېږي. علماء بیع سلم تر هغو توکېو پورې محدودوي کوم چې معین یا ټاکل کېدی شي په شکل، جنسیت او مقدار سره، لکه قلم چې په بازار کې په هغه شان نور قلمونه هم وجود لري او یا موټر. او کوم شي چې خرڅول یې ناروا دي هغه څه دي چې وجود ونه لري لکه آس ټول اسونه مختلف دي او په جنسیت کې سره تو پیر لري.

ددغه حدیث په اړوند چې پورته ذکر شو(مه خرڅوئ هغه شي چې تاسې یې نه لرئ) علماؤ مختلف تعبیرونه وړاندې کړیدي چې لاندې ذکر کېږي: (38)

i. ، ،مه خرڅوئ هغه څه چې تاسې یې نه لرئ، ، دا معنی ورکوي چې کوم شي چې له تاسو سره د خرڅلاو په وخت کې وجود ونلري یا ستاسو په ملکېت کې نه وي هغه شي مه خرڅوئ، یوازینۍ استثناء بیع سلم ده چې مخکې ذکر شوه.

ii. د حدیثو علماء په عمومي ډول سره بیا په دې نظر دي چې دغه حدیث (مه خرڅوئ هغه څه چې تاسې یې نه لرئ) په یو خاص قسم شیانو (غیر مثلي شیانو) پورې اړه لري او هغه شیان یا تجارتي توکي چې مثلي دي او په مارکېټ کې پیداکېږي د هغې خرڅول جایز دي و لو که د خرڅلاو په وخت کې له پلورونکي سره نه وي ځکه دغه شیان په آسانۍ سره عوض کېدی شي او په مارکېټ کې وجود لري. امامي شافعي هم داسې ویل چې یو څوك کولی شي چې داسی یو شي خرڅ کړي چې ورسره موجود نه وي په دې شرط چې معین (ټاکلی)څیز نه وي ځکه د ټاکلیو شیانو برابرول نه شي یقیني کېدلی .

iii. ځینو نورو علماؤ بیا ددې حدیث تعبیر داسې کړی چې د هغه شي خرڅول منع دي کوم چې له پلورونکي سره وجود ونلري او پلرونکی په دې قادر نه وي چې هغه شي اخستونکي ته ورتسلیم (برابر) کړي .دغه نظریه د مالکي فقهاوو او ابن تیمیه ده، دوی وایي چې د حدیث شریف هدف یوازې د شي ملکېت ندی بلکې مراد یې په دې باندې د پلورونکي قدرت او توان دی چې نوموړی شي اخستونکي ته برابر او تسلیم کړي دوی

---

[38]- Islmic law of cotract and business taransaction د داکټر محمد طاهر منصور لیکلې کتاب ، پاڼه ۴۱-۴۰

وایي که د دغه حدیث هدف د خرڅلاو په وخت کې د شي ملکېت وای نو بیا بیع سلم او داسې ډېرې نورې معاملې تر دې حدیث لاندې راځی. او دا هم وایي چې ځنې وخت یو څوك د یوه شي مالك وي مګر په دې نه توانیږي چې هغه شي اخستونکي ته ورتسلیم کړي چې په دې صورت کې هم معامله یا سودا ونه شوه .

خلاصه:

۱- له پورته بحث څخه دا څرګندیږي چې له دغه حدیث شریف څخه اصلي هدف د پلورونکي قدرت دی چې هغه شي چې خرڅوي یې اخستونکي ته مهیاکولی او تسلیم کولی شي او که نه، نو که چیرې څوك ددې قدرت ولري چې یو شي چې فعلا ورسره وجود ونه لري اخستونکي ته مهیا کړي هغه کولی شي چې هغه شي وپلوري سره له دې چې د خرڅلاو په وخت کې ورسره موجود نه وي، د بیلګې په توګه دکور جوړونې کمپنۍ کولی شي مخکې له دې څخه چې کورونه جوړ شي کورونه وپلوري ځکه هغه کمپنۍ ددې توان لري چې کورونه جوړکړي.

2. له قرار داد څخه مطلوب اهداف باید د اسلامي اصولو یا د الله (ج) دحکم خلاف نه وي. د هغه هدف لپاره چې یوه معامله یا قراداد کېږي هغه اهداف باید له اسلامي شریعت سره په تضادکې نه وي د بیلګې په توګه که چاته دا معلومه وي چې یو سړی د یوه بل شخص د وژلو لپاره وسله اخلي په هغه سړي باندې وسله (ټوپك) خرڅول ناروا دي.

3. قرار داد باید د لاندنیو عناصرو څخه پاک وي:

* قمار
* غرر
* غبن فاحش: غبن فاحش د ډېر زیات تاوان معنی ورکوي چې د دوکې او یا غلطې ښودنې په وجه د قرار داد یا سودا یوه اړخ یا شخص او پارټۍ ته رسیږي. که چیرې د هغه شي قیمت چې پرې خرڅ شویدی او د مارکېټ د اصلي قیمت تر مینځ لږ توپیر وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیته غبن یسیر(لږ غبن) وایي او په عمومي ډول سره تجار په دې پسې نه ګرځي او ډېر د تشویش وړ نه دی په غبن یسیر سره قرار داد یا سودا نه فسخه کېږي.

- اکراه: اکراه دیته وایي چې په زور او جبر سره څوك مجبور کړی شي چې یوه معامله [خرڅلاو، او داسې نور تر سره کړي] دغه ډول معامله د اسلام له نظره ناروا ده.

د مروجې بیمې خلاف د اسلامي علماوو دلایل:

مروجه بیمه دغه لاندې غیر شرعي عناصر لري :

1. د غرر عنصر: د رسول الله (صلی الله علیه وسلم) د ډېرو احادیثو په رڼا کې هر هغه خرڅلاو چې غرر په کې شامل وي منع کړی شویدی. په بیمه کې د لوړې درجې غرر وجودلري. د غرر صفت په بیمه کې په څلور ډوله لیدل کېږي:

a. په موجودیت کې: غرر د جبران (معاوضې)د مبلغ موجودیت غیر یقیني (غیر معین)دی ځکه چې یوازې د حادثې د پیښېدو په صورت کې ورکول کېږي او هغه په خپله غیر معینه ده.

b. د مقدار غرر: دغه بیمه کړی شوی د قرار داد په وخت کې په دې نه دی خبر(نه پوهیږي) چې د حادثې د پیښېدوپه صورت کې یا د هغه د مال او ملکیت د خرابیدو په صورت کې به نوموړی څومره جبران تر لاسه کوي.

c. د جبران د ورکولو (تادیې) په اړوند غرر: په بیمه کې د جبران د ورکولو وخت نا معین او نا ټاکلی دی.

۲. د قمار عنصر: د بیمې په قرار داد کې بیمه کونکی هغه پیسې له لاسه ورکوي چې پدې مورد یې هغه د بیمې کمپنۍ ته ورکوي او په بل صورت کې یعنې که حادثه پیښه شي کمپنۍ ده ته د هغه مبلغ څو چنده ورکوي کوم چې ده کمپنۍ ته ورکړی دي. او دغه شیان بیمه قمار ته نژدې کوي .

۳. د سود عنصر: د بیمې د مخالفینو بل دلیل دا دی چې په بیمه کې په دوه ډوله سود شته دی: لومړی دا چې د بیمې کمپنۍ د بیمې په نامه اخستل شوې پیسې په حکومتي اسنادوکې چې سود ورکوي په کار اچوي . دوهم دا چې هغه مبلغ چې بیمه کونکی یې کمپنۍ ته ورکوي له هغه سره توپیر لری کوم چې نوموړی به یې د جبران په شکل تر لاسه کوي او د همدې توپیر له امله دا د سود تر عنوان لاندې راځي.

د بیمې دکار و بار دکنټرول اسلامي اصول:

1. (بیمه) باید په دوه اړخیزه ضمانت او همکارۍ بدله شي دکومو اهدافو لپاره چې بیمه په لومړیو وختونو کې جوړه شوه ډېر سپیڅلي وو او هغه دا چې که یوه غمیزه واقع شي د هغه تاوان یا ضرر به په مشترك ډول سره ګالل کېږي او یو کس به د هغه بوج ته یوازې نه پاتې کېږي، مګر د اوسنۍ بیمې سیستم داسې جوړشوی چې په هغه کې د بډایانو یو وړوکی ګروپ غواړي چې په دې نامه د ټولنې پیسې راجمع کړي او بیا دغه پیسې د خپلې شخصي ګټې په منظور وکاروي او خپل کار و بار وربانديې کوي. اسلامي بیمه باید یو له بل سره د مرستې په جذبه او یو له بل سره د دوه اړخیزې همکارۍ او ضمانت په بنا جوړه شي، که له چاسره مرسته کېږي هغه باید له هغه ګډ مالي حساب څخه وشي کوم چې په دې منظور جوړشویدی او هدف یې دګټې ګټل نه دي. د بیمې کمپنۍ دګټې په منظور د هغه مالي حساب پیسې په کار اچولی شي چې د پانګونې (Investment)په خاطر جوړ دی.

2. د پانګونې اسلامي طریقه باید وکارول شي: اسلامي بیمه کمپنۍ باید په هغو لارو کې پیسې وکاروي چې شریعت یې جواز ورکوي، له سود او غرر څخه پاکې وي، لکه مشارکت، مضاربت او داسې نور. معلومه ده چې اوسنۍ بیمه خپلې پیسې په سودي کار و بار کې کاروي او هم په کې د غرر او قمار عناصر لیدل کېږي چې دا شرعا ناروا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکافل يا اسلامي بيمه:

اسلامي فقهاوو ددې لپاره چې د بيمې اسلامي عوض يا بديل يې وړاندې کړی وي ډېر کار کړی او په دې اړوند له ډېرو کنفرانسونو او بحثونو وروسته دې نتيجې ته رسيدلي چې تعاوني شرکت د اوسنۍ غير اسلامي بيمې ښه بديل کېدلی شی.ځکه په دې سيستم کې ګټه په خپله د بيمې د پاليسۍ لرونکو تر مينځ شريکه وي، خو دغه وړانديز په بيمه کې د شخصي سکتور رول محدودوي يا په بل عبارت شخصي سکتور ته پکې څه رول نه ورکول کېږي .

ځينو علماؤ ددغه مشکل د له مينځه وړلو په منظور د اسلامي بيمې د يو بل شکل وړانديز وکړ چې هغه ته د تکافل سيستم (سکيم) وايي کوم چې د تبرع او مضاربت په عناصرو ولاړ دی. "تکافل" د مشترك ضمانت معنی ورکوی. د تکافل هدف د يو ګروپ يا يوې ډلې د غړو تر مينځ دوه اړخيزه(mutual) مرسته ده.يا په بل عبارت تکافل د ملکيت يا مال د زيانمن کېدو په صورت کې د يوه ګروپ د غړو تر مينځ د مشترك ضمانت يوه طريقه ده، دګروپ غړي په دې توافق کوي که چيرې يو د دوی څخه د څه ناورين يا حادثې ښکارکيږي، نو هغه ته به يو معين مقدار پيسې ورکول کېږي، ټول غړي د تکافل هڅه کوي چې له ضرورت مند سره مرسته وکړي. د تکافل غړي په کلني ډول سره يو معين مقدار پيسې کمپنۍ ته ورکوي دغه سهم (پيسې) بيا په دوو برخو ويشل کېږي، يو لوی مقدار ددغه پيسو د پانګونې حساب ته ځي او د اعانه ورکونکي يا د پيسو د مالك ملکيت پاتې کېږي. هغه بله برخه چې نژدې ۲-۵% پورې اعانه تشکيلوي د وقف حساب ته ځي او تبرع تصور کېږي.

د تکافل کمپنۍ دغه مجموعي پيسې د مضاربې په کار و بار اچوي او يا په بل داسې کار و بار چې شرعا جواز ولري لکه مشارکت او داسې نور او که څه ګټه وشي هغه د مخکني نسبت په حساب د پانګونې او د وقف له حساب سره يو ځای کيږي يعنې دګټې د۲څخه تر ۵% پورې د وقف حساب ته ځي او پاتې نوری د پانګونې حساب (سرمايه) ته.

د تکافل هدف شايد د ژوندون بيمه وي او يا د خطر په مقابل کې د ملکيت او مال بيمه کول (Risk insurance of property)، که چيرې مخکې له دې څخه چې د بيمې مودت ختم شي بيمه کړل شوی شخص مړشي د ژوندون د بيمې په صورت کې او يا د چا په ملکيت باندې کوم خطر(تاوان) راشي کوم چې بيمه کړی شويدی، نو په دې صورت کې به کمپنۍ نوموړي شخص ته هغه پيسې بيرته سپاري کومې چې هغه د پانګونې په حساب کې اچولې دي، سره له هغه ګټې چې په دغو پيسو شويده. او بل عنصر د وقف له حساب څخه به جبران کېږي تر څو اړتيا يې رفع شي او يا تر يوه معين حده د تاوان جبران وشي. څرنګه چې دغه کمپنۍ د پانګونې اسلامي طريقه کاروي نو دا د سود څخه پاکه بيمه ده، قيمار او غرر نشته پکې او که چيرې لږ شان ته غرر په کې وي هم هغه دومره حد ته نه رسيږي چې د تکافل د تحريم سبب شي .

د تکافل يا اسلامي بيمه (کمپنيو) [39]لست:

عربي هيوادونه:

نوټ:د لاندنيو کمپنيو له جملې څخه ځنې سره له دې چې پوره د تکافل کمپنۍ نه دي مګر بيا هم د تکافل له کار و بارسره تړاو لري، نو ځکه په دې لست کې شامل کړی شويدي .

هيوادونه Country(s)	کلونه Year(s)	کمپنۍ Company(s)
بحرين	*1992*	السلام اسلامك تکافل کو Al-Salam Islamic Takaful Co.

[39]- د تکافل دغه لست له لانديني ويب پاڼې نه تر لاسه شوی:
http://islamic-finance.net/islamic-insurance/takaful-co..html

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحرين اسلامك انشورنس كو. Bahrain Islamic insurance co.	*1992*	بحرين
اسلامك انشورنس انڊ ري انشورنس كو. Islamic insurance and Re-insurance Co.	*1985*	بحرين
شركة التكافل الاسلاميه Sharikat Takaful al-Islamiyah	*1983*	بحرين
تكافل انټرنشنل Takaful international	*1989*	بحرين
اسلامك انشورنس كو. پي ايل سي. Islamic insurance Co. Plc.	*n.d*	اردن Jordan
انټرنشنل كمپنۍ فار كواپريټيو انشورنس International company for cooperative insurance	*n.d*	كويت Kuwait
قطر اسلامك انشورنس كو. Qatar Islamic insurance Co.	*1994*	قطر Qatar
الامانه كواپريټيو انشورنس (الراجحي)	*1985*	سعودي عربستان

Al-Aman cooperative insurance (al-Rajihi)		S.Arabia
ګلوبل اسلامك انشورنس كو. Global Islamic Insurance Co.	*n.d*	S.Arabia/Bahrain سعودي عربستان، بحرين
انټر نشنل اسلامك انشورنس كو. International Islamic insurance co.	*n.d*	S.Arabia/UAE متحده عربي امارات، سعودي
اسلامك عرب انشورنس كو. Islamic Arab insurance co. (Dallah al-Baraka group)	1979	S.Arabia سعودي عرب
اسلامك عرب انشورنس كو. Islamic Arab insurance co. (IAIC)	n.d	S.Arabia/UAE متحده عربي امارات، سعودي
اسلامك كواپريټيو فار انشورنس اف انوسټمنټ انډ ايكسپورټ كريډيټ Islamic corporation for insurance of investment and export credit	1995	S.Arabia سعودي عربستان
اسلامك انشورنس انډ كو Islamic insurance and reinsurance Co.(IIRCO)	1985	S.Arabia/Bahrain بحرين، سعودي

(c) ketabton.com: The Digital Library

		عربستان
اسلامك انټرنيشنل انشورنس كو. (سلمت) Islamic international insurance Co. (salamat)	1985	S.Arabia/UAE متحده عربي امارات، سعودي عربستان
اسلامك تكافل انډ ريتكافل كو. Islamic Takaful and Re-Takaful Co.	1986	S.Arabia/Bahamas بحاماس، سعودي عرب
اسلامك تكافل ايند ريتكافل كو. (بحاماس) Islamic Takaful and Re-Takaful Co. (Bahamas)	1983	Bahamas بحاماس
اسلامك يونيورسل انشورنس Islamic universal insurance	n.d	S.Arabia/Bahrain بحرين، سعودي عربستان
نشنل كوآپريټو انس كو. National cooperative Ins Co. (NCCI)	1986	سعودي عربستان

تكافل اسلامك انشورنس كو. بحرين Takaful Islamic insurance Co.Bahrain	n.d	S.Arabia/Bahrain سعودي عربستان. بحرين
البركه انشورنس كو. Al Baraka insurance Co.	1984	سوډان
اسلامك انشورنس كو. Islamic insurance Co.	1979	سوډان
شيكن انشورنس كو. Sheikan insurance Co.	n.d	سوډان
دي نشنل ري انشورنس كمپني (سوډان) The national Re-insurance company (Sudan) Ltd.	n.d	سوډان
دي يونايټيډ انشورنس كمپني (سوډان) The united insurance company (Sudan) Ltd.	1968	سوډان
وطني كوآپريټو انشورنس كو.	1989	سوډان

(c) ketabton.com: The Digital Library

Watania co-operative insurance Co.		
بیسټ لدت ایتهمین تونیس سعودي BEIT ladat Ettamine Tounsi Saudi (Best Re)	1985	Tunisia تو نس
الینس انشورنس Alliance insurance	1985	متحده عربي امارات
Oman insurance Co. عمان انشورنس کو.	1985	متحده عربي امارات
دي اسلامك عرب انشورنس کو. The Islamic Arab insurance Co.	1980	متحده عربي امارات

غیر عرب اسلامي هیوادونه

انشورنس اسلام تیب سینډي برهډ Insurance Islam TAIB sendirian Berhad (IITSB)	*1993*	Brunei برونای
تبونګ امانه اسلام Tabung Amanah Islam	*1993*	Brunei برونای

تکافل انډ ریتکافل کو Takaful and Re-Takaful Co.	*1993*	Brunei برونای
تکافل اب برهډ Takaful Ab birhad	*1993*	Brunei برونای
لایف تکافل Life Takaful (pte)	*1999*	بنګلدیش
جنرل تکافل General Takaful (pte)	*1999*	بنګلدیش
سیریکاټ تکافل اندونیشیا Syarikat Takaful Indonesia	*1999*	اندونیزیا
پي ټي اسورنسي تکافل کېلورګه PT Asuransi Takaful keluarga	*1994*	Indonesia اندونیزیا
پي ټي انسورنسي تکافل اموم PT asuransi Takaful Umum	*1994*	Indonesia اندونیزیا
پي ټي سریکاټ تکافل Pt Syarikat Takaful	*1994*	Indonesia اندونیزیا
تکافل انشورنس	*1994*	Indonesia

(c) ketabton.com: The Digital Library

Takaful asuransi		اندونيزيا
اسين ريتکافل انټرنيشنل Asian Re-Takaful international (L) Ltd. (ARýIL)	1997	Malaysia ماليزيا
اسين تکافل ګروف Asean Takaful group (ATG)	1996	Malaysia ماليزيا
سيريکټ تکافل ماليزيا بهډ Syarikat Takaful Malaysia Bhd.	1984	Malaysia ماليزيا
تکافل نيشنل بهډ Takaful national Bhd	1993	Malaysia متليزيا
احلاس سيګورته Ihlas sigorta As	1993	Turkey ترکيه

نهم فصل

په اقتصاد کې د حکومت رول

- **حکومت او د حکومت دندې:**

اسلامي حکومت: هغه حکومت ته ويل کيږي چې قدرت او سلطه پکې د الله (جل جلاله) وي، يعنې د الله تعالی دين پکې حاکم وي. په دغه حکو مت کې د الله (جل جلاله) رضا تر ټولو لوړ هدف، اسلامي شريعت اساسي قانون، ولس مشر د الله (جل جلاله) خليفه دی او وظيفه يې د الله (جل جلاله) د اوامرو پلي کول دي، ټول قوانين بايد د قرآن او احاديثو په رڼا کې جوړ شي.

اسلامي اقتصادي سيستم دکمونستي اقتصادي سيستم برخلاف يو آزاد سيستم دی خو دغه آزادي بې پولې نه ده بلکه د شريعت تر چوکاټ پورې محدوده ده، نوځکه پدې سيستم کې د حکومت رول لږ خو مهم دی، حکومت د اقتصادي بې عدالتۍ د له مينځه وړلو او اقتصادي ثبات راوستلو په شان مهمې دندې په غاړه لري، د مثال په توګه حکومت وظيفه لري د انحصار (مناپولۍ) مخنيوی وکړي او داسې نور.

همدارنګه د ځينو عام المنفعه شيانو برابرول هم د حکومت کاردی، په ځانګړې توګه هغه دکومو لپاره چې شخصي سکتور زړه نه ښه کوي او يا ډېرو لوړو مصارفو ته اړتيا لري لکه د امنيت ساتنه، ښوونه او روزنه، ساينس او تکنالوژي، بريښنا ....

له نبي کريم صلی الله عليه وسلم نه روايت دی:

حَدَّثَنَا أَبُو خِدَاشٍ وَهَذَا لَفْظُ عَلِيٍّ عَنْ رَجُلٍ مِنْ الْمُهَاجِرِينَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثًا أَسْمَعُهُ يَقُولُ الْمُسْلِمُونَ شُرَكَاءُ فِي ثَلَاثٍ فِي الْكَلَإِ وَالْمَاءِ وَالنَّارِ (40)

40- المصدر: سنن ابي داود، الکتاب: البيوع، الباب: في منع الماء ، رقم الحديث: ۳۰۱۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه: ابو خداش (رضي الله عنه) روایت کړی او دا لفظ د علي دی چې د نبي کریم (علیه السلام) له مهاجرو ملګرو څخه له یوه مهاجر نه یې روایت کړی وایي: له نبي کریم (ص) سره مې درې ځله په غزا ګډون کړی،اوریدل به مې چې فرمایل یې: مسلمانان په دریو شیانو: ورشو، اوبو او اورکې سره شریك دي.

له اور څخه مونږ د انرژۍ مفهوم اخستلای شو، ددې لپاره چې طبیعي زیرمې (ګاز، اوبه، تیل) ،انرژي (بریښنا ...) ټولو عوامو ته په عدل سره وویشل شي ددغو شیانو ملکیت باید له حکومت سره وي نه له شخصي سکتور سره ځکه په حکومت کې ټول خلك سره شریك دي او که د ضرورت په بنا شخصي سکتور ته ورکړل شي نو بیا باید د انحصار مخه ونیول شي او حکومت باید د عوامو حقوق خوندي وساتي او بیځایه د نرخونو د لوړوالي مخنیوی وکړي.

د امام غزالي د قول مطابق حکومتونه په څلور ډوله دي چې ټول په یوه وخت کې وجود لري:

I. حکومت العلیا(شریعة) :د شریعت حکومت هغه چې د خلکو په ظاهر او باطن دواړو باندې یې حکم چلیږي یعنې د خلکو باطن او ظاهر، خاص او عام دواړه د شرعي احکامو تر حکم او اثر لاندې دي.

II. د خلفاوو، شاهانو او یا امیرانو حکومت: دغه حکومت د ټولنې په عمومي مسائلو کې د لاس وهنې یا اداره کولو قدرت لري او ددې لپاره چې د یوه هیواد ادارې په ښه ډول سره وچلیږي قوانین جوړولی شي خو د دوی قدرت یوازې تر اجتماعي امورو پورې محدود وي او د خلکو په شخصي امورو باندې قدرت نه لري د دوی امرونه یا حکمونه په خاص او په عام دواړو باندې مشتمل دي مګر په ظاهر د خلکو نه په باطن باندې.

III. د علماوو حکومت: چې هغوی د انبیاوو (ع) وارثان دي، حکومت یې یوازې د خاصو خلکو پر باطن باندې دی او عام خلك د دوی تر حکم لاندې نه راځي او په ظاهر د خلکو یې هم حکم نشي عملي کېدلی.

IV. د داعیانو حکومت: ددوی حکومت یوازې په باطن د عامو خلکو مشتمل دی یعنې عام عوام ددوی تر اغیزې او اثر لاندې راځي .

ددې لپاره چې په یوه هیواد کې ښه او پیاوړی حکومت وجود ولري لاژمه ده چې دغه پورته ټول ذکر شوي حکومتونه او یا اشخاص موجود وي او یو له بل سره همکاري ولري او په ګډه سره د عوامو دسوکالۍ لپاره کار وکړي، که چیرې له دغو پورته ذکر شویو کسانو څخه کوم یو نه وي نو بیا په درست ډول سره حکومت نشي چلیدلی د بیلګې په توګه که علماء له مینځه لاړشي نو په عالمه طبقه باندې به اثر او حکومت له مینځه ولاړ شي او ګډوډي به رامینځ ته شي، نو لاژمه ده چې حکومت دغه ټول پورته ذکر شوي حکومتونه قبول کړي او له هغو سره د تفاهم له لارې د هیواد ادارې چارې پر مخ بوځي له بده مرغه په تیرو وختو نو کې زمونږ حکومتونو دغو مسایلو ته پام نه دی کړی او په یوازې سر ((حکومت د امیرانو)) سره یې د هیواد چلونې هڅې کړیدي او دغه نور حکومتونه (حکومت العلیا(الشریعة)،د علماؤ حکومت، او داعیانو حکومت) یې له پامه غورځولی و او د دوی دغه عمل زمونږ دګران هیواد افغانستان د تباهۍ سبب شویدی.

د حکومت دندې:

دحکومت مهمې دندې عبارت دي له:

1. د غریبۍ او بیکارۍ له مینځه وړل
2. د پیسو د حقیقي ارزښت ساتنه
3. د قانون (شریعت) عملي کول
4. د ټولنیز او اقتصادي عدالت تامینول
5. د امنیت ساتل او په عادلانه ډول د عاید ویش
6. نړیوالې اړیکې او قوي دفاع

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به په لنډ ډول د حکومت دغه پورته ذکرشوې دندې وڅیړو:

۱ – د غریبۍ او بیکارۍ له مینځه وړل:

څرنګه چې اسلام پدې نظر دی چې د ټولو وسایلو اصلي مالك الله (ج) دی، مال او ثروت مونږ ته د امانت په ډول راکړل شویدی، نو دا باید د الله تعالی د اوامرو مطابق وکارول شي، حکومت پدې کې اهم رول لري، د زکات ټولول او ویش د حکومت کاردی، حکومت باید د وسایلو په استعمال کې هغه کارونو ته اولویت حق ورکړي چې عوامو ته د کار ډېر شرایط برابرکړي او ټولنی ته ګټور وي، ددې هدف د تحقق لپاره حکومت دوه لارې لري:

لومړی پلان کول: حکومت باید داسې پلان جوړکړي ترڅو وسایل په هغه سکتورکې وکارول شي د کوم چې اړتیا او فایده چې ډېره وي او ددې تر څنګ د انفلاسیون مخنیوی هم وکړي.

دوهم د اقتصادي زیربنا برابرول: د هر هیواد د اقتصادي پرمختګ لپاره د فزیکي او ټولنیزې زیر بنا موجودیت اړین دی او بې لدېنه پرمختګ ناشونی دی، دغه فزیکي زیربنا لکه د سرکونوجوړول، ښوونه او روزنه،..... ډېرو لوړو مصارفو ته اړتیالري او شخصي سکتور ورته کمه پاملرنه کوي ځکه ګټه یې کمه ورته برېښي، نو دا زیر بنا باید حکومت برابره کړي.

۲-د پیسو د اصلي ارزښت ساتنه:

د نني عصر یو لوی مشکل د انفلاسیون مسلسل زیاتوالی او ددې په وجه د پیسو د اصلي ارزښت کمی دی، نو ددې مشکل د حل لپاره حکومت باید په خپلو اقتصادي پالیسیو کې له احتیاط څخه کار واخلي.

۳-قانون او نظم: د قانون عملي کول او د ټولنې امنیت ساتل د حکومت له اصلي دندو څخه دي، ترڅو چې په کومه ټولنه او هیوادکې نظم او قانون پلی شوی نه وي ترهغې پورې هلته اقتصادي پرمختګ مینځته نشي راتلی، په بې امنه هیواد کې څوك پانګه اچونې ته زړه نه ښه کوي. پانګه د هغه مرغه په شان ده چې همیش په هوا کې ګرځي او د ښه مناسب او پور امنه ځای په لټه کې وي او کوم ځای چې ورته ښه ښکاره شي هلته کېني، نو حکومت باید داسې شرایط برابر کړي چې د پانګوالو توجه را جلب کړي . نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى أَتَدْرُونَ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا قَالُوا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ فَإِنَّ هَذَا يَوْمٌ حَرَامٌ أَفَتَدْرُونَ أَيُّ بَلَدٍ هَذَا قَالُوا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ بَلَدٌ حَرَامٌ أَتَدْرُونَ أَيُّ شَهْرٍ هَذَا قَالُوا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ شَهْرٌ حَرَامٌ قَالَ فَإِنَّ اللهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا [41]

ترجمه:له ابن عمر(رض) څخه روایت دی وایي چې نبي کریم (ص) په منی کې وفرمایل:آیا پوهیږئ چې داکومه ورځ ده؟ دوی وویل چې الله (ج) او رسول ښه پوهیږي، ویې فرمایل: دا حرامه ورځ ده، آیا پوهیږئ چې دا کوم ښار دی؟ دوی وویل چې الله (ج) او رسول یې ښه پوهیږي، ویې فرمایل: داحرام ښار دی،آیا پوهیږئ چې داکومه میاشت ده؟ دوی وفرمایل الله (ج) او د هغه رسول ښه پوهیږي ویې فرمایل: دا حرامه میاشت ده،او ویې فرمایل: پس الله پاك ستاسې وینې او ستاسو مالونه او ستاسوعزت او آبرو په یو او بل باندې داسې حرام کړي لکه ستاسو دغه ورځ، ستاسو په دغه میاشت کې ستاسو په دغه ښارکې .له دینه دا په ډاګه شوه چې د عوامو د ژوند او مال ساتنه د حکومت کار مسئولیت او دنده ده.

---

[41]ـ المصدر: صحيح البخاري، الكتاب: الادب ، الباب: قول الله تعالى يا ايهاالذين آمنوا لايسخر قوم من... ، رقم الحديث: ۵۵۸۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-ټولنیز او اقتصادي عدالت:

د اسلام له نظره ټولوخلکو ته په یوه نظرکتل کېږي، د غریب او امیرترمینځ توپیر نشته قانون او حکومت ورته په یوه سترګه ګوري، نوځکه باید هیڅ تبعیض ونه شي او حکومت باید ټولو عوامو ته یوشان اسانتیاوې او دکار شرایط برابرکړي. او هم شخصي سکتور وڅاري ترڅو دکارګرواو مصرف کونکو سره بې عدالتي ونشي

نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:

حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا وَاصِلٌ الْأَحْدَبُ قَالَ سَمِعْتُ الْمَعْرُورَ بْنَ سُوَيْدٍ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا ذَرٍّ الْغِفَارِيَّ رَضِيَ اللہ عَنْهُ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ وَعَلَى غُلَامِه حُلَّةٌ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ إِنِّي سَابَبْتُ رَجُلًا فَشَكَانِي إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللہ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللہ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعَيَّرْتَهُ بِأُمِّه ثُمَّ قَالَ إِنَّ إِخْوَانَكُمْ خَوَلُكُمْ جَعَلَهُمْ اللہ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِه فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَأَعِينُوهُمْ (42)

ترجمه: معرور بن سوید وایي: ابوذر غفاري رضي الله عنه مې په داسې حال کې چې یوه نوې جامه (چپنه) یې اغوستې ده او یوه یې غلام اغوستې وه ولید ، نو ددې پوښتنه مو ترې وکړله، ویې ویل یوه سړي ته مې ښکنځلې وکولې، نو هغه له ما نه نبي کریم :صلی الله علیه وسلم ته شکایت وکړ، ما ته نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: آیا د مور پیغور دې ورکړی؟ بیا یې وفرمایل: ستاسې وروڼه ستاسو چوپړیان دي، الله پاك ستاسې تر لاس لاندې ګرځولي، نو د چا چې خپل مسلمان ورور تر لاس لاندې وي له هغه څه نه چې دی یې خوري هغه ته هم ورکوي او له هغه څه نه چې اغوندي یې هغه ته هم ورواغوندي، او داسې کار مه ورته سپارئ چې په دوی زورور وي او که مو ورته وسپارلو بیا نو د هغه په سرته رسولو کې مرسته ورسره وکړی. له پورتني حدیث څخه دا څرګندیږي چې د اصغری تنخوا او دکار د ساعتونو ټاکل د اسلام له نظره جوازلري

[42]- المصدر: صحیح بخاري، الکتاب: العتق، الباب: قول النبي العبید اخوانکم فاطعموا مما تآکلون ، رقم الحدیث: ۲۳۵۹

۵- د امنیت تامین او په عادلانه ډول د عاید ویش:

د امنیت مهیا کول د اقتصادي پرمختګ لپاره لازمي شرط دی، په غیر عادلانه ډول د عاید ویشل د بې امنۍ او ګډوډۍ مهم عامل دی، د عاید غیر عادلانه ویش د غریب او امیر تر مینځ نفرت او کرکه پیدا کوي او غریب دې ته اړ باسي چې په نا مشروع لاره له امیرانو څخه مال تر لاسه کړي لکه غلا ،قتل ...

داسلام مبارك دین په هر څه کې د عدل مراعاتولو حکم کوي د حکومت لپاره دا پکار ده چې په ټولنه کی د شریعت اوامر پلي کړي لکه د زکات راټولول، د میراث اسلامي قانون پلي کول، له حرامو څخه منع کول د غلا او رشوت مخه نیول .... ددغو کارونو د ترسره کولو په وسیله په ټولنه کې د غریب او امیر ترمینځ د عاید د لوی توپیر د مینځ ته راتګ او زیاتوالي مخنیوی کېدی شي.

۶- نړیوالې اړیکې او قوي دفاع:

یو اسلامي هیواد باید له نورو هیوادونو او نړیوالو سره ښې اړیکې ولري البته د اسلام تر قوانینو لاندې او ددې تر څنګ کفارو ته د اسلام ښه تصور وړاندې کړي او له کفارو او نورو سره دکړیو لوظنامو او تړونونو مراعات وکړي. مګر ددې تر څنګ باید د ملك ددفاع توان هم ولري لکه الله (ج) چې فرمايي:

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِه عَدُوَّ اللہ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمْ اللہ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللہ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ،، (الأنفال59)

ترجمه: او تیاروئ (اې مومنانو) لپاره (د جنګ) ددغو (ماتوونکو د عهد یا د مطلق کفارو) څومره چې توانیږئ (جمع کولی شئ) تاسې له قوت (اسباب د جنګ) چې وویروئ تاسې په دغه (قوت اوتیارۍ) سره دښمنان د الله او دښمنان ستاسې او نورکسان بې له دوی نه چې نه پیژنئ تاسې هغوی الله عالم دی په (عداوت د) هغوی او هر هغه څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفقه کوئ تاسې له يوه شي په لاره د الله کې (لپاره د دين) پوره (بدل د هغه) به درکړی شي تاسې ته حال دا چې پر تاسې به ظلم ونه کړی شي(د ثواب په لږوالي او د عذاب په ډيروالي) .

د اقتصادي پرمختګ لپاره د نړيوالو سره د ښو اړيکو ساتل اړين دي تر څو زمونږ سوداګر پدې وتوانيږي چې له بهرنيو هيوادونو سره په ښه توګه تجارت وکړی شي او هم نور هيوا دونه خصوصا اسلامي هيوادونه تشويق کړی شي چې زمونږ په هيواد کې پانګه واچوي تر څو عوامو ته دکار شرايط برابر کړی شو.

د حکومت د عايد سرچينې:

د يوه اسلامي حکومت د عايد لارې (سرچينې) په لاندې ډول دي:

1. زکات او عشر**:** زکات د اسلام څلورمه بنا ده، د زکات ورکول په هر بډای مسلمان باندې فرض دی، د زکات راټولول د حکومت دنده ده، له زکات نه د غريبې په له مينځه وړلو او عام المنفعه کارونو کې کار اخستل کيداي شي، عشر د ځمکې يا حاصل زکات دی.

2. عايد د طبيعي منابعو څخه: طبيعي منابع لکه معدن اوکان، د تيلو زيرمې او داسې نور

3. وقف او صدقه: د ملکيت يا مال وقف (خاص) کول دي ا لله تعالی ته او هغه پدې ډول چې خپل مال د الله (ج) په لاره کې د مصرف لپاره ورکړی شي او صدقه هم د الله (ج) د رضا لپاره د مال مصرف ته ويل کيږي او صدقه په دوه ډوله ده يو واجب صدقه (زکات)او دوهم ډول نفلي صدقه ده. د اسلامي حکومت په موجوديت کې صدقه بايد خليفه (بيت المال) ته وسپارل شي، د اسلامي حکومت د نه موجوديت په صورت کې څرنګه چې د عوامو سره دا ويره وي چې د دوی مال (صدقات ...) به د الله

(ج) د اوامرو مطابق ونه کارول شي دوی کولی شي چې په مستقيم ډول صدقات مستحقينو ته ورکړي.

4. جزيه، خراج او خمس: کله چې کوم غير مسلم د اسلامي حکومت اوامرو ته غاړه کيږدي حکومت د دوی د مال او ځان ساتلو دنده په غاړه لري لکه د نورو هيوادوالو په شان، حکومت له دوی څخه ددې په بدل کې ټکس (جزيه) اخلي. د جزيه په اړوند ا لله تعالی فرمايي:

قَاتِلُوا الّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ. (التوبة28)

ترجمه: وجنګيږئ تاسې له هغو کسانو سره چې نه راوړي ايمان پر الله (ج) او نه په ورځې د آخرت باندې او نه حرام ګڼي دوی هغه چې حرام کړي دي الله (ج) او رسول د هغه او نه قبلوي دوی دين حق (اسلام) له هغو کسانو نه چې ورکړ شويدي دوی ته کتاب تر هغه پورې چې ورکړي دوی جزيه له لاسه حال دا چې دوی ذليل وي.

خراج:که د اسلا مي دولت لخوا دکفارو ځمکه فتحه شي او بيا دا ځمکه هغوی ته پريښودل شي چې د ټکس (ماليې) په بدل کې يې وکري، ديته خراج وايي. د لومړي ځل لپاره دغه پاليسي د حضرت عمر(رض) لخوا د سوريې او عراق په ځمکو کې عملي شويده،کله چې دغه سيمې فتحه شوې ځينو اصحاب کرامو غوښتنه وکړه چې دا بايد د غنيمت په ډول په مجاهدينو وويشل شي، مګر حضرت عمر (رض) دا ونه منله ځکه چې دومره زياته ځمکه مجاهدينو په موثر ډول نشوي کارولی نو ځکه يې د ماليې (خراج) په بدل کې د همغو ځای خلکو ته پريښوده.

خمس: د غنيمت او معدن (سره زر،سپين زر ..) پنځمه حصه بيت المال ته ورکول فرض دي او ديته خمس وايي، الله (ج) فرمايلي دي :

وَاعْلَمُوا أَنّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَلِلرّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السّبِيلِ إِنْ كُنتُمْ آمَنْتُمْ بِاللهِ وَمَا أَنزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْجَمْعَانِ وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. (الأنفال**40**)

ترجمه: او پوه شئ بیشکه هر هغه شي چې په غنیمت واخستل تاسې له یوه شي نه نو بیشکه الله (ج) لره دی خمس د هغه او له پاره د رسول او له پاره د خپلوانو (د رسول الله او لپاره) د یتیمانو او مسکینانو او مسافرانو، که ایمان لرئ په الله (ج) او په هغو چې نازل کړیدي مونږ پر بنده خپل په ورځ د فیصلې کې هغه ورځ چې سره مخامخ شولې دواړه جمعې (ډلې) او الله (ج) پر هر شي باندې ښه قادر دی .

5. ټکس:که چیرې د حکومت لګښتونه یا بودیجه د پورته ذکر شوو منابعو څخه (زکات، عشر، خراج، جزیه، صدقات ..) پوره نشي، نو بیا حکومت د ضرورت په اساس ټکس لګولی شي.

6. د وارداتو ټکس یا عشور(Import duty): عشور د لومړي ځل لپاره د حضرت عمر(رض) لخوا ولګول شو په هغو تجارانو چې اسلامي خلافت ته به یې تجارتي مالونه راوړل، ځکه په هغه وخت کې ایران او روم په هغو مسلمانو تجارو چې د دوی هیوادونو ته یې تجارتي توکي وړل د واریدولو ټکس لګولی و، نو حضرت عمر(رض) متقابلا ددوی پر تجارو هم ټکس ولګولو. دا ټکس په کال کې یو ځل اخستل کېده.

7. د حکومت د عاید نورې لارې:که چیرې د حکومت اړتیاوې د پورته ذکر شوو منابعو په وسیله پوره نشي بیا حکومت قرض اخستلای شي خو دا پور به بې سوده وي، ځکه چې سود حرام دی، ددې تر څنګ حکومت د ځینو پروژو د تمویلولو لپاره د مشارکې او مضاربې اسناد یا سرټیفیکېټ او سکوك (اسلامي بانډ) هم مارکېټ ته عرضه کولای شي.

لسم فصل

داسلامي دولت مالي او پولي پالیسي

له مالي پالیسۍ (Fiscal Policy) نه هدف حکومتي مصارف او مالیه (ټکس) اخستنه ده. او په پولي پالیسۍ (Monetorary Plicy) یا پولي سیاست کې د پیسو چاپول او د هغې د ارزښت د ساتنې لارې چارې شاملې دي.

په اسلامي دولت کې د مالي پالیسۍ اهداف:

په غیر اسلامي هیواد کې مالي پالیسي ددې لپاره کارول کېږي تر څو د خلکو لپاره په دنیا کې عظمي مادي ګټه تر لاسه شي او د خلکو اخلاقي او روحي اړتیاوو ته توجه نه کېږي. د مالي پالیسي هدف دوسایلو ښه ویش،اقتصادي ثبات، اقتصادي وده (پر مختګ) او دعوایدو با انصافه ویش دی.

په اسلام کې مالي پالیسي د شرعي اهدافو[مقاصد شریعه: حفظ الدین ، حفظ العقل حفظ المال، حفظ النسل....] د تر لاسه کولو یوه وسیله ده . مالي او پولي پالیسۍ باید داسې جوړې شي چې د عوامو د مادي ښیګڼې تر څنګ د هغوی روحي او اخروي مفاد هم په کې خوندي وي. لنډه دا چې مالي پالیسي باید داسې جوړه شي چې د خلکو د اخروي ګټو په نظرکې نیولو سره سره د هغوی د دنیوي ژوند سطحه لاپسې ښه شي.

مالي پالیسي او د وسایلو ویش :

مالي پالیسي باید داسې جوړه شي چې د مادي او روحي (اخلاقي) اهدافو په لاسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوړلو کې مثبت رول ولوبوي. لاژمي ده په یوه هیوادکې وسایل داسې استعمال او وکارول شی چې اسراف په کې ونشي او هم د راتلونکو نسلونو اړتیاوې په نظر کې ونیول شي. شخصي او حکومتي سکتور باید حلال یا روا شیان تولید کړي. دولت باید د عوامو اړینو (ضروري) شیانو ته لکه ښوونې، روغتیا ، سرکونو او داسې نورو عام المنفعه کارونو ته توجه وکړي. ددې تر څنګ باید دولت د هیوادوالو روحي روزنې ته هم پام وکړي.

د ابن خلدون په نظر هغه کارونه باید وشي کوم چې عوامو ته ډېره ګټه رسوي او داسې کار باید ونشي کوم چې له ګټې څخه یې تاوان ډېر وي. په ظاهره خو دغه خبره ډېره ساده معلومېږي مګر دا ډېره مهمه مسله ده، ډېر ځلې زمونږ حکومتونو داسې کارونه کړي چې له ګټې نه یې تاوان ډېر وي، د بیلګې په توګه د مطبوعاتو د آزادۍ تر عنوان لاندې په تلویزیون کې د داسې فلمونو او بدلو (سندرو) د خپرولو اجازه ورکول کېږي کوم چې زمونږ په ځوان نسل کې روحي او اخلاقي امراض خپروي او د هغې په نتیجه کې په ټولنه کې نا آرامي مینځته راځي او یا داسې مرضونه خپرېږي چې بیا یې دولت دکنټرول وس نلري. همدا شان په بازار کې د نامشروع توکښو خرڅلاو در واخله.

مالي پالیسي او اقتصادي ثبات:

د کال ۱۹۳۰ د لوی اقتصادي زوال (رکود ، بحران) څخه وروسته اقتصادي مالي پالیسي د اقتصادي ثبات په لاسته راوړلو کې اهم مقام تر لاسه کړیدی.معنی دا چې د تولیدي موثریت په ښه کولو او د عمومي تقاضا په منظمولو او ترتیبولو کې اهم رول لري. د ابن خلدون په نظر اقتصادي زوال هغه وخت مینځته راځي کله چې له دولت څخه عوامو ته د پیسو انتقال بند شي.

د روپیو (پولي واحد) د ارزښت یا بیه ثابت ساتل د انفلاسیو ن کنټرول او اقتصادي پرمختګ لپاره اهم ګڼل کېږي. د نرخونو ډېر جګیدل او ښکته کېدل دواړه د اقتصادي ثبات او پرمختګ لپاره ګواښ ګڼل کېږي .

ملي پالیسي او اقتصادي وده:

د اقتصادي ودې (پرمختګ) لپاره مالي سیستم باید داسې جوړ شي کوم چې عوام دکار کولو او سپما (Save)کولو څخه ډډه کولو ته ونه هڅوي، ډېر زیات ټکس لګول عوام د کار کولو او پانګونې (سرمایه اچونې) څخه منع کوي او پدې ډول د اقتصادي ودې (پرمختګ) په وړاندې خنډ ګرځي.

په مخ په وده (وروسته پاتې) هیوادونو کې مالي پالیسي د شتمنۍ په تولید او زیاتولو کې اهم رول لري. په اسلامي هیوادونو کې شتمني جوړول (Capital Formation) له هغې پانګونې (سرمایه ګزارۍ) څخه عبارت ده کوم چې د بشري قوې او مادي وسایلو په پرمختګ او وده کې او هم د عوامو په اخلاقي او روحي روزنه کې اغیزمنه واقع شي.

د مالي پالیسۍ هدف له ټولو وسایلو څخه عظمې کاراخستنه، خلکو ته دکار برابرول او د بیکارۍ له مینځه وړل ګڼل کېږي. احتکار په اسلام کې ناروا او زکات په هر مسلمان باندې چې صاحب د نصاب وي فرض کړی شوی چې دا ټول په اقتصادي پرمختګ کې اهم رول لري چې په راتلونکو کرښو کې به د زکات تر عنوان لاندې په تفصیل سره یادونه ورنه وکړو:

د اقتصادي پرمختګ لپاره ضروري ټکي:

وسایل له غیر ضروري شیانو څخه د سرمایه جوړونې (Capital formation) اویا په اقتصادي پرمختګ کې د اغیزمنې اقتصادي زیر بنا جوړونې خوا ته لیږدول.

پانګې اچونې ته باید ځانګړې توجه وشي او کومې فابریکې چې په اقتصادي پرمختګ کې اهم رول لوبوي په هغوی باندې باید تر ټولو کمه مالیه (ټکس) ولګول شي. او هم بهرنۍ پانګه اچونه او سرمایه اچونکي راجذب اوتشویق شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

I. د هیوا د له کانونو او معدنونو څخه په موثر ډول استفاده کول.

II. مالي پالیسي با ید په داسې شکل جوړه شي چې د اقتصادي پرمختګ تر څنګ د عاید ویش په منصفانه او عادلانه توګه سره وشي. ځکه مساوا ت (عدل، انصاف) د اسلام له بنسټیزو اصولو څخه دي. اسلام په عادلانه او با انصافه ډول ټولو خلکو ته د وسایلو او مواقعو د ویش امر کوي. اسلام په یو څو لاسونو کې د دولت د جمع کېدو مخالف دی [د دغه اهدافو د لاسته راوړلو لپاره د مالیاتو څخه کار اخستل کېدی شي]

د حضرت عمر (رض) څخه روایت دی چې فرمایی: که چیرې یو کال نورهم ژوندی پاتې شوم دولت (عاید) او وسایل به په داسې ډول وویشم چې غریب به له امیر سره برابر شي. د زکات په موثر ډول استعمال د غریب او بډای تر مینځ توپیر تر ډېره حده را کمولی شي.

په اسلامي **هیوادکې مالیه** (**ټکس**):

ټکس که راسا له چا څخه واخستل شي لکه د عاید مالیات هغه ته مستقیم ټکس وایي او که په غیر مستقیم ډول سره مثلا د نورو تجارتي توکېو د خرڅلاو د قیمت په صورت کې تر لاسه شي هغې ته غیر مستقیم مالیات وایي. له بل پلوه ټکس په درې ډوله دی تصاعدي مالیات، متناسب مالیات او تنازلي مالیات، زکات د متنا سب مالیاتو په ډله کې راځي. او دغه ډولونه په لاندې ګراف کې ښودلای شو.

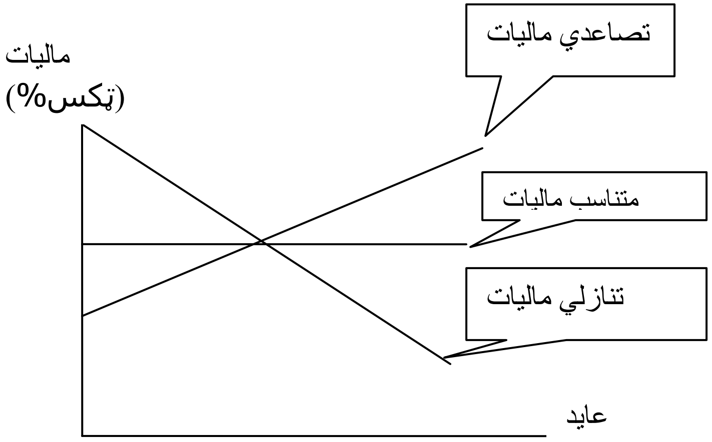

د مالیاتو په وسیله لاندې اهداف لاسته راوړل کېدی شي.

په پورته شکل کې مونږ مالیات په عمودي خط باندې کچه کوو او په افقي خط باندې عاید (در آمد) ښودل شویدی، په متناسبه مالیه کې د عاید په زیاتیدو او کمیدو سره په مالیه څه اثر نه پریوزي بلکه هغه معینه وي، په تصاعدي مالیاتي سیستم کې څومره چې د یوه سړي درامد (عاید) زیاتیږي په همهغه کچه په هغه باندې مالیه زیاتیږي .او په تنازلي مالیه کې ددې عکس خبره ده.

- د غیر ضروري شیانو د پیرودنې کمونه، یعنې د هغو شیانو پیرودل چې د صحت لپاره ګټور نه وي باید کم کړی شي، د بیلګې په توګه هیواد ته د سګرېټو واریدول او خرڅلاو.

- د دولت د مصارفو او یا بودیجې برابرول، دا څرګنده ده چې هیواد د تل لپاره په پورونو او د بهرنیانو په مرستو سره نه شي چلیدلی نو مالیات د دولت د بودیجې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابرولو یوازینی لار ده.

- له مالیاتو (ټکس) څخه د اقتصادي ثبات لپاره او هم د عمومي تقاضا د کنټرول او تنظیم په لاره کې کار اخستل کېدي شي.[امونږ کولی شو چې په وارداتو باندې لوړ مالیات ولګوو او په دې وجه خپل وادرات (طلب، تقاضا) را کمه کړو]

- په ټولنه کې د غریب او بډای تر مینځ د عاید د تفاوت د له مینځه وړلو(کمولو) په موخه حکومت کولی شي چې په در امد باندې تصاعدي مالیات ولګوي، یعنې څومره چې د یوه سړي درامد زیات وي په همهغه اندازه ور باندې زیاته مالیه ولګیږي.

په اسلامي هیوادکې د مالیاتي(ټکس) سیستم جوړونه

ټکس تر یوه حده تصاعدي کېدی شي خو له هغه نه پورته او زیات د اقتصادي پرمختګ مانع ګرځي. د ټکس د سیستم د جوړولو لپاره ځنې اړین اصول په لاندې ډول دي:

- ټکس باید د غیر ضروري شیانو پیرودل کم کړي پرته له دې نه چې په تولیدي پیداوارو باندې ناوړه اغیزه وکړي او باید په سرمایه جوړونه (Capital Formation) کې مرسته وکړي.

- لوړ ټکس باید د تحسیني او غیر مفیدو تجارتي توکېو په وارداتو او خرڅلاو باندې و لګیږي. د بیلګې په توګه په ډیش آنتن ، ویدیو، سګریټو او داسې نورو شیانو

لوړ ټکس غوره دی

- هغه کمپنۍ (سکتور) چې په اقتصادي پرمختګ کې اهم رول لوبوي باید کم ټکس ورکړي او یا د امکان په صورت کې له ټکس څخه معاف او ددې تر څنګ ورسره لاژمه مرسته هم وشي.

- د ټکس لګولو په وخت کې باید د خلکو مالي حالت په نظر کې ونیول شي، یعنې داسې ټکس ولګول شي چې عوام یې د ورکولو توان ولري. ډیر لوړ مالیات خلك دیته اړ کوي چې کم کار وکړي او خپله پانګه له هیواد څخه بهر ته نقل کړي، چې په دې سره د نورو مضرو اثراتو ترڅنګ د بیکارۍ کچه لوړیږي او دا د اقتصادي پرمختګ لپاره لوی ګواښ مینځته راوړي.

په اسلامي هیوادکې د حکومت لګښت:

د عوامو او ملت هوساینه د اسلامي دولت د لګښتونو یو هدف دی، حکومت خپلواك نه دی چې څرنګه وغواړي د بیت المال پیسې وکاروي، بلکې په هغو شیانو یې باید مصرف کړي چې د مقاصد شریعه په لاسته راوړنه او د عوامو د ژوند د سطحې په لوړ والي او هوساینه کې مفید او ګټور واقع کېږي.

د حکومت لګښتونه باید داسې وي چې د عامو خلکو د ژوند سطحه ورسره لوړه شي او هم عامه وسایل لکه ښوونه، روغتیا، دفاع او داسې نور برابر شي او ددې تر څنګ اقتصادي ثبات وساتل شي، د انفلاسیون په حالت کې حکومت ته ښایي چې خپل لګښتونه کم او د اقتصادي زوال په حالت کې یې لوړ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زکات

لکه څرنګه مو چې مخکې یادونه وکړه، زکات د اسلام دریمه بنا ده او د اسلامي مالي پالیسۍ د ملا د تیر حیثیت لري. زکات په لغت کې پاکوالي او په اصطلاح کې ودې ته وايي .الله تعالی د زکات په اړوند داسې فرمايي:

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللهِ إِنَّ اللهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (البقرة109)

ترجمه: او سم درویئ (اداکوئ له ټولو حقوقو سره) لمونځ او ورکوئ زکات او هغه شي چې مخ کې لیږئ لپاره د ځانو خپلو له نیکۍ (لکه صلاه اوصدقه) وبه مومئ (ثواب د) هغه په نزد د الله، بیشکه چې الله په هغه شي چې کوئ يې تاسې ښه لیدونکی دی .

د زکات نه ورکونکي جزا:

1) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ آتَاهُ اللهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثِّلَ لَهُ مَالُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَعْنِي بِشِدْقَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالُكَ أَنَا كَنْزُكَ ثُمَّ تَلَا لَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ الْآيَةَ (43)

ترجمه: له ابي هريرة رضي الله عنه څخه روایت دی وايي رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمایل : چا ته چې الله پاك مال ورکړ او ده يې زکات ور نه کړ، نو دغه مال به يې

[43]- المصدر:صحيح البخاري، الكتاب: الزكاة, الباب: اثم مانع الزكاة, رقم الحديث: 1315

د قیامت په ورځ د لغړ سري کمچه مار په څير چې دوه نیشونه به لري دده تر غاړه را تاو شي او له وښکیو نه به يې ونیسي بیا به ورته وايې زه ستا مال یم زه ستا خزانه یم، بیا يې دا آیت ولوست: يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ الْآيَةَ (44)

2) عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ جِئْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ فَلَمَّا رَآنِي مُقْبِلًا قَالَ هُمْ الْأَخْسَرُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ فَقُلْتُ مَا لِي لَعَلِّي أُنْزِلَ فِيَّ شَيْءٌ قُلْتُ مَنْ هُمْ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي قَالَ الْأَكْثَرُونَ أَمْوَالًا إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا حَتَّى بَيْنَ يَدَيْهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ ثُمَّ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَمُوتُ رَجُلٌ فَيَدَعُ إِبِلًا أَوْ بَقَرًا لَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهَا إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا كَانَتْ وَأَسْمَنَهُ تَطَؤُهُ بِأَخْفَافِهَا وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا كُلَّمَا نَفِدَتْ أُخْرَاهَا أُعِيدَتْ أُولَاهَا حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ (45)

ترجمه: له ابي ذر رضي الله عنه څخه روایت دی وايي نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته په داسې حال کې چې د کعبې شریفې په سیوري کې ناست ؤ راغلم، کله چې يې مخامخ ورتلونکی ولیدم ويې فرمایل: دکعبې په پالونکي مې قسم چې همدوی تاوانیان دي، له ځان سره مې وویل ما له څه دي؟ کېدای شي زما په هکله څه را نازل شوي وي، نو ومې ویل مور او پلار مې له تا قربان څوك دي دوی؟ ويې فرمایل: د مالونو ډېروونکي، مګر هغه څوك نه چې خیراتونه ورکوي تر دې پورې چې مخې، ښي اړخ او کېڼ اړخ ته يې وشیندي، بیا يې وفرمایل: زما دې قسم په هغه ذات وي چې زما نفس د هغه په لاس کې دی، نه مري یو سړی چې اوښان یا غوایان پریږدي او د هغه زکات يې نه وي ورکړی، مګر دا چې دغه اوښان او غوایان به په ورځ د قیامت له هغه نه چې وو غټ او چاغ وي را به شي په پښو به يې پایمالوي او په ښکرو به يې وهي، کله چې پای ته ورسېږي، لومړنی به بیرته پرې را وګرځي تر څو چې د خلکو تر منځ فیصله وشي.

د زکات راټولول د حکومت دنده ده، په تیرو اسلامي ادوارو کې اسلامي زکات را

[44]- المصدر:صحيح البخاري، الكتاب: الزكاة, الباب: اثم مانع الزكاة, رقم الحديث: 1315
[45]- المصدر:سنن النسائي، الكتاب: الزكاة, الباب: التغليظ في حبس الزكاة, رقم الحديث: 2397

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولول د حکومت وظیفه وه، له بده مرغه چې په عباسي دور کې دوکه بازي شروع شوه، خلك په ویره کې شول چې حکومت شاید د زکات پیسې سمې ونه کاروي او ځینو علماو داسې فتوی ورکړه چې خلک یې په خپله مستحقینو ته ورکولی شي، له هغه څخه وروسته خلکو د زکات پیسې حکومت ته نه ورکولې او په خپله یې مستحقینو ته زکات ورکول شروع کړل.

په زور سره هم د زکات را ټولول جواز لري حضرت ابوبکر (رض) د زکات نه ورکوونکو خلاف جهاد وکړ، ترهغې پورې چې هغوی یې د زکات ورکولو ته اړ کړل.

په کومو شیانو کې زکات فرض دی او څومره؟

سره له دې چې د زکات اندازه مخکې ذکر شوه دلته یې یو ځل بیا په لنډه توګه تکرارو. اسلامي علماء په دې باندې متفق دي چې په پیسو باندې (2,5%) په کانونو او معدنونو (20%) د تولید یا پیداوار : په باراني مځکه (10%) او په غیر باراني ځمکه (5%) د فابریکې په تولیداتو هم (5%-10%) لګېدی شي

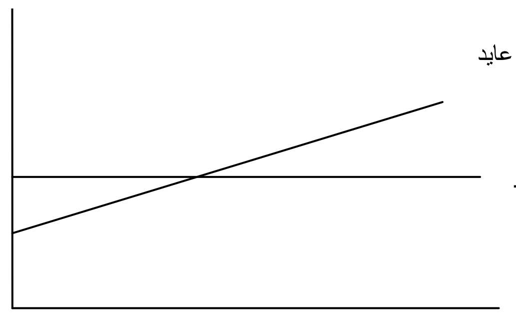

د اسلام له نظره نصاب د زکات د غریبۍ د خط (46) په وسیله ټاکل کېږي .ټول هغه خلك چې صاحب د نصاب وي یعنې عاید یې د ضروري اړتیاوو له پوره کولو څخه زیات وي، هغوی ددغه غریبۍ له خط نه بر سیره راځي او زکات ورباندې فرض دی . د غریبۍ د خط ټاکل یا د هغه مقدار پیسو ټاکل چې د یوه سړي لومړنۍ اړتیاوې رفع کولی شي په هر هیواد کې مختلف دي او د هغه هیواد په حالاتو او د نوموړي شخص په ضروریاتو پورې اړه لري.

خلک ټول دری طبقې دي:

i. یو هغه ګروپ خلك دي چې عاید یې د ژوند اړتیاوې نشي پوره کولی دوی د زکات مستحقین دي

ii. هغه ګروپ خلك چې عاید یې د ژوند اړتیاوې پوره کوي، خو بیا هم صاحب د نصاب نه وي، دا ډله نه زکات ورکوي او نه یې اخلي

iii. هغه خلك چې عاید یې له نصاب نه زیات وي دوی زکات ورکوي .

ا لله پاك په قرآنکریم کې د زکا ت آته مستحقین را ښودلي دي:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنْ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (التوبة**59**)

ترجمه: بې شکه همدا خبره ده چې صدقې (زکات صرفیږي) لپاره د فقیرانو او مسکینانو او عاملانو پرهغه او هغوته چې الفت اچولی شي په زړونو د دوی کې (له

46- Poverty Line د عايد هغه اندازه چه د يوه شخص د ژوندي پاى كيدو ضرورت رفع كولي شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام سره) او (صرفیږي) په (خلاصولو) د غاړوکې او پور وړو او په لاره د الله (ج) کې او مسافرانو (چې مال ورسره نه وي، (مقرره او لازم کړی شویده دغه) فریضه (زکات) له (جانبه) د الله (ج) او الله (ج) په هرڅه ښه پوه او د حکمت خاوند دی

اوس دا سوال پیداکېږي چې آیا دغه لست ته وسعت ورکول کېدی شي اوکه نه؟ او یا په بل عبارت آیا حکومت د زکات پیسې په نورو حکومتي کارونو کې لکه سړك جوړولو ... مصرف کولی شي او که نه؟

زیات شمیر علماء پدې نظر دي چې دغه لست ته وسعت نشو ورکولای، ځکه چې په پورته آیت کې د زکات مستحقین ټاکل او تثبیت شویدي، امام شافعي(رح) استدلال کوي چې د لام تملیك په وجه (للفقراء...) مونږنشو کولی دې لست ته وسعت ورکړو ځکه لام التملیك ملکیت ښیي. مګر ځینې نور علماء بیا وایي چې دغه لست ته وسعت ورکول کېدی شي. هغوی وایي چې په في سبیل الله کې ټول نیك کارونه لکه ښوونځي اوسرك جوړول....او په عاملین کې د حکومت ټول کارکونکي شامل دي.

هغه کسان چې زکات ورکول ورته جوازنلري عبارت دي له والدین (مور او پلار)، خپل ماشومان او کفار، دا ځکه چې یو سړی نشي کولی چې د زکات څخه په خپله ګټه او کار واخلي، د والدینو او خپلې کورنۍ نفقه خو هسې هم پر سړي فرض ده او که چیرې یو سړی د خپلو ماشومانو او والدینو نفقه نشي برابرولی هغه صاحب د نصاب نه دی او پر هغه باندې زکات ورکول لازم نه دي. له دینه علاوه نورو خپلوانو ته نه یوازې دا چې زکات ورکول جواز لري بلکې بهتره هم دی.

زکات او اقتصادي ثبات:

په هر هیواد کې کله ښه اقتصادي حالت وي (اقتصادي رونق، دکار وکسب اوج چې په ښه اقتصادي حالت کې تولیدات زیات، بیکاري کمه او عایدات یا درامد زیات وي بالعکس په خراب اقتصادي حالت کې (اقتصادي زوال یا رکود وي) تولیدات کمیږي، بیکاري زیاتیږي او عاید ورسره ښکته کېږي . مونږ دغه اقتصادي حالات په لاندې شکل (دکار او کسب دور یا د اقتصادي فعالیت دور) ښودلای شو.

او ددې لپاره چې اقتصادي حالت اوسط وساتل شي (اقتصادي ثبات) او په لاندې شکل کې هغه په مستقیم خط باندې ښودل شوی مونږ د زکات څخه اغیزمنه استفاده کولی شو. له همدې وجې (د زکات سیستم) له امله ویلی شو چې اسلامي اقتصادي سیستم د غیر اسلامي اقتصادي سیستم په پرتله ډیر اقتصادي ثبات لري چې ستره وجه یې د زکات موجودیت او له سود څخه منع ده.

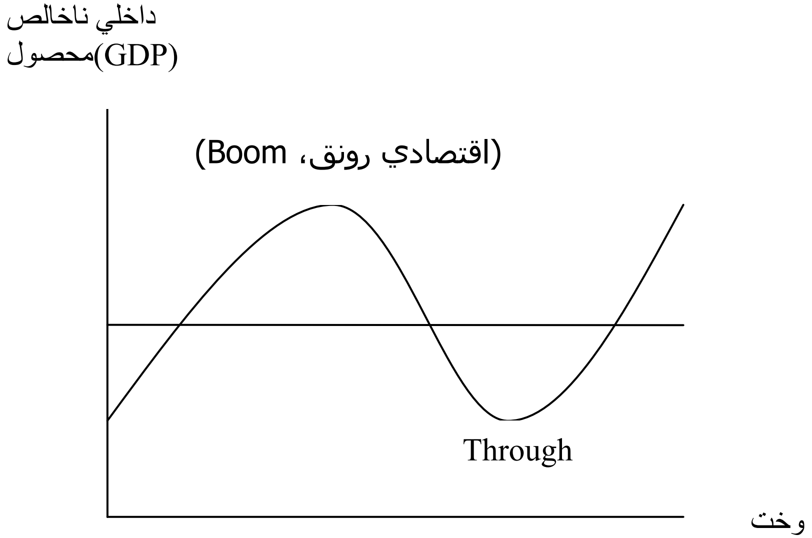

په پورتني شکل کې مونږ په اقتصاد کې د کار او کسب رول، یا د اقتصادي فعالیت رول (Business cycle) وینو.کله چې اقتصاد په رونق کې وي [دکار و بار اوج وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (Boom)] عمومي تقاضا، تولیدات او د وګړو لپاره د روزګار شرایط برابریږي بیکارۍ سطحه ورسره ټیټیږي) او په عمومي ډول د خلکو د ژوند سطحه لوړیږي پدې حالت کې ډیر کسان د نصاب خاوندان کیږي او د زکات څخه لاسته راغلې پیسې یا بودیجه زیاتیږي، خو په مقابل کې دومره غریبان نه پیدا کیږي چې دغه د زکات ټولې روپۍ ورباندې مصرف شي، نو حکومت کولی شي دغه زیاتې او یا تفاضلي پیسې وساتي. او کله چې خراب اقتصادي حالت [اقتصادي بحران، اقتصادي رکود] مینځته راشي بیا نوموړې پیسې په کار واچوي. ځکه په خراب اقتصادي حالت کې عمومي تولیدات کمیږي، د بیکارۍ سطحه لوړیږي او د شیانو د اخستنې عمومي تقاضا کمیږي [کله چې د شیانو د اخستنې عمومي تقاضا کمه شي، هغه کمپنۍ چې نوموړې تجارتي توکي تولیدوي خپل تولید کموي او ډیر کارګران له کاره ګوښه کوي چې دا د بیکارۍ مشکل نور هم زیاتوي] . نو حکومت کولي شي چې هغه د زکات ذخیره شوې پیسې په غریبانو وویشي او پدې ډول عمومي تقاضا بیا پورته او دغه بد اقتصادي حالت (اقتصادي رکود یا تنزیل) له مینځه یوسي . خلاصه دا چې د زکات په وسیله موږ تر ډیره حده د اقتصادي ثبات په ساتنه او مینځته راوړنه کې بریالي کېدی شو.

نوټ: په غوره اقتصادي حالت کې د وګړو عاید (ګټه) زیاته وي، نو ځکه د هغوی د لګښت فیصدي راټیټیږي[(MPC) Marginal Propensity to consume] کمیږي بالمقابل په خراب اقتصادي حالت (اقتصادي رکود یا تنزیل)کې څرنګه چې د ډېرو وګړو عاید کمیږي نو ډیر خلك د غریبۍ له کرښې نه د لاندې راځي ،که په دغه حالت کې د زکات ذخیره شوې پیسې غریبانو ته ورکړل شي نو عمومي تقاضا ورسره زیاتیږي. باید په یاد ولرو که چیرې د شتمنو خلکو څخه پیسې واخستل شي او غریبو یا نیستمنو خلکو ته ور کړل شي عمومي تقاضا ډېره ورسره لوړیږي ځکه نهایي میل په مصرف (MPC) او متوسط میل په مصرف (APC) دواړه لوړیږي.

څنې خلك دا وایي چې د زکات پیسې غریبان له کار کولو څخه ډډې کولو یا سستۍ

او بیکارۍ ته هڅوي، ځکه دوی وایي چې په مفته د زکات پیسې رارسیږي نو کار کولو ته څه اړتیا؟ خو دغه وهم په ځای نه دی ځکه مسلمانان په دې عقیده دي چې د زکات پیسې یا دولت نا پاکي ده [د زکات ورکولو په وسیله خلك خپل مال پاکوي] نو ځکه زکات اخستونکي کوښښ کوي چې په خپله ډېر کار وکړي تر څو حلال رزق وګټي او ددې جوګه شي چې په خپله غریبو خلکو ته زکات ورکړي.

د زکات او ټکس تر منځ توپیر:

- زکات د الله (ج) له اړخه په هر بډای مسلمان فرض دی، خو ټکس د حاکم له خوا په عوامو باندې لګول کېږي، معنی داچې زکات دیني وجیبه ده چې په ورکولو یې ثواب او په نه ورکولو یې عذاب دی.
- د زکات حد (کچه، اندازه) معینه ده، پداسې حال کې چې ټکس حاکم په خپله خوښه لګوي او هر څومره چې وغواړي حد یې لوړولی شي.
- .زکا ت دایمي دی، خو ټکس دایمي نه بلکې موقتي دی او د اړتیا په وخت کې د حکومت له خوا په عوامو لګول کېږي هغه هم هغه وخت کله چې د زکات په وسیله مشکل حل نشي.
- د زکا ت مستحقین الله پاك ټاکلي دي، خو ټکس حاکم په هر ځای کې چې وغواړي مصرفولی شي.

مالیه(ټکس):

په قرآنکریم کې د مالي چارو په برخه کې یوازې د دوو شیانو د اجباري ورکړې امر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شویدی: زکات پر مسلمان او جزیه پر کا فر باندې کوم چې د اسلامي حکومت تر حکم لاندې ژوند کوي. پدې برخه کې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم او لومړي خلیفه (رض) احکام تر همدغو دوو پوړې محدود وو, حضرت عمر (رض) د زکات ترڅنګ خراج هم ولګولو. د ټکس مسئله له انفاق او صدقې سره تړلی شو، انفاق او صدقه په قرآنکریم کې ذکر شوی، انفاق تقریبا (۶۰) ځلې او زکات او صدقه تقریبا (۳۰) او (۱۵) وارې په قرآنکریم کی ذکر شویدي. نبي کریم صلی الله علیه وسلم مستقیم ټکس نه و لګولی، ځکه چې اړتیا ورته نه وه او د ضرورت (جهاد) په وخت کې او یا بل وخت چې به د وسایلو اړتیا وه نو صحابه کرامو (رض) ته به یې ویل چې دا وسایل برابر کړئ هغوی به په داو طلبانه ډول دا کار کولو.

اوس دا سوال پیداکېږي چې اسلامي دولت د زکا ت تر څنګ ټکس لګولی شي او که نه؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم په یوه حدیث کې فرمايلي:

،،وفي ا موالکم حق معلوم للسائل والمحروم،،

ترجمه: ستاسو په مالونو کی د سوال کونکي او بې برخې فقیر لپاره په فرض زکات سربېره نور حق هم شته

لدینه دا څرګندېږي چې حکومت ټکس لګولی شي، امام غزالي په خپل وخت کې د حکومت لخوا د ډېر ټکس لګولو خلاف و، ځکه ده ویل چې دغه زیاتوالی د شریعت مطابق ندی، خو هغه وایي چې حکومت کولی شي د عوامو د ګټې پخاطر د زکات تر څنګ ټکس هم ولګوي او هغه په دوه حالتونو کې:

۱-دهیواد د د فاع او د عوامو د امنیت ساتلو لپاره.

۲-که چیرې اسلامي ټولنه د بډایانو (فیوډال، شتمنو) له اړخه له خطر سره مخ وي او یا که چیرې شتمن یا دولت مند په ټولنه کې د وروړګلوی فضا ګډوډوي.

لکه څرنګه مو چې مخکې وویل ټکس په دوه ډوله دی مستقیم او غیر مستقیم: غیر مستقیم ټکس ددې لپاره لګول کېږي چې د انفاق نړیوال هدف پوره کړی شي. مستقیم ټکس د لوړ عاید او پر دولت لرونکو خلکو لګېږي تر څو عاید په انصاف او عدل سره وویشل شي او د اسلام د انصاف او عدل اصل تطبیق شي. سره له دې چې دغه غیر مستقیم ټکس به په ځینو غریبو او بیوزلو عوامو بوج وي، خو بیا هم حکومت کولی شي چې د زکات او یا د حکومت له بودیجې نه له هغوی سره مرسته وکړي . په لاندې ګراف کې په ټولنه کې مستقیم او غیر مستقیم مالیات دواړه ښودل شویدي او دا په ډاګه شویده چې د زکات له بودیجې نه د حکومت له خوا له غریبانو سره د مرستې (انتقالي پرداخت) په وسیله پر غریبو او بیوزلو خلکو د غیر مستقیم ټکس مضر اثرات جبران کېدلی شي.

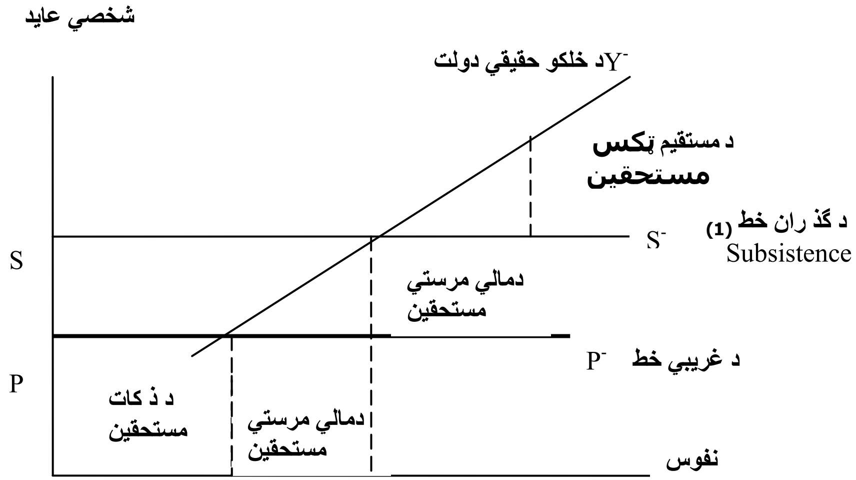

د زکات حد، سبسیډي،مالیاتو(ټکس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱) د گذران خط (Subsistence Line) د پيسو(عايد) هغه مقدار ښيي چې دومره د ژوند ضروري شيان پرې واخستل شي چې د يوه سړي د ژوندي پاتې کېدلو لپاره بس وي.

هغه خلك چې د غريبۍ له کرښې نه ښکته دي د زکات اخستلو مستحق دي او په دوی بانې ټکس (مستقيم ټکس) نه شته، هغه خلك چې عايد يې د غريبۍ له کرښې نه پورته وي مګر بيا هم د ژوند ټولې اړتياوې نشي پوره کولی، دوی ته له حکومتي خزانې څخه مرسته ورکول کېدی شي (انتقالي پرداخت، سبسيډي)، او هغه کسان چې حقيقي دولت (حقيقي درآمد) يې د گذران خط (Subsistence Line) پورته وي پر هغوی باندې مستقيم ټکس لګيږي.

اسلامي پولي پاليسي (**Monetary Policy in Islam**):

پولي پاليسي هم د مالي پاليسۍ په شان په اقتصادي پر مختګ او ثبات کې اهم رول لوبوي، د پولي پاليسۍ په سمې کارونې سره مونږ ډېر اقتصادي اهداف لکه د نرخونو ثبات، د عايد منصفانه ويش، د بيکارۍ له مينځه وړل او داسې نور لاسته راوړی شو.

پولي سياست د يوه هيواد د مرکزي بانك چې زمونږ په هيواد کې د افغانستان بانك په نوم يادېږي اداره کېږي.

مرکزي بانګ د پورته ذکر شويو اهدافو د لاسته راوړلو په خاطر ډېرې لارې يا طريقې لري، چې له دې جملې څخه ځنې داسې طريقې دي چې په سود ولاړې دي (دسود کچه کم وی يا زياته)اسلامي بانك ته دا لارې نه دي خلاصې مګر ددې څخه علاوه نورې لارې چې سود په کې نه وي موجودې دي لکه: د بسپنې نسبت (Rserve Ratio)، د ګټې

شريکونې نسبت (Profit Sharing Ratio)، دقرض ورکونې نسبت (Lending Ration)، د بيا مالي کولو امداد نسبت (Refinance Ration)،او داسې نورې لارې شته چې په وسيله يې اسلامي بانك پولي سياست په ښه او موثر ډول سره پر مخ بيولی شي، دا په دې معنی چې د سودي لارو په نه کارولو سره د اسلامي بانك موثريت او د پولي سياست اداره کول نه زيانمن کېږي. په لاندې کرښو کې به د اسلامي بانك په وسيله د پولي سيا ست دکنټرول لارې تر څېړنې لاندې ونيسو:

- ## د بيا مالي امداد نسبت (**Refinance Ratio**):

د بيا مالي امداد نسبت: د مرکزي بانك له خوا تجارتي بانکونو ته د قرض حسنه، د يوه نسبت دوه وارې تاديه کولو ته وايي کوم چې بانك يې بيرته نشي ترلاسه کولای.

مثلا: که چيرې تجارتي بانکونو ته قرض حسنه ورکړی شی او څنې قرضونه بيرته واپس نه شي، نو مرکزي بانك ددغه تاوان يوه برخه نوموړي بانك ته ورکوي، د مرکزي بانك په وسيله ددغه نسبت بدلون د تجارتي بانکونو د لنډ مهالي قرض ورکونې په قدرت باندې اثر پريباسي.

- ## د قرض ورکونې نسبت (Lending Ration):

د پور ورکوونې نسبت، د قرض حسنه د هغې نسبت څخه عبارت دی چې تجارتي بانکونه په قانوني توګه مجبور دي چې کم ترکمه هغه ټاکل شوی مقدار قرض حسنه ورکړي او ددې کچه د مرکزي بانك لخوا ټاکل کېږي چې د هغو پيسو يو نسبت دی چې عوامو په بانك کې اچولې (Deman Deposti) وي، مثلا بانك د ټولو هغو پيسو چې په کې اچول شوي ۲٪ په لازمي توګه په قرض ورکړي، دغه نسبت د مرکزي بانك لخوا ټاکل کېږي او په دې سره مرکزي بانك کولی شي چې په اقتصاد يا بازار کې د پيسو عرضه کنټرول کړی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ګټې شريکولو نسبت (Profit sharing Ratio)

د تجارتي بانک او پيسو کارونکي يا صنعتکار تر مينځ د ګټې ګډولو نسبت د مرکزي بانك په وسيله کنترول کېدی شي او پدې وسيلې سره مرکزي بانك د پيسو په تقاضا او عرضه باندې اثر پريباسي.

له دې څخه علاوه مرکزي بانك د مضاربوي بوديجې په زياتولو او يا کمولو سره کولي شي د خپلې بوديجي يوه برخه ګوښې کړي، کومه چې د نورو تجارتي بانکونو سره د مضاربوي پانګې په ډول سره کارول کېدی شي.

- مرکزي بانك کولی شي چې دګټې شريکونې بانډ (سکوك) مارکېټ ته وړاندې کړي او په دې وسيلې سره د پيسو تقا ضا او عرضه کنټرول کړي

ماخذونه

References

1. Quran karim [د قرانکريم کمپيوټري سافټوير]

د قرآنکريم د مبارکو آيتونو ترجمه له قرانکريم څخه [قرانکريم ترجمه او تقسير په پښتو ژبه کې، چې د سعودي عربستان لخوا چاپ شويدی] اخستل شوې تر څو له غلطۍ او اشتباه څخه مخنيوی شوی وي

2. Sahahi Sitha (Ahadith) کمپيوټري سافټوير

3. IIE's Blueprint of "Islamic Financial System"؛

4. Dr,Tahir Mansory, "Islamic Law of Contract and Business Transactions"

5. Prof.Abdul Hameed Dar and Pro. Main Muhammad Akram "Islamic Economics"

6. Mivhael P.Todaro ,Stephen C. Smith "Economic Development"

7. Studies in the science of Islamic Economic, Abdurhaman Usri

٨- اسلام مين رباکې حرمت اور بلا سود بينکاري ، دکتور غازي، د نړيوال اسلامي پوهنتون (رئيس).

٩- د اسلامي اقتصاد تر نامه لاندې کنفرانسونو کې د مختلفو اقتصاد پوهانو لخوا وړاندې شوې مقالې

١٠- د انټر نيټ ځنې ويب پاڼې .

پای

و من الله التوفيق

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library